

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi / Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum **“Muğla-Yatağan ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma”** adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../2006

İsmet EŞMELİ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'ninmaddesine göreAnabilim Dalı Yüksek Lisans /Doktora öğrencisi'ninkonulu tezi/projesi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde, saat' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin/projeninolduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez/Proje No: Konu Kodu: Üniv. Kodu

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez/Proje Yazarının
Soyadı: EŞMELİ

Adı: İsmet

Tezin/Projenin Türkçe Adı: Muğla-Yatağan ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma

Tezin/Projenin Yabancı Dildeki Adı: A Study of Folk Beliefs and Practices Muğla-Yatağan and Surroundings

Tezin/Projenin Yapıldığı
Üniversitesi: Dokuz Eylül Üniversitesi Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü Yılı: 2006
Diğer Kuruluşlar:

Tezin/Projenin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: XVI +139

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı:39

Sanatta Yeterlilik:

Tez/Proje Danışmanlarının

Ünvanı: Prof. Dr.

Adı: Ali İhsan

Soyadı: YİTİK

Ünvanı:

Adı.

Soyadı

Türkçe Anahtar Kelimeler:

- 1- Halk İnançları
- 2- Muğla ve Çevresi
- 3- Eren
- 4- Ziyaret
- 5- Kutsal

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Folk Beliefs
- 2- Muğla and Surroundings
- 3- Saint
- 4- Visitation
- 5- Holy

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum

Evett

Hayır

ÖZET

Halk İnançları, insan ve toplum hayatında önemli bir yere sahiptir. Bundan dolayı halk inançlarının araştırılmasına ve bu inanç ve uygulamaların toplum ve fert açısından öneminin belirtilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu vesile ile “Muğla-Yatağan ve Çevresi Halk İnanışları ve Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmamızda halk inançları hakkında geniş bir bilgi verilmekle kalınmamış, çevre-insan ve toplum ilişkisi düşünülerek, yörenin tarihçesi hakkında da kısa bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmamız bir giriş, dört bölüm, bir sonuç ve konuyla ilgili resimler ana başlıklarından oluşur.

Giriş bölümünde araştırmanın önemi ve metodu açıklanmıştır. Birinci bölümde, halk inançlarının ortaya çıkışı ve başlıca özellikleri hakkında bilgi sunulmuştur. İkinci bölümde, bölgenin tarihsel ve sosyo-ekonomik durumuna özet olarak değinilmiştir. Üçüncü bölümde, farklı alanlardaki halk inançları ve bunların uygulamalarına açıklık getirilmiştir. Dördüncü bölümde ise, bilinen ve insanların zihninde yer eden efsaneler hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Sonuçta, çalışmadan elde edilen bulguların kısa bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Resimler başlığı altında çalışmamızı destekleyen öğelere yer verilmiştir.

ABSTRACT

Folk beliefs have an important role in the life of human beings and societies as well. Therefore, they are one of the basic subjects to be studied carefully. Thus, in my study entitled “A Study of Folk Beliefs and Practices Muğla-Yatağan and Surroundings” it is explained the information about folk beliefs; in addition, considering of relation environment-human and society, and also given short information on history of the region.

Our study consists of an introduction, four chapters and a conclusion and the pictures related to the subject.

Introduction chapter gives idea about the importance of study and method used. In the first chapter, it is dealt with rising of folk beliefs and their features. Historical and socio-economical informations of region involved are given in the second chapter. In the third chapter, folk beliefs in different subjects and their practices are studied. In the fourth chapter, there is information about the tales known and impressed the mind of people.

In the conclusion, results of the study are explained and evaluated. At end of the study, there are the documents and pictures that support the study, acquired data.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	II
TUTANAK.....	III
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ.....	IV
TEZ/PROJE VERİ FORMU.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
GİRİŞ.....	- 1 -
I. BÖLÜM.....	- 6 -
1.1. HALK İNANÇLARI.....	- 6 -
1.2. HALK İNANÇLARININ DOĞUŞU.....	- 7 -
1.2.1. Telkin Yolu İle Ortaya Çıkan İnançlar.....	- 7 -
1.2.2. Kaynağı Belli Olmayan İnançlar.....	- 8 -
1.2.3. Anonim Yoluyla Ortaya Çıkan İnançlar.....	- 8 -
1.3. HALK İNANÇLARININ ÖZELLİKLERİ.....	- 8 -
1.3.1. Millîlik.....	- 9 -
1.3.2. Bağlayıcılık.....	- 9 -
1.3.3. Değişmezlik ve Süreklilik.....	- 9 -
1.3.4. Ortaklık.....	- 10 -
1.3.5. Meçhuliyet.....	- 10 -
II. BÖLÜM.....	- 12 -
2.1. MUĞLA İLİNİN ADI.....	- 12 -
2.2. MUĞLA İLİNİN TARİHÇESİ.....	- 13 -
2.3. TÜRK HÂKİMİYETİNDEN ÖNCE MUĞLA.....	- 13 -

2.4. TÜRK HÂKİMİYETİNDE MUĞLA	- 14 -
2.4.1. Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı Dönemi	- 14 -
2.4.2. Milli Mücadele Döneminde Muğla	- 15 -
2.5. MUĞLA’NIN SOSYAL YAPISI, İSLAMLAŞMASI	- 18 -
2.6. YATAĞAN’IN TARİHÇESİ	- 21 -
III. BÖLÜM	- 23 -
3.1. GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ HALK İNANÇLARI	- 23 -
3.1.1. Kutsal Günler	- 23 -
3.1.1.1. Hıdırellez	- 25 -
3.1.1.2. Kurban	- 27 -
3.1.1.3. Arefe Günü	- 29 -
3.1.1.4. Dini Bayramlar	- 30 -
3.1.2. Nazar Değmesi	- 30 -
3.1.3. Sihir.....	- 32 -
3.1.4. Cenaze Ardından Yapılan İşlemler	- 33 -
3.1.5. Yemin-Antlaşma.....	- 36 -
3.1.6. İşemek	- 36 -
3.1.7. Bahtını Açtırmak	- 37 -
3.1.8. Bulaşık Suyu	- 38 -
3.1.9. Dikiş Dikmek	- 38 -
3.1.10. Diş.....	- 39 -
3.1.11. Göz Seğirmesi	- 39 -
3.1.12. Parmakları Kenetlemek ve Çıtlatmak.....	- 39 -
3.1.13. Eşik	- 40 -
3.1.14. Ayna.....	- 40 -
3.1.15. Mâşallah Demek	- 40 -
3.1.16. Ev Eşyaları.....	- 41 -
3.1.17. Taklitçilik	- 42 -
3.1.18. İşe Başlarken	- 42 -
3.1.19. Sabun.....	- 43 -
3.1.20. Ekmek ve Yiyecekler.....	- 43 -
3.1.21. Sakız Çiğnemek.....	- 44 -
3.1.22. Yitik Eşya	- 44 -

3.1.23. Merdiven Altından Geçmek.....	- 45 -
3.1.24. Yolculuğa Gitmek.....	- 45 -
3.1.25. Melek, Cin ve Şeytan	- 46 -
3.2. İNSAN HAYATININ GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI .	- 47 -
3.2.1. DOĞUM.....	- 47 -
3.2.1.1. DOĞUM ÖNCESİ	- 47 -
3.2.1.1.a. Kısırlık (Çocuk Sahibi olamama)	- 47 -
3.2.1.1.b. Aşerme	- 48 -
3.2.1.1.c. Hamilelik	- 49 -
3.2.1.2. DOĞUM SONRASI	- 50 -
3.2.1.2.a. Bebeğin Adının Konulması	- 50 -
3.2.1.2.b. Çocuğun Yıkanması, Tuzlanması ve Göbeği	- 51 -
3.2.1.2.c. Lohusalık ve Lohusalı Kadın.....	- 52 -
3.2.1.2.d. Diş Hediyesi ve Nazardan Koruma.....	- 53 -
3.2.1.2.e. Sünnet İşlemleri ve Kirvelik.....	- 54 -
3.2.2. ASKERLİK.....	- 55 -
3.2.3. EVLENME	- 57 -
3.2.3.1.Evlilik Yaşı ve Evlilik.....	- 57 -
3.2.3.2. Söz Kesimi ve Nişan	- 58 -
3.2.3.3. Nikâh.....	- 59 -
3.2.3.4. Düğün	- 59 -
3.2.3.5. Gelin.....	- 60 -
3.2.4.ÖLÜM.....	- 60 -
3.2.4.1. Ölüm Öncesi	- 60 -
3.2.4.2. Ölüm Sonrası	- 61 -
3.3. HAYVANLAR İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI	- 63 -
3.3.1. Kedi.....	- 63 -
3.3.2. Köpek.....	- 64 -
3.3.3. Tavuk	- 65 -
3.3.4. Baykuş	- 65 -
3.3.5. Yılan.....	- 66 -
3.3.6. Karınca.....	- 66 -
3.3.7. Yarasa.....	- 67 -
3.3.8. Keklik	- 67 -

3.3.9. Keçi-Koyun.....	- 67 -
3.3.10. At-Katır-Eşek.....	- 68 -
3.3.11. Örümcek	- 68 -
3.3.12. Kurbağa	- 68 -
3.3.13. Güvercin.....	- 69 -
3.3.14. Uğur Böceği	- 69 -
3.4. SAĞLIKLA İLGİLİ HALK İNANÇLARI	- 69 -
3.4.1. Aydaşlık	- 69 -
3.4.2. Bronşit.....	- 70 -
3.4.3. Baş Ağrısı	- 70 -
3.4.4. Çıban	- 70 -
3.4.5. Karaca Otu (Çörek Otu).....	- 71 -
3.4.6. Kekik Yağı ve Kekik Suyu	- 71 -
3.4.7. Göz Boncuğu ve Kurşun Dökme.....	- 72 -
3.4.8. Dudak Uçuklaması.....	- 72 -
3.4.9. İt Dirseği (Gözde Çıkan)	- 72 -
3.4.10. Hayvan Başı.....	- 73 -
3.4.11. Siğil	- 73 -
3.4.12. Dağlama.....	- 73 -
3.4.13. Kan Aldırma (Hacamat)	- 74 -
3.4.14. Kupa Çekme	- 74 -
3.4.15. Göğüs Şişmesi.....	- 75 -
3.4.16. Muska	- 75 -
3.4.17. Romatizma.....	- 76 -
3.4.18. Felç	- 77 -
3.4.19. Kor Söndürmek (Ateş Söndürmek).....	- 77 -
3.4.20. Kabakulak	- 77 -
3.4.21. Sıtma Bağlamak.....	- 78 -
3.4.22. Yeni Doğan Çocuğun Sağlıklı Olması.....	- 78 -
3.4.23. Tuz Patlama.....	- 78 -
3.4.24. Yılcık	- 78 -
3.4.25. Ocaklı ve El Verme	- 79 -
3.5. GÖK CİSİMLERİ VE TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI .	- 79 -
3.5.1. Ateş ile İlgili İnanışlar.....	- 79 -

3.5.2. Ay İle İlgili inanışlar	- 81 -
3.5.2.1. Ay Yeniye Geçmeden Tarla, Tohum Ekilmez	- 81 -
3.5.2.2. Ay Yeniye Geçmeden Tarla Biçilmez	- 82 -
3.5.2.3. Ay Kesiminde Tarla Ekilmez	- 82 -
3.5.3. Ay ve Güneş Tutulması.....	- 84 -
3.5.4. Yıldırım ve Şimşek	- 85 -
3.5.5. Rüzgarın Hortum Şeklinde Esmesi	- 85 -
3.5.6. Yıldız	- 86 -
3.5.7. Nisan Yağmuru	- 87 -
3.5.8. Ebem Kuşağı (Gök Kuşağı)	- 88 -
3.6. ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI	- 89 -
3.6.1. YATAĞAN'DAKİ YATIRLAR, TARİHİ YERLER VE ZİYARET YERLERİ	- 89 -
3.6.1.1. Yatırlar, Türbeler ve Tarihi Yapılar.....	- 89 -
3.6.1.1.a. Ahi Ebu Bekir Türbesi	- 89 -
3.6.1.1.b. Ahi Sinan Türbesi	- 90 -
3.6.1.1.c. Siyami Bey Türbesi	- 90 -
3.6.1.1.d. Piri Bey Türbesi	- 92 -
3.6.1.2. Erenler, Ziyaret Yerleri ve Kutsal Mekânlar	- 93 -
3.6.1.2.a. Aktaş Mezarlığı	- 93 -
3.6.1.2.b. Eyli Dağı	- 94 -
3.6.1.2.c. Yaran Belen Ereni.....	- 94 -
3.6.1.2.d. Kapı Ağız Mezarlığı	- 95 -
3.6.1.2.e. Deştin Dağı	- 95 -
3.6.2. MUĞLA'DAKİ YATIRLAR, TARİHİ YERLER VE ZİYARET YERLERİ	- 95 -
3.6.2.1. Yatırlar, Türbeler ve Tarihi Yapılar.....	- 96 -
3.6.2.1.a. Şemsi Ana Türbesi	- 96 -
3.6.2.1.b. Düğerek Köyü Yatırı	- 96 -
3.6.2.1.c. Aşağı Camii İçindeki Yatır (Üç Erenler)	- 96 -
3.6.2.1.d. Hamursuz Dede	- 98 -
3.6.2.1.e. Pisili Hoca	- 98 -
3.6.2.1.f. Ahi Yahya	- 100 -
3.6.2.1.g. Şâhidî Dede (Efendi)	- 100 -
3.6.2.1.h. Şeyh Seyyid Kemaleddin.....	- 102 -
3.6.2.1.i. Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi.....	- 104 -
3.6.2.1.i. Emirbayezid Efendi	- 106 -

3.6.2.1.j. Şeyh Şemseddin (Hamursuz Mustafa Dede).....	- 107 -
3.6.2.1.k. Pisili İsa Efendi	- 107 -
3.6.2.1.l . Müftü Fazıl Efendi	- 108 -
3.6.2.1.m. Bekir Efendi	- 109 -
3.7. KUTSAL NESNELER VE MEKÂNLAR İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI ...	- 110 -
3.7.1. ÇINAR AĞACI	- 110 -
3.7.2. ÜÇÜZ ÇAM AĞACI	- 111 -
3.7.3. AKASYA AĞACI.....	- 111 -
3.7.4. ULU KAYA.....	- 112 -
3.7.5. PİSİ TEPEŞİ.....	- 112 -
3.7.6. ALLAN KAVAĞI	- 113 -
IV. BÖLÜM.....	- 115 -
4.1. EFSANELER.....	- 115 -
4.1.1. İNCE KEMER EFSANESİ.....	- 115 -
4.1.2. GÜCÜK EFSANESİ	- 115 -
4.1.3. MARSİYAS EFSANESİ.....	- 116 -
4.1.4. İKİ KARDEŞ VE HIZIR.....	- 117 -
4.1.5. ŞEYTANIN İNSAN ŞEKLİNDE GÖRÜLMESİ	- 117 -
SONUÇ	- 119 -
KAYNAK KİŞİLER.....	- 122 -
KAYNAKÇA.....	- 126 -
RESİMLER.....	- 128 -

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
A.Ü.D.T.C.F.	:	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
A.Ü.İ.F.D.	:	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz	:	Bakınız
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
D.	:	Doğum
Ed.	:	Editör
Haz.	:	Hazırlayan
MEB.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
Sad.	:	Sadeleştiren
T.D.K.	:	Türk Dil Kurumu
T.K.İ.	:	Türkiye Kömür İşletmesi
Vb.	:	Ve benzeri
Vs.	:	Ve sair

ÖNSÖZ

Halk inançları, toplumu tanımaya ve onları anlamaya hizmet ettiği için önemlidir. Bir toplumu, inançları olmaksızın değerlendirmek her zaman bir eksikliğe sebep olacaktır. Bu nedenle, toplum bir bütün olarak her yönüyle araştırılmalıdır. Ben de bu amaca hizmet edebirim düşüncesiyle, “Muğla-Yatağan ve çevresi halk inanışları üzerine bir araştırma” adlı çalışmamı, Yatağan müftülüğünde imam-hatip olarak görev yaparken 2003-2005 yıllarında hazırladım. Bu konuyu tez çalışması olarak seçmemde, görevimin araştırma yaptığım bölgede olması ve Muğlalı olarak memleketim hakkında daha detaylı bir bilgiye sahip olma düşüncem belirleyici olmuştur. Doğup büyüdüğüm bir yerde halk inançları ve uygulamaları üzerine bir araştırma yapmanın daha kolay ve daha sağlıklı bir sonuca ileteceği kanaati de bu konuyu yüksek lisans tezi olarak çalışmamda etkili olmuştur. Ayrıca, görevimin imam-hatip olması hasebiyle halkın dini inanç ve uygulamaları beni bizzat ilgilendirmektedir. Halk inançları ve uygulamaları hakkında halka daha iyi ve sağlıklı bilgi sunabilmek, araştırma konusunun belirlenmesine yardımcı olmuştur.

Çalışmama, ilgili kaynakları araştırıp incelemekle başladım. Bu kaynaklarda, halk inançlarının farklı şekillerde tanımlandığını müşahade ettim. Bu nedenle, çalışmamın giriş bölümünde halk inançları hakkında geniş açıklamalara yer verdim. Ayrıca, halk inanç ve uygulamalarının yöreden yöreye, zamandan zamana farklılık arz etmesi beni bizzat alan çalışmasına sevk etmiştir. Yapılan çalışmalarda araştırma yaptığım alan hakkında çok az bilginin yer alması işimi bir kat daha zorlaştırmıştır. Yaşar Kalafat’ın İslamiyet ve Türk Halk İnançları adlı çalışması, halk inançları hakkında bilgi vermekle birlikte, genel bir değerlendirme olarak karşımıza çıkmaktadır. İsmet Zeki Eyüboğlu’nun Bütün Yönleriyle Anadolu İnançları adlı eserinde Anadolu’nun geneline ait ve oldukça yüzeysel bilgilere yer verilmektedir. Ali Çelik’in İslam’ın Kabul veya Reddedtiği Halk İnançları çalışması, hadis alanında olduğundan Dinler Tarihi çalışmasından farklılık göstermektedir. Özkul Çobanoğlu’nun Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları eserinde, halk inançlarının özelliklerinden ziyade Memoratlar hakkında geniş bilgilere yer verildiği görülür.

Yöreye ait çalışmalar olarak, Ahmet Bağlıoğlu’nun kaleme aldığı basılmamış yüksek lisans çalışması ‘XX. Yüzyıl Muğla Tarihi ve İnanç Coğrafyası’, Sami Kılıç’ın doktora tezi olarak hazırladığı ‘XX. Yüzyıl Denizli Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası’, 1938-1948 yıllarında Muğla müftüsü Ali Rıza Hakses’in kaleme aldığı

ve 1999 yılında Muğla valiliği tarafından yayımlanan 'Muğla Menteşe Büyükleri', Şule Aktepe'nin basılmamış yüksek lisans tezi 'Muğla İli Ziyaret Yerleri' adlı eserlerinin yanı sıra Ali Abbas Çınar'ın hazırladığı 'Muğla Kitabı' adlı eserde yer alan Tarcan Oğuz'un 'Yatağan'da Hayatın Geçiş Dönemlerine Yönelik Uygulama ve İnanmalar', Ayşe Akman'ın 'Muğla İlinin Bazı Yerlerinde Evlenme-Düğün Gelenekleri', Ekrem Uykucu'nun 'Muğla'da Bazı Gelenek, Görenek ve İnanmalar' ve son olarak da Ünal Türkeş'in 'Muğla Geleneğinin Kültürü' makalelerinden yararlanılmıştır. Ancak, Ahmet Bağlıoğlu ve Sami Kılıç'ın eserlerinin tarihe ve inanç coğrafyasına ait bilgileri içeriyor olmasından bu eserlerde halk inançları ve uygulamalarına dar çerçevede yer verildiği görülür. Bu iki eserden araştırma yaptığım Muğla-Yatağan ve civarı hakkındaki tarihi bilgilerden yararlanılmıştır. Ali Rıza Hakses'in eserinde ise, Muğla Menteşe Büyükleri hakkında geniş bilgilerin olduğu görülür. Bu kişilerin mezarına veya yatırına halkın niçin geldiğine dair bilgilere az rastlanılır. Şule Aktepe'nin yüksek lisans çalışmasına gelince, genel itibarıyla yazılı kaynaklar kullanılarak hazırlanıldığı fark edilebilir.

Muğla-Yatağan ve civarına ait halk inanç ve uygulamalarıyla alakalı en geniş ve sağlıklı verilere Ali Abbas Çınar'ın hazırladığı Muğla Kitabı içerisindeki makalelerde yer bulur. Bu çalışmaların sadece bir yerleşim yerine hasredilmiş olması, -örneğin, Tarcan Oğuz'un Makalesi- Muğla-Yatağan ve civarına ait kapsamlı bilgilerin yer almasına engel olduğu düşünülebilir. Tez çalışmamızda söz konusu makalelerdeki mahalli bilgiler dikkate alınmakla birlikte Muğla Merkez ve Yatağan İlçesini içine alabilecek bilgilere itibar edilmiştir.

Çalışmamızda, ilgili kaynaklardan faydalanılmakla birlikte yöreye ait halk inanç ve uygulamaları adına yapılan çalışmaların ve konu ile alakalı yeterli malumatın sınırlı olması araştırmamızın uzun süre almasına sebep olmuştur. Araştırma konumuzla ilgili verilerin genel itibarıyla alan araştırmamızdan ziyade kitabi olması, söz konusu halk inanç ve uygulamaları hakkında geniş bilgi verebilmek için insanlarla tek tek görüşmemizi ya da bizzat gözlem yapmamızı zorunlu kılmıştır. Özellikle, ziyaret yerlerinin niçin ziyaret edildiğini öğrenmek için farklı yöntemlere başvurulmuştur. Buralara farklı amaçlarla gelenler, niçin geldiklerine dair bir soru ile karşılaştıklarında herhangi bir bilgi vermekten imtina ettikleri görülmüştür. İnsanların, ses kayıt etmeye ve not tutmaya başladığım anda niçin ziyarette bulunduğunu ve yapmış olduğu davranışın amacını anlatmayı bırakarak benden uzaklaşmaya gayret sarf ettikleri görülmüştür. Farklı yolları denememe rağmen insanlardan direkt bilgi alamayacağımı anladıktan sonra, ziyaretçi gibi davranarak gerekli bilgilerin

toplanılmasına gayret edilmiştir. Tüm bu zorlukların yanında, söz konusu inanç ve uygulamalarla ilgili bilgileri toplamak için o mekâna bizzat gidilmesi kaçınılmaz bir durumdur. Bunun da zaman ve ulaşım açısından oldukça sıkıntı verdiği bir gerçektir. Bazen ulaşım sıkıntısı, bazen zaman sıkıntısı, bazen de görevli olmam nedeniyle izin sıkıntısı ile baş edilmek zorunda kalınmıştır. Tüm bu sıkıntılar üst üste olunca takdir edilir ki, araştırmalar da zor olacak ve zaman alacaktır.

Günlük hayatla, insan hayatının geçiş dönemleriyle, sağlıklı, hayvanlarla ve gök cisimleriyle ilgili olan halk inançları ve uygulamaları hakkındaki bilgilerin büyük bir bölümü gözlemlere ve samimi olunan kişilerin ifadelerine dayanır. Bu, konu ile alakalı kitaplardan yararlanılmadığı anlamına gelmemelidir. Bu kitaplardan yararlanmakla birlikte bu kaynaklarla da sınırlı kalınmamış; bunlar rehber olarak kullanılmıştır. Verilere, bizzat kendi görüşmeler ve gözlemlerimle ulaşmaya gayret etmekle birlikte farklı köy, kasaba ve şehirdeki meslektaşlarımdan da faydalanılması ihmal edilmemiştir.

Ziyaret yerlerine ait bilgiler, mümkün olduğunca fotoğraflarla desteklenmiştir. Kutsal mekân ve nesnelere hakkında bizzat yerinde görerek bilgi edinilmiş ve fotoğrafı çekilmiştir. Elbette bu, hakkında bilgi verilenlerin her birinin bir fotoğrafı vardır şeklinde de anlaşılmalıdır. Efsanelerle ilgili bilgiler, Mehmet Naci Önal'ın Muğla Efsaneleri adlı eserine dayanmakla birlikte, söz konusu efsanelerin vuku bulunduğu mekânda yaşayan halkla da görüşmeler yapılmıştır. Gerekli açıklamaların, dipnotta belirtilmesi ihmal edilmedi.

Bu tez konusunun belirlenmesinden bitimine kadar yardım ve ilgisini hiç esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ali İhsan Yitik Bey'e teşekkür ederim. Alan çalışması yaptığım zamanlarda büyük bir anlayış ve hoşgörü ile gerekli zaman ve izin imkânı sağlayan amirim ve hocam Yatağan İlçe Müftüsü Himmet Metin Bey'e şükranlarımı sunarım. Yatağan'daki hayatın geçiş dönemleriyle alakalı inançların belirlenmesinde, elindeki verileri hizmetime sunan Yatağan Belediyesi Meclis Üyesi Tercan Oğuz Bey'e ve araştırmalarım esnasında büyük bir fedakârlık ederek kendi arabasını bana emanet eden Ağabeyim Zekeriya'ya minnettarım. Tezimin son şeklinin verilmesinde teknik konularda yardımlarını gördüğüm Arş. Gör. Seyfullah Efe'ye ayrıca teşekkür ederim.

GİRİŞ

Halk inançları deyimi konuyla ilgilenenler tarafından farklı şekillerde tanımlamış olmakla birlikte, tanımların büyük çoğunluğunda bu deyim halk arasında yaygın olan toplumsal kabuller, alışkanlıklar, âdet-örf-gelenekler olarak devam eden bir takım folklorik uygulama ve “pratikler” olduğu açıklanmaktadır.¹ Özkul Çobanoğlu halk inançlarını, “eski dinlerden aktarılanlarla resmi dinin inançlarının türlü nedenlerle geniş halk yığınları arasında çeşitlenerek aldığı yeni yorum ve inanış” şeklinde tarif etmektedir.²

Halk inançlarını gelenek ve göreneklerin bir ürünü olarak kabul edenlere göre, halk bazı uygulamalarının olumlu sonuçlarını almış, zamanla bu uygulamalarının yararına inanmış ve böylece halk inançları ortaya çıkmıştır. Bu görüşte olanlar, halk inançlarını “gelenek ve göreneklerin ürünü” olarak kabul eder ve onların “geçmişteki ve şimdiki dinlerin kalıntıları” olduklarına da katılmazlar.

Halk inançlarının kaynağının dinler olduğunu savunanlar, bunların “sadece geçmişteki dinlerin kalıntısı olmadıklarını aynı zamanda, yaşayan dinleri halkın anlayış düzeylerinin bir sonucu” olduğunu ileri sürmektedirler. Bu görüşte olanlar, “hikmet sahibi bir kişinin zamanında belirli şartlarda olumlu sonuç aldığı bir uygulamanın, şartlar değişmiş olmasına rağmen, halkın aynı uygulamayla aynı sonuca ulaşma yanılığının da önemli rol üstlendiğini” vurgulamaktadırlar. Bunlara göre, “halk inançları dinlerle çok yakından ilgilidir”.³

Halk inançlarının kaynağı sadece gelenek ve göreneklerin bir ürünü olmadığı gibi, sadece dinlerin algılanma düzeyinin de bir sonucu değildir. Bunlar, hem gelenek ve görenekten hem de dinlerin algılanış düzeylerinden kaynaklanır. Bu inançların ortaya çıkışında, çok farklı unsurların etkili olduğu şüphesizdir. Bunları kısaca gelenek, görenek, din, doğal ve sosyal olaylar vb. şeklinde sıralayabiliriz.

Halk inançlarını, somut varlıklara ve soyut varlıklara bağlanan inançlar şeklinde genel bir ayrıma tabi tutabiliriz. Somut varlıklara dayanan halk inançları genellikle doğa olaylarıyla ilgilidir. Bunlar, tarım, evlenme, ev yapma, çalışma gibi

¹ Ali Çelik, *İslam'ın Kabul veya Reddedtiği Halk İnançları*, İstanbul, 1995, s.17.

² Özkul Çobanoğlu, *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003, s.12.

³ Ahmet Gökbel, *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1998, s.3; İsmet Zeki Eyüboğlu, *Bütün Yönleriyle Anadolu İnançları*, Koza Yayınları, 1974, s.23-24.

insanın günlük yaşamına yön veren toplum olaylarına dayanan inançlardır. Soyut varlıklarla ilgili olanlar, bir takım düşüncelerin yorumundan ve sanıların açıklanmasından kaynaklanan inançlardır.

Halk inançları adından da anlaşılacağı üzere, halkın yaşamıyla, tarihiyle ve mensubu olduğu diniyle yakından alakalıdır. Öyleki, halk inançlarıyla halkı birbirinden ayrı görmek büyük bir hatadır. Bu inançlar, bir bütün olarak yaşamla, doğa oluşumlarıyla ve sosyal durumlarla bağlantılıdır.

Halk inançları, yöre ve Anadolu halkının hayatına yön ve şekil verir. Bunlar toplumun devamlılığını, birlik ve beraberliğini sağlayan unsurların en önemlilerinden biridir ve yaşamdan kopmuş, ara sıra uygulanan bir durum değildir.

Toplumlar, varlık ve kimliğini bünyesinde barındırdıkları ayırt edici uygulamalar, ananeler, inanç ve gelenekleriyle koruyup devam ettirirler. Aynı zamanda toplumların uzun ömürlü olabilmeleri ve dinamiklerini muhafaza edebilmeleri, büyük ölçüde, sahip olduğu inanç, gelenek, örf ve âdetleri dönüşüm ve değişime tabi tutarak, karşılaştıkları yeni durumlara adapte edebilmesine dayanmaktadır. Her toplumun zaman ve mekâna bağlı olarak farklı din, inanç, âdet, gelenek ve uygulamalarla karşılaşması kaçınılmazdır. Ama hiçbir toplum karşılaştığı yeni durumlar karşısında sahip olduğu özelliklerden de kolay kolay vazgeçmemektedir. Toplumlar, karşılaştıkları yeni durumları kendi sahip olduğu şeylere benzeterek ve dönüştürerek bünyelerine katıp benimser.

Türk toplumu da hiç kuşkusuz, her toplum gibi, binlerce yıllık tarih serüveninde, farklı din ve kültürlerle karşılaşmış; ilişkide bulunduğu din ve kültürlerden etkilenmiş ve onları etkilemiştir. Türklerin din ve kültür açısından dönüm noktası olarak kabul edilen İslamiyet'le tanışmaları sonucunda, Türk milleti yıllardan beri sahip olduğu örf, adet, gelenek-görenek ve din anlayışlarını birdenbire terk edememiştir. Süreç içerisinde İslamiyet'in genel prensiplerine ve tevhid inancına ters düşen anlayışlarını terk ederek, İslam dininin gerekleri doğrultusunda bir kültür ve yaşayış benimseme yoluna gitmişlerdir.

Genel olarak, insanlar arasında var olan inançlar, her toplum ve kültürün yaşamında yer etmiş çeşitli toplum ve doğa olayları sonucunda ortaya çıkmışlardır. Toplumların tarihleri, onların hafızalarıdır. Yazılmayan tarihler ise, toplum içerisinde

yaşanmakta olan ve sürüp giden pratiklerdir. Bunlar da toplumun bir hafızasıdır. Bu pratik ve gerçekler de varlıklarını halk inançları olarak devam ettirirler.⁴

Halk inançları, bir bakıma toplumların geçirdikleri önemli sevinç ve üzüntülerden sonra ortaya çıkan inançlardır. Sadece halk inançları değil, Yahudiliğin inanç ve uygulamalarına baktığımızda bile bunların genellikle İsrailoğullarının tarihindeki önemli olaylarla bağlantılı inançlar ve pratikler olduğunu görürüz.⁵

Halk inançlarının farklı açılardan ele alınıp değerlendirilmesi mümkündür. Birincisi, psikolojik olarak inanç, dış dünyayı idrak etme sonucunda zihnimizde oluşan anlayış biçimidir. Diğer bir ifadeyle, bir şeyin varlığının farkına varılması, dış dünya ile insan zihni arasında bir etkileşim sonucu ortaya çıkan yorumdur. Bu yorum zan ya da bir yargıya dayanılarak benimsemekten ibarettir. Bir kabullenme ve benimsemedir ki, âdet, gelenek olarak görülen bir takım tatbikat, folklorik uygulama ve pratiklerdir.⁶ İkincisi, sosyolojik açıdan halk inançları, toplumsal kabullenme ve benimseme olarak değerlendirilir. Sosyolojik açıdan inanç, bütün değerlere ait olan görgü ve bilgi alanını aşan bir kabullenıştır. Bu zaviyeden halk inançları bir inanç ögesi veya inanç ögeleri hakkında bir kabullenıştır.⁷

Halk inançları, hayatın hemen hemen her aşamasında yer almış ve almaktadır. Teknolojik gelişmelerden tutun da, doğum öncesinden, doğumdan, evlenmeden, ölümden ve hayatımızdaki her türlü etkinliklere kadar benimsenen halk inançları bulunmaktadır. Bu inançların en önemli ve ayırt edici özelliği mantık ve düşünce süzgecinden geçirilmeden benimsenmeleri ve varlıklarını sürdürmeleridir.

İnsanların toplumsal hayatlarında meydana gelen önemli bir olay, zamanla unutulurken, o olayın uzanımı değişik pratikler ve yargılar olarak varlığını sürdürmektedir. Bu tür pratik ve inançlar da halk inançlarının doğmasına katkıda bulunmuştur. Halk inançlarını toplumun gelenek, görenek ve folklorundan ayırmak zor olduğu gibi; onu gelenek ve göreneklerin temelinde var olan belli bir uygulamanın yansıması olarak görmek de mümkündür.

⁴Ahmet Gökbel, *a.g.e.*, s.2.

⁵ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta, 2000, s.241.

⁶ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul, 1997, s.151; Ali Çelik, *.a.g.e.*, s.17.

⁷ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji sözlüğü*, İstanbul, 1969, s.149.

Kur'an-ı Kerim'de, inanç kelimesi iman kavramı ile açıklanır.⁸ İman denince akla beş duyu organıyla algılanamayan konular gelir. "Âlem-i ğayb", dünya gözleriyle göremediğimiz ancak akıl ve vahiyle algılayabildiğimiz bir alanı ifade için; "Âlem-i şahadet" ise sahip olduğumuz beş duyu organıyla müşahede ettiğimiz bir alanı ifade etmek için kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim de, "Âlem-i ğayb"den bahsederken iman kavramına yer verilmektedir.⁹

Halk inançlarının anlaşılabilmesi için inanç kavramının iyi bilinmesi bir zorunluluk arz eder. İnanç kelimesi, bir düşünceye bağlı bulunma, dine inanma, iman, itikat, birine duyulan güven, inanma duygusu; Tanrıya inanma gibi anlamlara gelir.¹⁰ Halk inançlarının ortaya çıkmasındaki en önemli rolü, dinin üstlendiği bilinen bir gerçektir. Din, insan hayatının tamamını içine alan ve bunu etkileyip yönlendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. İslam dini söz konusu olunca dinin insan hayatına olan etkisi bir kat daha artmaktadır. Din ile onun müntesipleri arasında dönüşümlü bir ilişki bulunmaktadır. Sadece din toplumu değil, toplum da dini etkilemektedir. Bu sebeple, her dinde olduğu gibi İslam dininin de farklı toplumlarda, özünde aynı kalmakla birlikte, farklı uygulamalarıyla karşılaşılmaktadır. İlahi dinler ve bunların müntesipleri zamanla yeni bilgilere, tavırlara ve gelişmelere göre yeni yorumlara maruz kalırlar. İlahi dinler yorumlara açıktır. Ancak insanlar bazen dinin özündeki temadan uzaklaşarak beşeri davranışlarını dine ilave eder ve din ile meşrulaştırmalarda bulunup uygulamalarda bulunurlar.¹¹ Bazen bu uygulamaların halk inançları şeklinde ortaya çıktığı ve İslam dini ile hiçbir alakasının olmadığı; hatta tamamen bir tezat olduğu gözlemlenebilen bir gerçektir. Herhangi bir dinin müntesipleri bazen dini, asli realitesinden çıkartarak, birtakım hurafelerle dolu bir sistem haline getirirler. Bunlar aşağıda, geniş bir şekilde ele alınacağından daha açık olarak görülebilecek ve gerekli açıklamalar ile bilgilendirilmede bulunulacaktır.

Her toplumun yaşadığı dış ve iç çevresi bulunmaktadır. "Dış çevre, toplumun yaşadığı muhit, coğrafyadır. İç çevre ise, sosyal karakterleridir. Bütün bunların bileşkesi de halk inançlarıdır".¹²

Halk inançlarını anlatırken sık sık geçecek olan ve konumuzun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşüncesiyle "kült" kelimesini açıklamak yararlı olacaktır. "Kült", Latince "cultus" kelimesinden alınmış olup Fransızcada "culte":

⁸ Nisa 4/136.

⁹ En'am 6/73; Tevbe 9/94; Ra'd 13/9; Mü'minûn 23/92.

¹⁰ MEB *Türkçe Sözlük*, Ankara, 1998.

¹¹ Yaşar Kalafat, *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara, 1996, s.2.

¹² Ali Çelik, a.g.e., s.19.

“Tanrı’ya ve Tanrı olarak kabul edilen varlıklara veya Tanrı’nın özel sevgisine mahzar olmuş kişilere gösterilen saygı, din, mezhep, tapınma”¹³ gibi anlamlara gelmektedir. Halk inançları ile kült kelimesi arasındaki anlam birliği hemen fark edilebilmektedir. Her iki kavramda da insanların bilgi ve görgü alanlarını aşan kabullenmeler görülür

¹³ *Meydan Larousse*, İstanbul, 1960-1981, VI/300.

I. BÖLÜM

1.1. HALK İNANÇLARI

Bugün üzerinde yaşamakta olduğumuz topraklar, tarih boyunca pek çok medeniyeti bünyesinde barındırmıştır. Bunun sonucu olarak başka bölgelerimizde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında da değişik tarihi devirlerde farklı milletler yaşamış, birçok kültür ve medeniyet var olagelmıştır. İnsanlar çok çeşitli istek ve arzularını gerçekleştirmek amacıyla var olan veya var olduğu hayal edilen korkulardan kurtulmak için çok değişik uygulamalara, inançlara ve yöntemlere başvurmuşlardır. Halk inançlarının ortaya çıkmasının temelinde de, insanların korku, ihtiyaç ve kaygıları bulunmaktadır. Bu inançların farklılık arz etmesinde yaşanan coğrafyanın, etkileşimde bulunulan kültür, inanç ve milletlerin etkisinin küçümsenemeyecek kadar belirleyici olduğu bilinen bir gerçektir. Sayılanlara ilaveten Muğla ilinin çok eski tarihlerden beri pek çok doğal güzelliklere sahip olması, dışarıya açık bir bölge olmasını ve dolayısıyla farklı düşünce ve inanca sahip insanların birbiriyle ilişkide bulunmasını zorunlu kılmıştır. Bu özelliklerin doğal sonucu olarak da, farklı milletlere, kültürlere ve inançlara sahip olan birçok insan, bu yöreye gelerek yöre halkı ile iletişim ve etkileşime girmiştir. Söz konusu sosyal hareketlilik yöre halkı inançları üzerinde büyük ölçüde etkili olmuştur. Tüm bunların yanında, son yıllarda yöreye yönelik iç ve dış turizmin yöre halkı üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkisinin olduğunu da unutmamak gerekir.

Yöre halkının bu süetçe Türk-İslam kültürüne yabancılaşarak farklı millet, kültür ve dine ait inançları benimsemesinin milli benlik açısından son derece sakıncalı bir durum arz ettiği yetkililerce dile getirilmektedir. Bu yabancılaşmanın genç kuşaklar arasında olması, tehlikenin boyutunu bir kat daha büyütmektedir. Muğla ilinin hemen hemen bütün ilçeleri turistik özelliğe sahiptir. Özellikle Marmaris, Bodrum ve Fethiye gibi turizm açısından anakent olarak kabul edilen ilçelerinin birer Türk şehri olduğundan şüphe edildiği halk arasında dillendirilir. İlin iç bölgelerinde Türk-İslam kültürünün yaşatıldığı yerler de yok değildir. Bu açıklamalar, bizlere yaşanan coğrafyanın özelliklerinin halk inançları üzerindeki etkisinin olduğunu açıkça göstermektedir.

1.2. HALK İNANÇLARININ DOĞUŞU

Halk İnançlarının ortaya çıkışı, tarihi sürece, sosyolojik olaylara ve değişik inançlara dayandırılır. Halk inançlarının doğuşunda üç önemli sebebin olduğu kabul edilmektedir. Bu inançlar hakkında yapılan çalışmalarda, bunların ortaya çıkışı ile ilgili farklı ayırım ve etkenlerin olduğu belirtilmekle birlikte, burada bu konuyla alakalı çalışmalardaki ortak ayırım ve unsurlar dikkate alınmıştır.

1.2.1. Telkin Yolu İle Ortaya Çıkan İnançlar

Telkin yolu ile ortaya çıkan inançların, felsefi düşünce ve ideolojiler yoluyla halka empoze edilen ve halkın da bazı nedenlerden dolayı benimsemek zorunda kaldığı inançlar olduğu söylenebilir. Halkın bunları benimsemelerinde, felsefi düşünce ve ideolojilerin savunucularının maddi, manevi, sosyal ve siyasal nüfuzlarının etkili ve zorlayıcı olduğu bilinir. Bu türden halk inançlarının doğuşunda toplumsal coğrafyanın, etnik ve sosyal yapının ve fiziksel çevrenin etkisinden daha ziyade telkin edilen düşünce ve ideolojilerin belirleyiciliği dikkat çeker. Bu inançların doğarak varlığını devam ettirmesinde de, telkin edilen düşünce ve ideolojilerin halk tarafından benimsenmesi etkilidir. Bu nedenle, zamanın geçmesiyle telkin vasıtaları ve ilk etkileri unutulsa da inanç varlığını sürdürebilir.¹⁴

Telkin veya empoze sonucunda ortaya çıkan inançlar, farkında olunmaksızın kendini hissettirir ve karşı konulma gibi bir duruma mahal vermez. Bunlar, giyim-kuşamda, yeme içmede, sosyal ilişkilerde, toplumsal yapılanma ve kurallarda vb. çok farklı alanlarda kendini gösterir. Çalışma alanımız olan Muğla ve yöresine ait bir örnek verecek olursak, Yatağan'ın bazı köylerinde -kırsal kesimlerde- erkek bir kişinin şapkasız olarak topluma çıkması toplum tarafından şiddetle kınanan bir durumdur. Günümüz genç kuşaklarda bu durum söz konusu değildir. Yaşları 40 ve üzeri olanlarda şapka, önemsenen bir durumdur. Muğla-Yatağan ve civarındaki kırsal yerleşim yerlerinde şapkasız olarak topluluk içerisine giren bir kişi halkın alaylı bakış ve sözlerine maruz kalmayı göze almak durumundadır. Bu inancın veya halk anlayışının ortaya çıkmasında Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkartılan şapka kanunun olduğu düşünülebilir.

Toplum olarak giyim tarzımızı belirleyen etmenlerin başında, maruz kalınan daha güçlü kültür ve medeniyetlerin bulunduğu kuşkusuzdur. Kravat ve takım

¹⁴ Ali Çelik, a.g.e., s. 20.

elbisenin resmi bir kıyafet olması, batı medeniyetinin empoze ettiği bir durumdur. Kravatlı ve takım elbiseli şahısların da toplumumuzda saygı gördüğü bir gerçektir.

Tüm bu durumlarda halka empoze edilen fikir ve anlayışların etkili olduğu düşünülebilir.

1.2.2. Kaynağı Belli Olmayan İnançlar

Özellikle ilahi dinlerin inançları bu şekilde ortaya çıkmıştır. “Yüce Yaraticının gönderdiği elçiler, kendilerine bildirilen öğretileri halka açıklar ve halk da kendilerine anlatılanları kendi anlayış, kavrayış ve kültür kimliğine göre algılar, benimser. Bu inançlar, halkın benimsemesi, onu hayat nizamı olarak kabul etmesi sebebiyle halk inançları kategorisinde değerlendirilir”¹⁵. Aksi halde, ilahî kaynaklı olan bir nizamın halk inançları olarak değerlendirilmesi düşünülmüş olur ki, bu da yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Peygamberlerin sonuncusu olan İslam Peygamberi de Kendisinin sadece bir tebliğci olduğunu belirtmiştir.¹⁶

1.2.3. Anonim Yoluyla Ortaya Çıkan İnançlar

Bu başlık altında ele alacağımız inançlarda asıl olan meçhuliyettir. Bunları kimin, ne zaman, nerede ve hangi sebeple ortaya çıkardığı bilinmez. Ancak bu tür inançlar topluma mal olduğu için anonim olarak kabul görür. Zaman içerisinde bu inançlara yenilerinin eklenebileceği gibi daha önce ortaya çıkmış olan bazı inançlar da yerini başka inançlara bırakabilir. Halk inançlarının hayatın bütün ünitelerine yayılmış olduğu anlaşılmaktadır. İnsan hayatının her safhasında fark edilmese de var olagelmektedir.¹⁷

1.3. HALK İNANÇLARININ ÖZELLİKLERİ

Halk inançları değişen şartlara göre farklılık arz etse de kendine münhasır temel bazı özellikleri bulunmaktadır. Hangi millete ve coğrafyaya ait olursa olsun bu temel özelliklere sahiptir. Bunları aşağıdaki gibi maddeler halinde göstermek mümkündür.

¹⁵ Yaşar Kalafat, *a.g.e.*, s.4.

¹⁶ Mâide 5/99.

¹⁷ Hikmet Tanyu, “*Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma*”, **A.Ü.İ.F.D.**, Ankara, 1979, XXIII/123-124.

1.3.1. Millîlik

Her topluluk birlik şuuruna ve mensubiyet hissine sahiptir. Toplumların oluşmasının temelinde de ortak bir geçmişin olduğu inkâr edilemez. Bu nedenle her toplum, kendi bireylerinin aralarında paylaşmakta olduğu belli bazı temel değerlere sahiptir ve bireyler bu değerlere katılırlar. Ayrıca, her toplum taklit, tebliğ ve eğitim yoluyla kendi kültürel değerlerine örf ve âdetlerine, yanlış ve doğrularına uygun değerleri benimseyip davranışlarda bulunur. Bu benimseme sonucunda, toplumun genel karakteri de benimsenen değerlere göre oluşur. Türk toplumunda, askerlik yapmanın kutsal bir görev sayılması buna örnek olarak verilebilir. Bayrak ve büyüklere saygı da buna dâhil edilebilir. Bunlar başka milletlerde bulunmakla birlikte, farklılık arz etmektedir. Bazı toplumlarda askerlik para ile yapılan bir durumdur.

1.3.2. Bağlayıcılık

Halk inançlarının bu özelliği hukuk kurallarının yaptırım gücü gibi kesin değildir. Esnek bir bağlayıcılıktır. Herhangi bir yaptırım -ceza- yoktur. Halk inançlarının bağlayıcılığı kendiliğinden oluşan manevi -sosyal- bir bağlayıcılık olup takibatı yine toplumun kendisi tarafından yapılır. Bu özellik zamandan zamana, toplumdan topluma değişiklik arz eder. İnançların zayıflayarak ortadan kalkması sonucunda bağlayıcılığı da kaybolacaktır. Zina ettiği bilinen kişilerin cezalandırılması buna örnek gösterilebilir. Hukuk açısından hiçbir yaptırımı olmayan bir durum olsa da zina ettiğine kanaat getirilen kişiler toplumdan dışlanır ve soyutlanır. Bu da toplumun yaptırımıdır. Bazı yerlerde evden kaçarak kocaya varan kız, çok ağır bir şekilde cezalandırılır. Cezalandırmayan aileler toplumdan soyutlanır. Halk inançlarının bağlayıcılığından dolayı aile istemese de kaçan kızıyla dargın kalmak zorundadır. Ancak bu, bölge ve zamana göre farklılık gösterebilir.

1.3.3. Değişmezlik ve Süreklilik

Halk inançları tarihin derinliklerinden ve ilahi kaynaklı değerlerden kaynaklanması hasebiyle, bunların kısa zamanda ve zorla kaldırılması mümkün olmamaktadır. Burada kastedilen değişmezlik özelliği hiç değişmez anlamında anlaşılmalıdır. Mutlaka zaman içerisinde değişim ve dönüşüme uğrayacaktır. Ancak, bu sürecin oldukça uzun olduğu bilinmelidir. Bu inançlar, kapalı toplumlarda

daha katı, daha kalıcı olma ve insan hayatını sıkı sıkıya yönlendirme özelliğine sahiptir. Dışa açık toplumlarda ise, değişen ve gelişen şartlara göre değişim ve dönüşüme maruz kalır. Ancak bu değişim yukarıda da belirtildiği üzere kısa zamanda oluşabilecek bir değişim değildir. İnsanlar sahip olduğu ve kabullendiği inançları kolay kolay terk etmezler. Ancak değişen ve gelişen şartlar karşısında yeni inançlar oluşabilir.¹⁸

1.3.4. Ortaklık

Aynı coğrafyada yaşayan insanlar belli inanç ve kabulleri paylaşmak zorundadır. Örneğin, Muğla-Yatağan ve civarında baykuşun ötmesi uğursuz sayılır. Aynı şekilde Aydın, Denizli, Antalya, Isparta gibi illerin köylerinde de aynı inanç yaygın bir şekilde bulunmaktadır. Evin çatısına baykuşun konup ötmesi, o evden cenaze çıkacağına ya da o eve felaket geleceğine işarettir. Bu sebeple baykuşun öttüğünü duyan kişi ona yem ve benzeri yiyecekler vererek şöyle der: “al götür nasibini, bizden başka nasip isteme!...” Elini sert bir yere vurarak: “Evlerden irak olsun!...” der.¹⁹

1.3.5. Meçhuliyet

İlk ortaya çıkışları dikkate alındığında Halk inançları, kaynağı ve gerekçesi bilinen birer gerçektirler. Ancak uzun zaman sonra bu inançların özellikleri gereği yazılı olmaması nedeniyle sebepler unutulmuş, tebliğ ve telkin ile benimsenen inançların gerekçeleri hafızalardan silinmiştir. Aynı zamanda halk inançlarının meçhul olması, ayırt edici önemli özelliklerinden biridir. Herhangi bir inancı tatbik eden bir kişiye bu yaptığını niçin yapıyorsun? Bunun kaynağı nedir?, gibi sorular yöneltildiğinde “Niçin”ine söyleyecek bir şeyler bulmakla birlikte, kaynağı hakkında tek söylediği şey :”atalarımızdan, büyüklerimizden böyle gördük, onlar şu şu... sebeplerden dolayı bunları yapıyoruz derlerdi” olacaktır.²⁰ İnançlar ve âdetler

¹⁸ Ali Çelik, *a.g.e.*, s.22-25; Yaşar Kalafat, *a.g.e.*, s. 2.

¹⁹ Ali Çelik, *a.g.e.*, s.131; Kazım Gülen, D. 1936, İlkokul Mezunu, Emekli, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla (02-03-2005'te Yapılan Mülakat).

²⁰ Saadettin Göktepe, D.1935, İlkokul Mezunu, Emekli, Deştin Köyü Yatağan/Muğla (02-03-2005'te Yapılan Mülakat).

birbirini tamamlayan bir bütünün iki parçası gibidir. Hurafe olarak kabul edilen Şeyler de bu cümleden sayılabilir²¹

²¹ Yaşar Kalafat, *a.g.e*, s. 2.

II. BÖLÜM

2.1. MUĞLA İLİNİN ADI

Muğla isminin nereden geldiği hakkında oldukça fazla rivayet vardır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde konuyla ilgili şu bilgilere rastlanır: "Muğla Kalesini Rumların elinden Menteşe oğlu Darahi Key'in veziri Muğli Bey almıştır. Bu Muğli Bey, Mahan'da iken rüyasında Hazreti Peygamberi görüp, Müslüman olur ve Darahi Key'e boy beyi olur ve daha sonra Muğla Kalesini zapteder. Sonradan Müslüman olduğu için Muğli Bey denilmektedir. Çünkü Farsça'da Müslüman olmayana Muğ derler".²² Ayrıca, Muğla bölgesinde Hellenistik döneme ait bir kitabede şehrin adının "Moğola" şeklinde geçtiği bildirilmektedir.²³

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde verdiği bilginin farklı bir versiyonu, Yurt Ansiklopesi'nde aşağıdaki gibi geçmektedir:

"Kent'in en eski adının Alında olduğu ve Selçuklular dönemine değin kullanıldığı bilinmektedir. Bugünkü Muğla adının Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan'ın komutanlarından Muğlu Bey'in adından geldiği ileri sürülmektedir. Kentin, tepe üstündeki görkemli kalesini Muğlu Bey fethettiği için önceleri kente Muğlu adı verilmiştir. Bu adın zamanla Muğla'ya dönüştüğü kabul edilir".²⁴

Yukarıdaki bilgilere ilaveten kent'in adının Aydın Vilayet Salnamesinde Mobella şeklinde ve kimi yabancı kaynaklarda ise Mobolia olarak geçtiği belirtilmektedir.²⁵

Antik çağda Muğla ilinin bulunduğu bölgeye Karia(Karya) denildiği, Muğla ve bölgesine önceleri Leleglerle birlikte Sesif'in torunu Karisa Avr başkanlığında bir kavmin geldiği ve bunlara Karisa denildiği kaynaklarda zikredilmektedir. Karisa isminden dolayı buraya Karia denildiği açıklanmaktadır.²⁶

Daha sonra bölgeye gelen (MÖ.3400) Aroos'ta hakim Foroneus'un yerine geçen oğlu Kar geçmiştir. Böylece Kar'ın adından dolayı Muğla bölgesine Karia denilmiştir. Başka bir rivayette ise, bölgenin kuzeyindeki dağların zirvesinden yaz

²² *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz. Mümin Çevik), C.8, İstanbul 1984, s.576.

²³ Zekai Eroğlu, *a.g.e*, s.33; Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 1993, s.577.

²⁴ *Yurt Ansiklopesi*, C.8, s.5862.

²⁵ *Yurt Ansiklopesi*, C.8, s.5862.

²⁶ *Muğla İl Yıllığı*, 1973, s.19.

aylarında dahi karın eksik olmamasından dolayı bölgeye karlı anlamında Karia adı verilmiştir.²⁷

İlin adı ile ilgili kayıtlar bize, bölgenin farklı zamanlarda farklı sebeplerden dolayı değişik isimlerle anıldığını ortaya koymaktadır.

2.2. MUĞLA İLİNİN TARİHÇESİ

Muğla, coğrafi konumunun önemi sebebi ile eski çağlardan günümüze kadar önemli yerleşim merkezlerinden biri olmuştur. Sıcak denizlere kıyısının olması, Büyük Şark Yolunun geçtiği Likos Vadisinde kurulan ve çağımızda önemli ticaret merkezi olan Denizli, Aydınöğulları'nın merkezi olan Aydın ve bugün turizm açısından büyük önemi haiz Antalya illerine komşu olması, Muğla ilinin değerine değer katmaktadır.²⁸ Ayrıca, kendi sınırları içerisinde çeşitli kültürel, tarihi ve turistik özelliklere sahip birçok yerlerinin olması da ilin önemini bir kat daha arttırmaktadır.

2.3. TÜRK HÂKİMİYETİNDEN ÖNCE MUĞLA

Bugünkü Muğla'nın bulunduğu coğrafya Karya (Karia) olarak adlandırılmıştır. Bu bölge, farklı zamanlarda değişik milletlerin hâkimiyetine girmiş ve dolayısıyla çok farklı kültür, inanç, âdet ve göreneklerin yaşandığı bir coğrafya olmuştur. Her gelen millet kendi inanç, kültür ve âdetlerini bu bölgede yaşamış ve yerleştirmiştir. Bugün dahi bu farklı milletlere ait kültürlerin bir arada mevcut olduğu kaynaklarda kaydedilmektedir.²⁹

Muğla İli sırasıyla aşağıdaki milletlerin hâkimiyetine girmiştir. M.Ö. 1297-1239 yılları arasında Mısırlılar, daha sonra sırasıyla önce İskitler, sonra da Asurlular bölgeye hakim olmuşlardır.³⁰ M.Ö. 7. ve 6. yüzyıllarda Batı Anadolu'daki bütün İon şehirleri Lidyalıların egemenliğinde kalmıştır. Bu yerler arasında Karya da bulunmaktadır. M.Ö. 546'da Persler Karya'daki Lidya egemenliğine son vermişlerdir. Bir süre sonra Kayralılar, Ulusal Karya Birliğini kurarak Perslerle mücadele etmiştir. Ancak başarılı olamamıştır. M.Ö. 522-486 yılları arasında Pers Kralı olan Darius Pers topraklarını Satrablıklara (Eyalet) ayırır. Bu idarî yapılanmada Karya, İon Satrabı

²⁷ *Muğla İl Yıllığı*, 1973, s.19.

²⁸ Cercis İkiel, "Muğla İlinin Coğrafi Özellikleri", **Muğla Kitabı**, s.15-17.

²⁹ Cercis İkiel, *y.a.g.m*, s.21.

³⁰ George E. Bean, *Karia*, (Çev: Burak Akgüç), İstanbul, 1987, s.9.

içinde kalmıştır. M.Ö. 480'de Persler ile Yunanlılar arasındaki Salamis Savaşı sonucunda Persler yenilgiye uğrayınca, Karya toprakları Atina Deniz İmparatorluğu'nun egemenliğine girmiştir. M.Ö. 404'te Yunanlıların Spartalılar'a yenilmesiyle Karya onların hâkimiyetinde bir bölge olmuştur. M.Ö. 387'de Kral Barışı ile tüm Anadolu tekrar Persler'in hâkimiyetine girmiştir. M.Ö. 334'te İskender'in Anadolu seferi ile Karya İskender'in eline geçmiştir. İskender'in ölümünden sonra komutanları imparatorluk topraklarını Mısır, Makedonya ve Suriye olmak üzere üçe bölmüşlerdir. Bu bölünme sonucunda Karya bölgesi Suriye'ye bağlanmıştır. M.Ö. 129'da Romalıların Bergama Krallığının varisi olarak Anadolu'ya gelmesi ile bu kez Karya bölgesi Romalıların hâkimiyetine girmiştir. Roma İmparatorluğunun 395'te doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılması sonucunda, Karya bölgesi Doğu Roma sınırlarında kalır. XI. Yüzyıla gelindiğinde ise Bizanslılara karşı ve Anadolu üzerine Türk akınları başlar. Kısa bir zaman sonra Anadolu bir Türk yurdu olur.³¹

2.4. TÜRK HÂKİMİYETİNDE MUĞLA

2.4.1. Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı Dönemi

1075'te Kutalmışoğlu Süleyman'ın İznik'i almasıyla birlikte Batı Anadolu'da Bizans toprakları üzerine Türk akınları etkin bir şekilde yoğunlaştırılmıştır. Türkler 1079'da Karya'yı ele geçirmiş olsalar da Bizanslılar tekrar galip gelerek Karya bölgesini Türklerden hemen geri alır. Kayra (Muğla), 1261 yılında Türkler tarafından fethedilmiştir. Muğla, Batı Anadolu'da Türkler tarafından ilk fethedilen bölgelerden biridir. XIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra bölgede Menteşe Bey tarafından Menteşe Beyliği kurulmuştur. Daha sonra Menteşe Bey ölünce Beyliğin başına oğlu Mesut geçmiştir. Babadan oğula geçen bir hükümdarlık sistemiyle Beylik devam etmiştir. Bu beylik denizcilik alanında büyük başarı göstermiştir.³²

Karamanoğlu Beyi'nin teşvik ve kışkırtmaları ile diğer Anadolu Beylikleri'nin Osmanlı İmparatorluğu aleyhine ittifak kurarak Osmanlı topraklarına saldırmaları üzerine Yıldırım Beyazıt, diğer beyliklerin toprakları ile birlikte Menteşe Beyliğinin topraklarını da kendi topraklarına katmıştır. 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra kendi hâkimiyetini tanınması şartıyla Timur Bey, diğer Anadolu Beylikleri gibi Menteşe Beyliğinin topraklarını da Mehmet Bey'e vermiştir. Bir yıl sonra Mehmet Bey'in ölümü üzerine yerine oğlu İlyas Bey geçmiştir. 1421'de İlyas Bey'in ölümünden

³¹ Zekai Eroğlu, *a.g.e.*, s.74-85; K. Ekrem Uykucu, *a.g.e.*, s.41-55.

³² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1998, s.70-75.

sonra Osmanlı sarayında tutulan Leys ve Ahmet adlarındaki iki oğlu saraydan kaçarak bölgeye gelip tekrar hükümdarlıklarını bildirmişlerdir. Bu durum karşısında II. Mehmet (Fatih) Anadolu Beylerbeyi İshak Paşa'yı Menteşe bölgesine göndererek bu bölgeyi kesin olarak Osmanlı topraklarına katmıştır.³³ 1463-1478 tarihlerinde Osmanlı-Venedik savaşlarında Menteşe bölgesi düşman saldırılarına uğramış ve yağmalara maruz kalmıştır.³⁴ Kanuni, Rodos seferini bu bölge üzerinden -Muğla/Marmaris- gerçekleştirmiştir. Bu seferle ilgili olarak Marmaris'te Sarıana Türbesinin Efsanesine yer verilmektedir.³⁵ Menteşe bölgesi dağlık bir alan olması nedeniyle eşkıyaların sığınak merkezi olmuştur. 18. yüzyıldan sonra Anadolu'nun çeşitli yerleri mahalli sülaleler tarafından yönetilmeye başlamıştır. Bu bölge de Hasan Çavuş adında bir derebeyi tarafından idare ediliyordu. II. Mahmut zamanında bu derebeylerine kesin olarak son verilmiştir.³⁶

2.4.2. Milli Mücadele Döneminde Muğla

Özellikle bu dönemde Menteşe yöresi düşman işgallerinin en çok görüldüğü yerlerden biri olmuştur. Bu işgalci güçlerin başında da İtalyanlar bulunmaktadır. 26 Haziran 1917 yılında, Batı Anadolu'nun kendisine vaat edilen Yunanistan itilaf devletlerinin yanında savaşa katılmıştır. Savaşın itilaf devletlerinin lehine sonuçlanmasının neticesinde 30 Aralık 1918 tarihinde toplanan Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan devlet başbakanı bir muhtıra vererek daha önce vaat edilen Batı Anadolu'nun kendilerine verilmesini istemiştir.³⁷ Bu haberin duyulması sonucunda tüm Ege illerinin ileri gelenleri İzmir'de toplanarak İzmir Müdafası Hukuk-i Osmani Cemiyetini kurmuşlardır. Bu cemiyette Muğla'yı temsilen katılan Ragıp Bey kongre başkan vekilliğine getirilmiştir. Wilson ilkeleri gereğince, bölge halkının Türk olduğu vurgulanarak bölünemeyeceği veya başka bir devletin mandasına giremeyeceği ve bu durumun İtilaf Devletleri karşısında ve Paris'e

³³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.79-81.

³⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi, İstanbul'un Fethinden Kanuni'nin Ölümüne Kadar*, C.2, Ankara, 1988, s.117.

³⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 314.

³⁶ Ünal Türkeş, *Kurtuluş Savaşında Muğla*, İstanbul, 1973, s.62-63.

³⁷ Mevlüt Çelebi, "Milli Mücadelede İtalyan İşgalleri", *Atatürk Araştırma Dergisi*, C.9, S.26, Ankara, 1993, s. 395.

gönderilecek bir heyetle savunulması kararlaştırılmıştır³⁸ Fakat Damat Ferit Paşa hükümetinin iş başına gelmesi ile bu cemiyetin çalışmaları yarıda kesilmiştir.³⁹

Heyet-i Nasiha'nın Muğla'ya gelerek halkın düşman işgalinden kurtulması, eski huzuruna kavuşması ve savaşın oluşturduğu kötü durumun ortadan kaldırılıp imparatorluğun tekrar egemen olması için saltanata bağlı kalınması yönünde telkinlerde bulunması çok etkili olmamıştır. Çünkü halk, anlatılar doğrultusunda kurtuluşun gerçekleşeceğine inanmakta zorluk çekiyordu.⁴⁰

Paris Barış Konferansı'nda İtalya, Adriyatik'teki çıkarları konusunda, Konferansa Amerika'ya kabul ettiremediği bir muhtıra sunmuştur. Muhtıranın kabul edilmemesi üzerine İtalya Başbakanının Roma'ya dönmesini fırsat bilen Barış Konferansı, 6 Mayıs 1919 yılında, Yunan birliklerinin İzmir'i işgal etmelerine izin veren bir kararı kabul etmiştir. Bu karar gereği 15 Mayıs 1919'da İzmir işgale uğramıştır. İşgalin olduğu gün Muğla bölgesi ileri gelenleri bir araya gelerek dört maddelik bildirgeyi Mutasarrıf Hilmi Bey'e sunmuşlardır.⁴¹ Muğla'nın efe ve zeybekleri ile birlikte Encümen yetkilileri teşkilatlarına kuvvet katarak ilk vurucu gücü oluşturdu. Bu 18 efe ve zeybeklerin oluşturduğu ilk direnme kurulu hemen o günlerde "Muğla Serdengeçtileri Müfrezesi" adını almıştır. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini protesto amacıyla Muğla'da Koca Han mevkiinde kalabalık bir halk topluluğunun da katılımıyla bir miting düzenlendi.⁴² Bu mitingde, Yunanlıların er geç denize döküleceği belirtildi ve Muğla halkı Milli mücadeleye teşvik edilmiştir. 1 Haziran 1919 tarihinde Menteşeliler Müdafaa-i Vatan Cemiyeti bir toplantı yaparak Marmaris'te bulunan İtalyanlara bir heyet gönderilmesine karar verdi. Bunun üzerine, Mutasarrıflık Makamı adına bir heyet oluşturularak İtalyan temsilcileri ile bir görüşme yapıldı. Bu görüşmenin amacı; Batı Anadolu'daki Yunan işgaline ve Muğla'daki Kuva-yı Milliye Hareketine karşı İtalyanların düşüncesini öğrenmekti.⁴³ Bu cemiyetin Marmaris'te İtalyanlarla görüşmesi, Muğla'daki Padişah ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası tarafından Muğla'nın bağımsız bir prenslik haline getirilerek İtalyan Mandasına katılmak amacıyla yapıldığı şeklinde yanlış anlaşılması sonucunda, cemiyetin İtalyanlarla yapılmakta olan görüşmeleri yarıda kesilerek heyet, 5 Haziran 1919'da Muğla'ya dönmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler karşısında 6 Haziran

³⁸ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.161-163; Asaf Gökbel, *Milli Mücadelede Aydın*, Aydın, 1994, s.35-38.

³⁹ Asaf Gökbel, *a.g.e.*, s.44.

⁴⁰ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.164-165.

⁴¹ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.168-170 (Bu maddeler için bkz).

⁴² Mitingi Düzenleyenler ve Konuşma Yapanlar için bakınız. Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s. 255-258.

⁴³ Mevlüt Çelebi, *y.a.g.m.*, s.107.

1919 tarihinde Muğla ve ilçelerinden oluşan bir heyet toplanarak yeni gelişmeler karşısında neler yapılması gerektiği hakkında görüşme yapmışlardır. Bu görüşme sonucunda, Menteşe Müdafai Vatan Cemiyeti'nin gizliliği kaldırılarak Muğla'nın İkinci Kuva-yı Milliye Komitesi oluşturulup merkezi Çine'de bulunan 57. Tümen Komutanı Miralay Şefik Bey ile milli mücadele hakkında görüşülmüştür.⁴⁴ Bu gelişmeler olurken 27 Mayıs 1919'da Aydın, Yunanlılar tarafından işgal edilmiş bulunmaktaydı. İşgallere karşı sessiz kalan İstanbul Hükümeti, Muğla Mutasarrıflık Makamına bir telgraf çekerek Muğla'daki Kuva-yı Milliye Cemiyeti'nin çalışmalarının çalışmalarına izin verilmemesini istemiştir. Ancak, bu karardan kısa bir süre sonra Denizli ve Muğla Askerlik Şubeleri Başkanlığından bazı şartları taşıyan eratin Kuva-yı Milliye'ye katılması tebliğ edilmiştir.⁴⁵

İzmir'i kaybettiğine kanaat getiren İtalya, Mondros Mütarekesi döneminde yoğun faaliyette bulunduğu ve yeraltı ve yer üstü zenginlikleri açısından zengin bir bölge olan Menteşe sahillerini işgal etmeye başlamıştır. Bu işgallerin amacı; Mevlüt Çelebi'nin de belirttiği üzere "İzmir'in işgalinden önce hem İtalyan işgal sahasını genişletmek hem de Yunanlıların İzmir'i işgal etmesinden sonra daha güneye inerek İtalyan işgal sahasına müdahalesini engellemektir".⁴⁶ İtalyanlar işgale Gökova Körfezinden başlamışlardır. Öncelikle Muğla'nın sahil ilçelerini zapteden İtalyanlar, Haziran ayının son günlerinde Muğla'ya İtalyan telsiz-telgraf istasyonu kurmak için gelmiştir. Karargâhlarını Milas'ta kuran İtalya, Aydın-Muğla yolunun önemli stratejik noktalarından biri olan Ahiköy'ü (Yatağan) 16 Haziran 1919 tarihinde gelip zaptetmişlerdir. Temmuz 1919'a kadar Muğla merkezde pek görülmeyen İtalyan askerleri, bölgeye askerî çadırlarını kurarlar ve burayı sadece asayiş sağlamak amacıyla işgal edeceklerini belirtirler. Bu söylentiler yayılınca Kuva-yı Milliye'nin tepkisinden çekinen İtalya, 23 Temmuz 1919'da Muğla'yı, yukarıda da belirtildiği gibi işgale Gökova'dan başlayarak, resmen işgal etmiştir. Bu işgal olayı, 23 Temmuz 1919 yılına kadar yedi sayısı çıkarılmış olan Menteşe Gazetesi'nin 24 Temmuz 1919 tarihinde çıkarılacak olan sekizinci sayısında Mutasarrıf Hilmi Bey'in yazmış olduğu "İhtirasât-ı Beşeriyeye Hat ve Pâyan Bulunamıyor" adlı makalesi ile protesto edilmek istenir. Ancak, İtalyanların matbaayı kapatarak gazetenin yayınına son vermesi bu yazının yayınlanmasına engel olmuştur.⁴⁷ Mondros Mütarekesini izleyen

⁴⁴ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.265.

⁴⁵ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.214; Asaf Gökbel, *a.g.e.*, s.287.

⁴⁶ Mevlüt Çelebi, *y.a.g.m.*, s.402-405.

⁴⁷ Asaf Gökbel, *a.g.e.*, s.287.

günlerde Muğla, İtalyanların hâkimiyetine girmiş ve İtalyanlar burada çok farklı amaca yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır.⁴⁸

Muğla'nın İtalyanlar karşısında direnişi Nazilli Kongreleri çerçevesinde devam etmiştir. Sonunda TBMM'nin açılışından bir gün sonra 24 Nisan 1920 tarihinde İtalyanlar Muğla'yı boşaltmışlardır.⁴⁹

2.5. MUĞLA'NIN SOSYAL YAPISI, İSLAMLAŞMASI

Burada öncelikle bölgenin sosyal yapısıyla ilgili kısa bilgiler verilecektir. Bu bilgiler tarihsel olmaktan ziyade yakın zamanlarla sınırlı tutulacaktır. Muğla ilinin tarihi hakkında bilgi verilirken bu bölgenin çok farklı milletlerin hâkimiyeti altına girdiği belirtilmiştir. Bu nedenle, farklı zamanlarda bu bölgenin sosyal yapısında değişikliğin olduğu kaçınılmazdır. Özellikle, İslam'ın bu bölgeye hâkimiyetinden önce farklı dinlerin ve kültürlerin hüküm sürdüğü bilinmektedir.

Burada bölgenin sosyal yapısı hakkında aydınlatıcı bir rolü olacağı fikriyle, Muğla yöresinin tarihi seyri gösteren bir kronolojiye yer verilmesi isabetli olacağı düşünülmüştür.

M.Ö. XIV-XIII yy	Akaların Batı Anadolu kıyılarına gelişi.
M.Ö. XII yy.	Ege göç kavimleri hareketi.
M.Ö. 750-546.	kolonileştirme dönemi.
M.Ö. 546-334.	Persler dönemi.
M.Ö. 334-253.	İskender ve Diadoklar dönemi.
M.Ö. 253-168.	Selökidler dönemi.
M.Ö168-M.S.395	Roma dönemi.
395	Bizans döneminin başlaması.
1079	Türk güçlerinin Muğla ve yöresine akın yapması.
1296	Muğla ve yöresini Bizans topraklarına katmakla görevlendirilen Bizanslı komutan Filantropos Aleksios'un Bizans'a karşı ayaklanması ve yörenin kesinlikle Türklerin elinde kalması.
1300	Menteşeoğlu Mesut Bey'in Rodos'u ele geçirmesi.
1352-1355	Menteşeoğlu İbrahim Bey'in büyük ödünler vererek Venediklilerle antlaşması

⁴⁸ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.236.

⁴⁹ Ünal Türkeş, *a.g.e.*, s.229.

1390	I. Bayezid'in Balat, Muğla ve Çine'yi ele geçirmesi.
1391	I. Bayezid'in Milas'a Hoca Firuz Bey'i yönetici olarak ataması.
1402	Timur'un Menteşeoğulları topraklarını Mehmet Bey' vermesi.
1405	İlyas Bey'in Çelebi Mehmed'in egemenliğini tanıması.
1424	II.Murad'ın Menteşeoğulları Beyliğini Osmanlı topraklarına katması.
1451	II.Mehmed'in beylik topraklarını kesin olarak Osmanlı topraklarına katması.
1473	Fethiye'nin Hıristiyan güçler tarafından yağma ve yıkıma uğratılması.
1480	Marmaris'e üslenen Fatih Sultan Mehmed'in Rodas'ı alma girişimi.
1522	Kanuni döneminde Rodos Adası ve Bodrum Kalesinin alınması.
1863-1875	Girit göçmenlerinin Muğla yöresine yerleşmesi.
1878	Plevne göçmenlerinin bir bölümünün Muğla ve Milas'a yerleştirilmesi.
1908	Bosna-Hersek'in kaybedilmesi sonucu bölgeye ikinci bir göç dalgasının yaşanması.
1913	Balkan savaşından sonra Manastır göçmenlerinin Muğla'ya gelişi.
11 Mayıs 1919	İtalyan birliklerinin Fethiye, Bodrum ve Marmaris'i işgali.
2 Haziran 1919	Milas'ın işgali.
5 Haziran 1919	Yatağan'ın işgali.
23 Temmuz 1919	Muğla'nın işgali.
27 Kasım 1919	Demirci Memet Efe'ye bağlı birliklerin Muğla'ya girerek Yörük Ali Efe'nin buradaki egemenliğine son vermesi.
5 Temmuz 1921	Muğla'daki İtalyan birliklerinin çekilmesi ve Muğla'nın kurtuluşu. ⁵⁰

⁵⁰ *Yurt Ansiklopedisi*, C.8, s.5863.

Bu dönemlerle ilgili açıklamalarda bulunulmayacaktır. Zira çalışmamız tarihsel bilgiler vermektten ziyade sosyal yapı hakkında özlü bilgiler sunmayı gerektirmektedir.

Yurt ansiklopedisinde Muğla ilinin nüfusunun farklı zamanlardaki durumuyla ilgili bilgilere detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Burada, bu geniş bilgilerin son zamanlara ait olanlarının verilmesinin yeterli olacağı kanaatindeyim.

1831 yılında sadece erkek nüfus sayımının yapıldığı zamanda Mentеше Sancağının 52.000'e yakın bir nüfusunun olduğu ve bunun 50.000'e yakınının Müslüman, 2.000'e yakınının da Hıristiyan olduğu Muğla İl Yıllığında aktarılmaktadır.⁵¹

1890 yıllarında Aydın Vilayet Salnamesinde Mentеше Sancağının nüfusunun etnik ve dinsel dağılımı ile ilgili şu bilgilere yer verildiği kaydedilmektedir:⁵²

“1890 başlarında Mentеше Sancağının toplam nüfusu 142.154'ü bulmuştur. Müslümanlar 130.000'i aşan bir çoğunluktadır. Müslüman nüfustan sonra en kalabalık etnik ve dinsel grup 10.026 kişiyle Rum Ortodoks grubudur. Muğla kentinin nüfusu ise, 15.000 civarındadır ve dağılımı da şöyledir: Müslüman sayısı 13.771'dir. Rum Ortodoks sayısı 1.115'tir. Ermeni sayısı 114'tür”.⁵³

1908 yılında Muğla kentinin toplam nüfusu 29.076'a yükselmiştir. Bunun 27.955'i Müslüman, 1.117'i Rum Ortodoks, 4 tanesi de Ermeni'dir.⁵⁴

7. yüzyıldan beri İslam dünyasının ilgisini çekmeye başlayan Anadolu, 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. Selçuklu döneminde Anadolu Türk ve İslam hâkimiyetinin hızla yayılıp benimsendiği dönem olmuştur. Muğla bölgesinde kurulan Mentеше Beyliği bölgenin İslamlaşmasında çok büyük role sahiptir. Yukarıda da kronolojik olarak verdiğimiz bilgilerden hareketle bölgenin Müslümanlaşmasıyla Türklerin bölgeye egemen olma arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır. Bölgedeki Müslümanların tamamına yakını sünnîdir. Aleviler de bulunmakla birlikte az denecek kadar azdır.⁵⁵

⁵¹ *Muğla İl Yıllığı*, 1973, s.18.

⁵² *Yurt Ansiklopedisi*, C.8, s.5868.

⁵³ *Yurt Ansiklopedisi*, C.8, s.5869; Ahmet Bağlıoğlu, *XX. Yüzyıl Muğla Tarihi ve İnanç Coğrafyası*, Elazığ, 1996, s.54.

⁵⁴ *Muğla İl Yıllığı*, 1973, s.18; Ünal Türkeş, s.53.

⁵⁵ Yöre Müslümanlarının mezhepleri ve sayıları hakkında ayrıntılı bilgi için Ahmet Bağlıoğlu'nun *XX. Yüzyıl Muğla Tarihi ve İnanç Coğrafyası* adlı çalışmasına ve Ünal Türkeş'in *Kurtuluş Savaşında Muğla* adlı eserine bakılabilir.

2.6. YATAĞAN'IN TARİHÇESİ

Aydın yolu üzerinde bulunan Yatağan ilçesinin eski adı "Ahiköy"dür. Kaynaklar, Ahiköy'ün Bozüyük Bucağı'nın bir köyü olduğunu kaydetmektedir. Tüm Anadolu'nun İslamlaşması ve Türleşmesinde büyük etkisi olan "Ahiler", örgütlenmeyi Yatağan'da yaptıkları için köyün adı Ahiköy olarak geçmiştir.⁵⁶

Ahi büyüklerinden Ebubekir ve Sinan Efendilerin bölgeye yerleştikleri ve Ahiköy'ü kurdukları sanılmaktadır. Ahi Ebubekir'in türbesi hâlâ tekke alanında bulunmaktadır. Ahiköy bir müddet Bozüyük bucağının merkezi olmuş, 1871'de ise, ilçe Çine'ye nakledildiğinden yeniden bucak olmuştur.⁵⁷

2 Ağustos 1944 yılında Ahiköy, ilçe merkezi haline getirilmiştir ve adı da Yatağan olarak değiştirilmiştir. Söylentiye göre adını kuzey batısında bulunan "Yatağan Dağı"ndan almıştır. İlçenin yeri stratejik bir noktada bulunduğu için kısa zamanda gelişmiş ve 1946'da belediye teşkilatı kurulmuştur.⁵⁸

Yatağan ve çevresi ilk çağda da meskûn bir yerdi. İlçeye 7 km.lik bir yerde kurulmuş olan "Stratonikeia" en önemli ilk çağ şehridir. Şehrin kuruluşu hakkında tarihi kaynaklarda aşağıdaki bilgilere yer verilmektedir. Bu tarihi şehri, Suriye Hükümdarı Antiohos yaptırmış ve karısı olan 'Stratonikeia'nın adını bu yerleşim yerine vermiştir. Bir diğer bilgiye göre, yine Suriye Hükümdarı olan Selevkios kurmuş ve karısı 'Stratonikeia'nın adını vermiştir. Bu durum şöyle açıklanmaktadır: Selevkios'un öz oğlu Antiohos'tur. Antiohos, üvey annesi Stratonikeia'ya âşık olarak hasta düşer. Oğlunu karısından çok seven babası, durumu öğrenince oğlunu üvey annesi ile evlendirir. Kısa zaman sonra iyileşen Antiohos da karısının adını şehre verir. Bu nedenle buraya aşk şehri de denilmektedir. Eskihisar, bu şehrin yerine kurulmuştur.⁵⁹Şehrin içerisinde kraliçe için yapılan sarayın kapılarından biri hâlâ ayakta. Kapının yekpare üç taştan yapıldığı anlaşılmaktadır. Tiyatrosunun ise, bir kısım basamakları çökmüştür. Şehrin altından çıkarılan eserlerin çoğu Eskihisar'da muhafaza edilmektedir. Eskihisar'dan başka Turgut Bucağının bulunduğu yerde tarihi Lagina Şehrinin mabed kalıntıları, sütun başlıkları; Bağyaka Köyünde Panarama ve Hekata Mabedi kalıntıları, Kaya mezarları, mermere yazılmış kitabeler ilkçağ eserlerindedir.

⁵⁶ Ekrem Uykucu, *a.g.e.*, s.206-207.

⁵⁷ *Meydan Larousse*, C.I, s.160.

⁵⁸ Zekai Eroğlu, *a.g.e.*, s.109.

⁵⁹ Ekrem Uykucu, *a.g.e.*, s.209-210.

Yatağan'da Türk hâkimiyetinden günümüze dek kalabilen AŖađı Camii, Ebu Bekir Camii, Turgut Bucağındaki Orijinal minareli İlyas Bey Camii baŖta gelir.⁶⁰

⁶⁰ *Yatağan Belediyesi Tanıtım Kitabı*, 2004.

III. BÖLÜM

Halk inançlarının farklı şekillerde gruplandırılarak incelenmesi mümkündür. Ancak, her gruptanın kendine göre bir amacı ve mantığı olduğunu unutmamak lazımdır. Dolayısıyla yapmış olduğum gruplandırmanın en doğru olduğunu iddia etme doğru olmasa bile aşağıdaki gruptanın halk inançlarının incelenmesi ve anlaşılması açısından oldukça basit ve kolay anlaşılabilir bir yol olduğunu düşünüyorum. Buna göre, günlük hayat ile ilgili halk inançlarını genel bir başlık altında ele aldım. İnsan hayatının geçiş dönemleriyle ilgili halk inançlarının ayrı bir başlık altında ele alınmasında ise bu dönemlerin günlük hayattan ziyade insan hayatının kritik zamanları olduğu fikri etkili olmuştur. Diğer başlıklar altında ele alınan halk inançları da günlük hayatla ilgili olmakla birlikte konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla, bu inanç ve uygulamaların daha çok hangi amaca yönelik olduğuna dikkat edilmiştir.⁶¹

3.1. GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.1.1. Kutsal Günler

Cuma kutsal gündür. Genellikle köylü vatandaşlar bu günde işe gitmezler. Hısım akrabaya, eşe dosta ziyarete gidilir. Ya da gelenler güler yüzle karşılanıp ağırlanır. Böyle yapılmazsa, Allah'ın o evin bütün işlerini ters getireceğine inanılmasına rağmen, zamanımızda bu inanç işlevini büyük oranda kaybetmiştir. Sadece Cuma günü Cuma Namazı vakti çalışılmayacağı inancı egemendir. Bunda da dinin öğretisi büyük rol üstlenmektedir.⁶² Günümüz şartlarında memur ve işçilerin, eskilerden olduğu şekliyle bu inanca göre hareket etmesi imkânsızdır. Hatta, Cuma namazlarını kılmak için dahi zaman bulmakta sıkıntı çektikleri söylenebilir. Ancak Muğla-Yatağan civarında faaliyet gösteren ve bölgenin ekonomisine büyük katkı sağlayan mermer fabrikalarında Pazar günü yerine Cuma günleri haftalık tatil olarak kabul edilmiştir.

Mübarek gecelerde, genellikle kandil gecelerinde evlerde et pişirilmesine dikkat edilir. Kandil gecesinde et pişirilmezse, gelecek yıla kadar o evde domuz başının kaynayacağına inanılır. Cuma gecesine ya da Cuma günü bir kişi "başım ağrıyor derse", hafta boyunca o kişinin başının ağrıyacağına inanıldığı için başı

⁶¹ Burada yapılan gruplandırmada Ahmet Gökbel'in *Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler* adlı eserinden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

⁶² Cuma 62/9.

ağrıyan kişinin başının ağrıdığını söylememesi gerekir.⁶³ Cuma günü hava bulutlanır ve yağmaya başlarsa yağışın bir hafta boyunca devam edeceği kabul edilir. Cuma günü iş üremez, iş işlenmez, yapılırsa eve ve o kişiye uğursuzluk gelir. Ayrıca ömür kısılır diye saç, tırnak kesilmez, dikiş dikilmez. Bütün meleklerin Cuma günü kanatlarını yere serdiklerine inanıldığından evin süpürülmemesine dikkat edilir.⁶⁴

Perşembe günleri de makbul kabul edilir. Bundan dolayı eski tarihlerde düğünler genellikle bu günde yapılmış. Günümüzde ise tatil Pazar günü olduğundan düğünler de Pazar günleri yapılır hale gelmiştir. Yine de pazartesinin hayırlı bir gün olduğuna olan inançtan dolayı Pazar günü yapılan düğünlerin de hayırlı olacağına inanılır.⁶⁵ Perşembe günü, Cuma gününe hazırlık olarak kabul edildiğinden halkın yaşamında ayrı bir yere sahiptir. Cuma günü yapacakları işleri mümkünse Perşembe günü içerisinde yapmak için çaba gösterirler.

Muğla halk inançlarında halkın mensubu olduğu İslam dini önemli bir rol üstlenmiştir. Her aşamasında az ya da çok değişikliğe uğramakla birlikte dinin halk inançlarına olan etkisi inkar edilemez. Kutsal günlerin belirlenmesinde de dinin etkisi hemen göze çarpar. Muğla-Yatağan ve civarında Regaib Kandili günü pişi yapılır. Büyük sevaplara vesile olacağına ve üç ayların bereketine, ateş yandığından dolayı küçük günahlı mevtaların bu uygulama ile günahlarının affolunacağına inanılır.⁶⁶

Cami önü sofrası, Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi, Muğla-Yatağan yöresinde de eskiden yaygınken günümüzde ise sadece önemli gün ve aylarda rastlayabildiğimiz bir uygulamadır. Genellikle ikindi veya öğle namazından sonra yapılır. İmkani olan aileler çocuklara, üzüm, leblebi, çerez vs. yiyecekler dağıtırlar. Bununla birlikte simit, lokum, çörek, bisküvi, ayran, meyve suyu gibi hemen içilip yenilebilecek yiyecekler de takdim edilir. Özellikle bu uygulama camii hocası veya mahalle sakinlerinden ileri gelenler tarafından çocuklara camiyi sevdirmeye amacına yönelik yapıldığı dikkati çeker. Farklı ailelerden gelen yiyecek ve içecekler karıştırılıp kız-erkek ayrımı yapılmaksızın eşit olarak dağıtılır.⁶⁷ Bu uygulama üç ayların başında, Muğla Kurşunlu Camii, Yatağan Aşağı Merkez Camii, Yatağan Ahi Ebu

⁶³ Kazım Gülen.

⁶⁴ Bakiye Gülen, D. 1937, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kavak Köyü Tilkililer Mahallesi Yatağan/Muğla (02-03-2005'te Yapılan Mülakat).

⁶⁵ Ayşe Tilkiöğlü, D.1966, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kavak Köyü Tilkililer Mahallesi Yatağan/Muğla (02-03-2005'te Yapılan Mülakat).

⁶⁶ Abdullah Köprülü, D.1953, Lise Mezunu, Bözüyük Beldesi İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla (09-03-2005'te Yapılan Mülakat); Kendi Gözlemlerim.

⁶⁷ Üzeyir Yıldırım, Yatağan Aşağı Camii İmam-Hatibi; Yüksel Maşat, Ahi Ebubekir Camii Müezzin-Kayyımı, Yatağan.

Bekir Camii ve İlyas Bey Camii'nde yapılır. Bu uygulama günümüzde az da olsa yapılmakla birlikte eski önemini büyük oranda kaybetmiştir. Şimdilerde bu uygulama Bayram aşısı dökme, Aşure dağıtma ve kandillerde varlıklı ve inancına bağlı kişilerin yapıp dağıttığı helvalarla yaşatılmaya çalışılmaktadır.

3.1.1.1. Hıdırellez

Bu başlık altında geniş bilgilere yer vermenin daha açıklayıcı olacağı düşünüldüğünden fazlaca açıklamalara gidilecektir. Muğla-Yatağan ve civarında Hıdırellez-Hıdırilyas gibi değişik isimlerle anılan Hıdırellez, çiçek bayramı veya çiftçi bayramı olarak kutlanır. -genellikle ekim ve dikim zamanı olduğu için bu isim verilmiştir- Bu kutlamalarının doğuşu, bir rivayete göre " Ab-ı Hayat" denilen ölümsüzlük suyundan içen Hz. Hızır karada, İlyas denizde yaşar. Halk arasında Hızır'a "Hızır", İlyas'a "Ellez" denilir. Kimine göre Hızır İle İlyas'ın, kimine göre Hızır ile İlyas'ın, kimine göre de Hızır ile Ellez'in kavuşmalarının kutlanmasıdır, Hıdırellez.⁶⁸ Bir yıl, "Hızır" ve "Kasım" diye ikiye ayrılır. Mayısın 6'ında Hızır ile yaz dönemi başlar ve 187 gün sürer. Halk, yazın ilk günü olan Hızır'ın gelmesini eğlencelerle kutlar. Hıdırellez, havanın ısınmasıyla birlikte çiçeklerin açması, göçmen kuşların gelmesi, dut meyvesinin olgunlaşması, muşmulanın yenmesi, ekinlerin büyümesi ile bolluk ve bereket getirir. Bu sebeple insanlar bu zaman diliminde eğlencelerde bulunurlar, şenlikler düzenlerler. Bir geçiş töreni şeklinde algılanan 6 Mayıs'ta yapılan kutlamalar üç merhaleden oluşmaktadır. Birinci aşaması 6 Mayıs'tan önce yapılan hazırlık aşaması. İkinci aşaması, 6 Mayıs'ta yapılan törenler. Son olarak bitiş uygulamaları.⁶⁹

Gerek Anadolu'da gerekse Anadolu dışındaki Türk topluluklarında olduğu gibi Muğla'da da Hıdırellez'in yaklaşması ile 6 Mayıs öncesi çeşitli hazırlıklar yapılır. Evler baştan sona silinip temizlenir ve mutfak eşyaları, giysiler ve diğer eşyalar yıkanır. Temizlikle başlayan hazırlıklar yiyecek hazırlıklarıyla devam eder. Her türlü yiyeceğin hazırlandığı, ne kadar çok ve çeşitli olursa o kadar bolluk ve bereketin olacağı inancındaki Muğlalılar, taze asma yaprağından zeytinyağlı dolmalar, soğanın iç kabuğu ile renklendirilen haşlanmış yumurtalar, Hıdırellez halkaları - kızartılmış hamurlar- , börekle yöreye özgü "tolga" (pirinç ve yoğurttan hazırlanır)

⁶⁸Orhan Acıpayamlı, "Türkiye'de Bahar Bayramı Hıdırellez", **A.Ü.D.T.C.F. Antropoloji Dergisi**, Ankara, 1978, S.8, s.22.

⁶⁹Orhan Acıpayamlı, *y.a.g.m.*, s.23.

adı verilen yemek ve yine sağlıklı olma inancı ile yenen 7 tür yiyecek -bu yiyeceklerin özelliği S harfi ile başlayan soğan, sarımsak, sakız, susam, simit, su, süt, vb. olmasıdır- hazırlar. Hazırlanan bu yiyecekler 5 Mayıs gecesi evin dışına bırakılır ki, Hızır'ın gelip bu yiyeceklere dokunarak bereketini arttıracığına inanılır.⁷⁰

Ömür boyu gülmek, üzülmemek isteği ile 5 Mayıs gecesi gül toplanır. Gençler dileklerini belirten bazı basit gereçleri kuyulara, denize atarlar, taş altına koyarlar, dere kenarından topladıkları taşları yiyeceklerin yanına koyarak niyetlerini maddi ve manevi olarak farklı şekillerde belirtirler. Genç kızlar 5 Mayısı 6 Mayısı bağlayan gece bir bardak su içip aldığı bir lokmanın yarısını yastık altına koyarsa, o gece evleneceği genci rüyasında göreceğine inanırlar. Gül ağacının dibine konan kaptaki biriken suyla güzelleşmek amacıyla yüzler yıkanır. Hızır'ın kendilerine dokunup dileklerini gerçekleştireceği inancı ile çocuğu olmayan kadınlar kendilerini ağaçlara veya yatırlara bağlarlar. Köşe başlarına, ev isteyenler ev resmi, araba isteyenler araba resmi vb. yaparak dileklerinin gerçekleşmesini ister. Yine Hıdırellez gecesi un tahtasına un elenir balkona veya bahçeye konur, ertesi gün üzerinde iz varsa Hızır üzerinden geçmiştir, artık o evde bolluk bereket eksik olmayacaktır.⁷¹

Bahtıbar-Mahtubar geleneği çerçevesinde bir küpün içine çiçekler, yapraklar ve dilekleri temsil eden para, gümüş, madeni düğmeler vb. şeyler su ile birlikte konarak ağız kapatılıp ertesi gün açılmak üzere gül ağacının dibine konur. Evde para eksik olmasın diye, papatyalar toplanır, para olarak sayılır, kurutulur ve bir sandığa konur veya gül ağacının dalına asılır. Hayvanlar serbest bırakılır, hayvanlara çift sürdürülmez, yük çektirilmez, dinlendirilir. Hamur ve yoğurt mayalanır. O gece oluşan çiğ damlaları ve gül yaprakları maya olarak kullanılır. Bahçeye veya saksıya dikilen soğanın iki yaprağı eşit olarak kesilerek birine siyah diğerine beyaz ip bağlanır. Ertesi gün hangisi daha çok uzamış ise, -beyaz uzamış ise kaderin iyi, siyah uzamış ise kötü olacağına inanılır- ona göre kader belirlenir.⁷²

6 Mayıs sabahı erken kalkılır, kapılar sonuna kadar açılır. 100 tane zeytin yaprağı okunarak suya atılır. Hıdırellez sabahı, gül dalına yüzük takanın o yıl mutlaka nişanlanılacağına inanılır. O gün sabah gün doğmadan akarsuya gidilip 41 tane taş alınıp bir dilek tutulur. Ertesi sene aynı taşlar yerine konulup yenileri alınır. Bu uygulamaya, dilek gerçekleşinceye kadar devam edilir. Bu ve bunun gibi dilek

⁷⁰ Orhan Acıpayamlı, *y.a.g..m.*, s.22-26.

⁷¹ Mücella Kahveci, "Muğla'da Hıdırellez", **Türk Halk Kültüründen Derlemeler**, "Hıdırellez Özel Sayısı", Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s.77-80.

⁷² Mücella Kahveci, *y.a.g..m.*, s.81.; Ünal Çoban, D.1975, Muğla Devlet Hastanesi Personeli, Muğla (02-04-2005'te Yapılan Mülakat).

tutmalar ertesi gün de devam eder. 6 Mayıs sabahı birkaç gün önceden hazırlanan yiyecekler alınarak “Hıdırlık” adı verilen yeşillik ve suyun bol olduğu piknik yerlerine gidilir. Muğla merkezde genellikle Hisar, Kızıldağ ve Devetaşı’na; Yatağan’da ise, Kamışderesi üzerindeki Demir Köprü ve çevresine gidilir. Seçilen piknik yerlerine gelindikten sonra yenilir, içilir ve eğlencelere başlanır. Piknik alanındaki taş altlarına bakılır. Eğer karınca varsa, o yılın bereketli olacağına inanılır. Genç kız ve erkekler yatırlara veya ağaçlara bez parçaları bağlayarak dilekte bulunurlar. Akşamüzeri eve dönülürken “Yılan Bıçağı” adı verilen bir bitki alınarak bütün felaketlere karşı korunmak amacıyla evlerin kapılarının üstüne asılır. Bir gece önceden hazırlanan “Bahtıbar” küpü ortaya getirilir. Küçük bir kız çocuğu küpün içine elini sokarak eşyaları birer birer çıkarır; her çıkan eşya için maniler söylenir. Kötülük düşünülmemesi, evlerin o gün süpürülmemesi (karınca vardır diye), eve gelenlere ters davranılmaması, gönüllerin alınması (Hızır’ın insan kılığına girerek ziyarette bulunacağı düşünüldüğünden), canlılara iyi davranılması, dargın durulmaması, acı-ekşi yenilmemesi, iş yapılırsa bereketinin gideceği vb. davranış ve uygulamalar Hıdırellez’in gerekleri olarak algılanır.⁷³ Yılda bir-iki gün de olsa insanların sevgi ve şefkatle birleşmesini sağlaması açısından toplum üzerinde bu günün büyük önemi yadsınamaz. Hıdırellez, bahar bayramı, çiçek bayramı, çiftçi bayramı ve sevgi bayramıdır.

3.1.1.2. Kurban

Kurban kesmek Allah’ın rızasına nail olmak şeklinde algılanır. Kurbanın, sahibini sırat köprüsünden kolayca geçireceğine inanıldığından kesilecek kurbanlık hayvanın mümkün olduğunca bakımlı, besili ve sağlam olmasına özen gösterilir. Kurbanın sadece kurban bayramında değil, akika kurbanları, çocukların daha sıhhatli, daha saadetli olmaları amacı için; yeni ev yapılırsa veya yeni araba alınırsa şükür için kurban kesilmekte ve bunun sonucunda da kazasız, belasız ve mutlu bir hayat sürüleceğine inanılır. Muğla yöresinde hayırlı her önemli işin başlangıcında veya imkânların elverdiği zamanda yaratıcıya şükür amacıyla kurban kesilmesi âdet olmuştur. Bir gencin iş sahibi olması, yeni bir iş yerinin açılması, yeni ev yapılması, çocuk sahibi olmak gibi durumlarda yüce yaratıcıya olan şükür borcunun kurban

⁷³ Mücella Kahveci, *y.a.g.m.*, s.83; Orhan Acıpayamlı, *y.a.g.m.*, s.24-28; Necibe Kartal, D. 1936, İlkokul Mezunu; Hüseyin Kuş, D. 1930, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Çıkrıçek Mahallesi yatağan/Muğla.

kesilerek ifa edilmesi alışkanlık edinilmiştir.⁷⁴ Canlı bir örnek verecek olursam, benim memuriyete başlamış olmamın adına, kendi ailem bu sevinçlerini bir adak kurbanı kesmekle Yüce Yaratıcıya olan şükürlerini yerine getirmeyi tercih ettiler. Yine aynı şekilde yeni bir araba sahibi olduğum haftası ailem “oğlum! Hadi hazırlıkları yapalım da bir şükür kurbanı keselim” dediler. Buradan da anlaşılmaktadır ki, kurban ibadetinin sadece Allah’ın bir emri olduğu için değil, O’na karşı şükür amacıyla da eda edildiği bir gerçektir. Ayrıca, Muğla ve Yatağan yöresinde zengin olsun fakir olsun her aile Kurban Bayramında kurban ibadetini eda eder. Hem de sevabının daha fazla olacağı düşüncesiyle kurbanlarını, Kurban Bayramının ilk günü kesmeye özen gösterirler.

Hz. Peygamber’e Kevser suresinde “O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes” emri buyrulmaktadır.⁷⁵ Kurban, mali bir ibadet olduğu için şanı pek yücedir. Halkımız bu ibadete karşı oldukça rağbet gösterir. Muğla-Yatağan ve civarında en dikkat çeken “Ölü Kurbanı” olarak bilinen uygulamadır. Bu kurban uygulaması kişinin ardından üç yıl boyunca Kurban Bayramından bir gün önce ölen kişinin adına kesilir. Bu kurban ile ölünün günahlarının ve kabir azabının azalacağına inanılır. Ayrıca ölünün ardından “Ölü Yemeği” olarak adlandırılan kurban uygulamasına da yer verilir ki, bu genellikle ölüm olayından 52 gün sonra veya ölüm yıl dönümünde gerçekleştirilir. Halk arasında kabirdeki kişinin ölümünden tam 52 gün sonra eti ile kemiğinin birbirinden ayrıldığı düşüncesi yaygındır. 52. günü yapılan bu kurban uygulamasındaki amaç, bu ayrışmanın gerçekleştiği günde ölünün fazla acı çekmesine engel olmaktır. Hali vakti yerinde olanlarca çokça uygulanmakta ve ölülerin kabirlerinin genişleyeceğine ve çok sevap alınacağına olan inanç, insanların bu uygulamaya başvurmalarında son derece etkilidir.⁷⁶

Türk halkının genel karakteri olarak sevinç verici önemli olayların gerçekleşmesinin ardından kurban kesme şeklinde Yüce Yaratıcıya şükürünü belirtmek, Ege yöresinde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında da oldukça yaygın olarak icra edilir. Lise öğrencisinin üniversiteyi kazanması, üniversite öğrencisinin fakülteyi bitirmesi, iş sahibi olması, asker evladın askerlikten sağ salim gelmesi vb. durumlarda yöremiz insanı sevinçlerini ve Allah’a şükürünü belirtmek için kurban

⁷⁴ Necibe Kartal; Hüseyin Kuş.

⁷⁵ Kevser 108/2.

⁷⁶ Necati Kırıkoğlu, D.1945, Kavak Köyü Muhtarı, Kavak Köyü Yatağan/Muğla; Hamdi Kırıkoğlu, D.1936, İlkokul Mezunu, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla (02-03-2005’te Yapılan Mülakat).

keser.⁷⁷ Kısacası, kurban kesmenin Müslümanlığın gereği olarak Yaraticımıza olan kulluğumuzun bir gereği şeklinde algılandığı bir gerçektir. Bu uygulama, yurdumuzun her bölgesinde farklı şekillerde ifa edilmekle birlikte bu yörede varlığını canlı bir şekilde sürdürmektedir. Halkımızın günlük hayatını etkileyen önemli bir uygulamadır. Elbette bu durumun bu derece halkımızın üzerinde etkili olmasında sahip olunan İslam inancının faktörü de göz ardı edilemez.

3.1.1.3. Arefe Günü

Her iki dini bayramın bir gün öncesine Arefe Günü denildiği herkesçe bilinen bir gerçektir. Halkımız arasında, Muğla-Yatağan ve civarında bu gün, “ölüler günü” şeklinde de bilinir. Bu gün içerisinde herkes mezarlıklara giderek yakınlarını ziyaret eder ve mevtanın ruhuna fatiha ve yasin-i şerif okur. Kendisi okumayı bilmiyorsa köyün veya o mahallin İmam-Hatibine okutur. Bunun karşılığında da yararı dokunsun diye belli bir miktar ücret takdim edilir. O ücret verilmezse, sanki okunan Kura'n-ı Kerim'in hiçbir faydası olmayacağı düşüncesi halkımızın genelinde var olan bir inançtır. Bu inancın ortaya çıkmasında da yine yıllar öncesinde Din Görevlilerinin “belli bir miktar vermezsen faydası olmayacaktır” şeklindeki ifadelerinin etkisinin olduğu düşünülür. Halkımız arasında bu düşünce öylesine yer etmiştir ki, verilen ücreti almazsan ücret alan bir başkasına tekrar okutturulur.⁷⁸ Bu durum, bizlere Muğla halkının dini bilgi açısından seviyesini gösterir.

Arefe Gününde dikkat çeken başka bir olay ise, mezarların üzerlerine hoş bir kokusu olan “Mersin Ağacı” dallarının atılmasıdır. Bu uygulamayı niçin yaptıkları sorusuna verdikleri cevap oldukça düşündürücüdür. “Biz atalarımızdan böyle gördük, mersin ağacı dallarını mezarlıkların üzerine atmamızın bir faydası olmadığını din konusunda söz sahibi olanlar söylüyorlar ama biz yine de gönlümüzün tatmin olması için yanlış olduğunu bile bile bunu yapıyoruz” şeklinde bir karşılık alınmaktadır.⁷⁹ Bu uygulamanın kaynağı hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte peygamberimizin bir gün mezarlıktan geçerken mezarın üzerine yeşil bir dal atmış olması ve sahabenin “Ey Allah'ın Resulü! bunu niçin yaptın şeklindeki suale, Peygamberimizin “bu dal yeşil kaldığı müddetçe mezardaki mevta âzap çekmez”

⁷⁷ Semiha Çağlar, D. 1955, İlkokul Mezunu, Yeni Mahalle Yatağan/Muğla (09-03-200'te Yapılan Mülakat).

⁷⁸ Kendi Tecrübelerim; Ali Aydemir, D.1975, Hisarardı Köyü Selviler Mahallesi Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla (10-04-2005'te Yapılan Mülakat).

⁷⁹ Necibe Kartal; Hüseyin Kuş.

buyurmasının olduğu düşünülür. Muğla-Yatağan ve civarındaki halk arsında arefe gününde dikiş dikilmeyeceği, dikilir ise, o evden ölenlerin etlerine iğne batacağına inanılır.⁸⁰

3.1.1.4. Dini Bayramlar

Bayram günlerinde, eşlerin birbirine yaklaşması ve birleşmesi sonucunda doğacak çocukların organlarının ya eksik ya da sakat olacağına inanılır. Bu sebeple, orta yaşın üzerindeki insanlar bu günlerde oldukça titiz davranırlar. Bayram günlerinde dünyaya gelen çocukların dinine, ana-babasına, vatan ve milletine hayırlı bir kişi olacağı konusundaki inanç da yöre halkının bilinçaltına yerleşmiştir. Bayram günlerinde dünyalık işlerde çalışmak da hoş karşılanmaz. Bu günlerde daha ziyade eş-dost ziyaretlerine gidilir.⁸¹

3.1.2. Nazar Değmesi

Nazarla ilgili halk inançları konusunda Muğla-Yatağan ve civarında diğer bölgelerimizde olan inançların aynısı ya da benzeri mevcuttur. Nazar; Arapça'da "bakış" anlamındadır. Türkçe'de de aynı anlamda kullanılır. Yaygın bir inancı dile getiren "Nazar Değmesi" terim olarak, herkeste bulunmakla birlikte renkli gözlerin özellikle açık mavi renkli gözlerin bakışlarından fırlayan zarar verici, çarpıcı ve öldürücü güç anlamına gelir.⁸²

Hayvanlara, arabalara, ekinlere, iş yerlerine, fabrikalara, evlere vs. nazar değmemesi için bazı taşlar asılmakta veya yerleştirilmektedir. Kuru at ve eşek kafası, yumurta kabuğu, şekil olarak bozuk ve delikli olan taşlar dikili bir sırığa veya ağaca bağlanarak asıldığında, nazar değmesinin engellendiğine inanılır. Evlere nazar değmemesi için at nalının takılması da Muğla-Yatağan'ın kırsal bölgelerinde yaygın bir şekilde uygulanan bir inanç olarak karşımıza çıkar. Küçük çocuklara nazar değmemesi için de minyatür nal ve nazar boncuğu adı verilen bir taşın takılması söz konusudur. Nazar değmemesi için takılan veya bağlanan bu eşyaların mutlaka görünen bir yerde olmasına dikkat edilir. İğde çekirdeğinden yapılan

⁸⁰ Necibe Kartal; Hüseyin Kuş; Sultan Kuş, D.1939, İlkokul Mezunu, Çıkrıçek Mahallesi Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla(17-03-2005'te Yapılan Mülakat).

⁸¹ Mustafa Yüksel, D.1921, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla; Durmuş Üstün, D.1936, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla (02-03-2005'te Yapılan Mülakat).

⁸² *Yeni Türk Ansiklopedisi*, İstanbul, 1985, VII/2607; Ali Çelik, a.g.e., s.192.

nazarlıkların da kullanıldığı az da olsa göze çarpar. Bu uygulamalar şehir merkezlerinden daha ziyade Muğla ve Yatağan'ın köylerinde mevcuttur. Çocuklara nazar değmemesi için kullanılan usullerden biri de, çitlik ağacından yapılan mavtillardır (dığan=dildeğmez).

Tavuk pisliği ile çörekotu tohumunun bir keseye konularak dikilmesi nazarlık olarak algılanır. Kaplumbağa iskeleti, deniz kabukları da nazarlık olarak kullanılan nesnelere arasında yerini bulur. Maşallah yazıları, arabalara yapıştırılan göz resimleri ve el resminin içine çizilen göz resmi gibi şeyler de hep nazar değmesini engellemeye yönelik olarak kullanılan nesnelere aittir. Nazar değmesini engellemek amacıyla dua okunması, diğer bölgelerimizde olduğu gibi Muğlalılar arasında da en yaygın bir uygulama olarak varlığını devam ettirir.⁸³

Çok eski yıllardan bu yana nazara karşı konulmaya, onun çarpıcı ve öldürücü gücünden korunmaya çalışılmıştır. Psikolojik temelinde kıskançlık ve ihanet duygularının bulunduğu bu öldürücü ve vurucu kuvvet, ruhun dışı vurumu olan iki noktadan yani gözlerden fıskırarak kurbanına isabet eder. Gözlerde çıkış yolunu bulan ve gözle sembolleşen bu vurucu kuvveti durdurmanın veya zararından korunmanın ilk çaresi "göze gözle" karşı koymak olmuştur. Bu nedenle rengi ve şekli gözü andıran her nesne, ya olduğu gibi ya da ek unsurlarla birlikte, nazarı uzaklaştırıcı bir savunma gereci olarak kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Göz şeklindeki nazarlıklar, Mısırlılarda, Finikelilerde, Yunanlılarda, Türkler ve Romalılarda göz değmesine karşı kullanılmıştır. Gerek mavi boncuk gerekse iğde ve çitlik ağaçlarından imal edilen nesnelere, nazardaki öldürücü ve hasta edici gücü üzerlerine çekerek bu nesnelere üzerinde taşıyan insanı koruduğuna inanılır. Kullanılan malzemelerde totemik unsurların olması da mümkün olabilmektedir.⁸⁴

Nazara karşı kullanılan mavi nesnenin daha eski tarihlerdeki inançlarla ilgisinin olduğu düşünülmektedir. Mavi nesnenin kem göze karşı kullanımı Yahudilerde ve Hıristiyanlarda da görülür.⁸⁵ Tarlalara kuru at kafasının asılması, evlere, iş yerlerine ve arabalara at nalının nazara karşı kullanılması, bu hayvana atfedilen kutsallığa bağlıdır. At unsuru Türklerde önemli bir yere sahiptir. Atın nefesinin hastalıklara iyi geldiğine inanılır. At bulunan eve şeytanın girmeyeceği

⁸³ Ünal Çoban; Ömer Bilyar, D.1940, İlkokul Mezunu, Çıkırçek Mahallesi Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla(17-03-2005Te Yapılan Mülakat).

⁸⁴ Ali Çelik, a.g.e., s.198-199.

⁸⁵ Nasuh Günay, "Yalvaç'taki Halk İnançları'nın Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi", I.Uluslararası Pisidia Antiocheia Sempozyumu, Yalvaç, 1997, s.8.

inancı eski topluluklarda olduğu gibi Muğla köy halkı arasında da varlığını sürdürmektedir.⁸⁶

Muğla ve Yatağan yöresinde giysinın görünen ve uygun bir yerinde mavi göz boncuğunun bulundurulması o kişiyi nazar değmesine karşı koruyacağı düşünülür ve bu düşünce oldukça canlı ve halkın günlük hayatında etkilidir.

Çıtlık ağacından bir nazarlık yapıp takılırsa takan kişiye nazar değmeyeceğine inanılır. Bu nazarlıklar özellikle çocukların kolayca görülebilecek yerlerine yerleştirilir.

Her hangi bir şey açıkça görünen bir sebep yokken kendiliğinden kırılırsa, nazar değdi denilir. Çay bardağının çay içilirken kırılması o aile fertlerinin kaza ve belalardan uzak olacağına belirtisidir.

Eve asılan hayvan başının o ev ve sakinlerini nazardan koruyacağına inanılır. Nazar değdiğine inanılan kişinin bu musibetten kurtulması amacıyla kurşun dökme işlemi de yöre halkı arasında önem verilen bir inançtır.⁸⁷

3.1.3. Sibir

Sibir lügatte “ne olursa olsun sebebi gizli olan şey” demektir. Şer’i örfte ise, sebebi gizli olmakla, hakikatin hilafına tahayyül olunan yaldızcılık, şarlatanlık, hilecilik yolunda her hangi bir şey anlamına gelir. Esrarengiz bir sebeple incelik, zahiri cazibe, hile, kötü maksat, sibirin mahiyetini oluşturur. İnsafsızlık, ahlaksızlık, sibirin köküdür.⁸⁸ Türkçe’imizde sibir, “cadılık, büyü, afsun, nirenk, fusun ve göz bağıcılık” olarak da bilinir.⁸⁹ Ali Çelik’e göre “Sibir”, yaptığı etki ve sebep olduğu korku nedeniyle Halk İnançları kategorisinde incelenmektedir.⁹⁰

Ülkemizin diğer bölge ve illerinde olduğu gibi, Muğla-Yatağan ve civarında da sibir yani büyü inancı mevcuttur. Büyü yapıldığına inanan kimselerin, büyüü çözdürmek için büyü ve sibir işleriyle uğraştıklarına inanılan kimselere gider. Sihiri etkisiz hale getirmek için okuturlar. Günümüzde Muğla halkının büyüü etkisiz hale getirmek için başvurdukları en yaygın yöntem, Kur’an-ı Kerim’den ayetler ve dualar

⁸⁶ Nasuh Günay, *y.a.g.m.*, s.9; Mustafa Yüksel; Durmuş Üstün.

⁸⁷ Mustafa Yüksel; Durmuş Üstün; Saadettin Göktepe, D.1935, İlkokul Mezunu, Emekli, Deştin Köyü Yatağan/Muğla; Sultan Yüksel, D.1933, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.

⁸⁸ Elmalılı M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, İstanbul, 1993, I/441-443.

⁸⁹ M.Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III/211.

⁹⁰ Ali Çelik, *a.g.e.*, s.198-199.

okutmaktır. Muğla yöresinde sihir/büyü oldukça yaygındır. Özellikle evlenen çiftlere büyü yaptırıldığı çokça görülür. Bu uygulama özellikle, kıskançlık, çekememezlik, düşmanlık, kin, haset vb. kötü duygulardan kaynaklanır. Gelin olan kızı daha öncesinde isteyen ancak bazı sebeplerden dolayı onunla evlenememesi sonucunda, hasetlik ve kindarlık duygularına yenilen erkeğin büyü veya sihire başvurması yaygındır. Bunun sonucunda, gelinin çocuğu olmamakta, damat ile gelin gerdeğe girememekte ve bilimsel bir çalışmada yer verilmesinin uygunsuz olmayacağı durumlarla karşılaşmaktadır. Hatta bu durum, sihir/büyüye maruz kalan erkeğin veya bayanın hayatını devam ettiremeyeceği bir safhaya kadar geldiği de bir vakıdır.⁹¹

Sihir yapma şekillerinin oldukça çeşitli olduğu bu işle uğraşan ve sihire başvuranlar tarafından anlatılmaktadır. Bir ip okunduktan⁹² sonra kırk düğüm atılarak sihir uygulanacak kişiye ait bir eşyanın içine konmasından tutun da yumurtanın ve sabunun okunmasına kadar varan çok çeşitli sihir yapma şekilleri bulunmaktadır. Ne kadar farklı sihir yapılış şekli varsa o kadar da sihirin veya büyüünün etkisini yok etme şekillerinin olduğu anlatılır.⁹³

3.1.4. Cenaze Ardından Yapılan İşlemler

Ölülerin ardından 7'ncisi, 40'ı ve 52'ncisi yapılır, bu törenlerde Kur'an-ı Kerim ve mevlit okutularak yemek dağıtılır. Bu uygulamalar eski Türk adetlerindedir. Abdulkadir İnan da, Manas Destanında "Aş-Yog Merasimi"nden bahsetmektedir. Eski Türkler ölünün ardından "Yuğ" töreni düzenlemişlerdir. Müslümanlıktan önce yapılan bu aşlar bizzat ölünün mezarına konurdu. Bu uygulama Muğla-Yatağan yöresinde yoktur. Ölünün mezarına yemek koyma uygulaması, Türklerin İslam dinini benimsemelerinden sonra, bazı yöresel merkezlerde sürdürülmekle birlikte, konu-komşuya ve fakirlere yemek yedirme şekline dönüştürülerek İslamiyet'e uygun hale getirilmiş bulunmaktadır. Eski Türklerde "ölü aşı" o kadar önemliydi ki, "ölü aşı"na gelmeyen o kabilenin düşmanı olarak kabul edilirdi.⁹⁴ Diğer bölgelerde olduğu gibi,

⁹¹ Hasan Yıldız, D.1931, İlkokul Mezunu; Ayşe Yıldız, D.1935, İlk Okul Mezunu, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla(17-03-2005'te Yapılan Mülakat).

⁹² Nelerin okunduğu hakkında net bir bilgi edinilememektedir. Büyü/sihir işiyle uğraşanların bilgi vermedikleri görülmektedir.

⁹³ Ergün Yaşar, D.1974, Kapubağ Camii İmam-Hatibi, Kapubağ Köyü Yatağan/Muğla; Osman Demirtaş, D.1955, Bağyaka Camii İmam-Hatibi, Bağyaka Köyü, Yatağan/Muğla (05-01-2005'te Yapılan Mülakat).

⁹⁴ Abdulkadir İnan, "Manas Destanında Aş-Yuğ Merasimi", **Makaleler ve İncelemeler**, T.D.K. Basımevi, Ankara, 1987, I/123; Yaşar Kalafat, **a.g.e**, s.36.

Muğla yöresinde de ölünün ardından yemeğini yapmak ve mevlidini okutmak varislerine düşen vicdani bir görevdir. Varisler yemek ve mevlit işlemlerini yapmazsa, halk arasında, “Yazıklar olsun! Bir yemeğini bile yapmadılar. Allah sonlarını hayreylesin...!” denilir. Zaten yemek veremeyen ve mevlit okutamayan kişiler de bunun çok büyük bir vicdanî azabı içerisinde olduklarını her fırsatta dile getirirler.⁹⁵

Muğla ve Yatağan'da ölüm gerçekleştiği andan itibaren en kısa zamanda “sala” verilmesi çok önemsenen bir uygulamadır. Salanın, mahalle camiinden başlayarak mümkün olduğunca komşu köy ve şehir merkezine kadar birçok mekânda verdirilmesine özen gösterilir. Sala vermedeki asıl amaç, mümkün olduğunca daha çok eş-dost ve akrabaların cenaze duasına katılmalarını sağlamaktır. Bu uygulama aynı zamanda cenaze sahiplerini ruhen rahatlatan bir durumdur.⁹⁶

Cenaze kefenlenirken, kefeninin içine güzel kokular veren çiçek, bitki vb. şeyler konulur. Bunlar arasında, sığla ağacının kabuğundan elde edilen, kurutularak saklanan ve halk arasında “buhur” olarak adlandırılan koku verici olanı hiç eksik olmayanıdır. Bunun yanında mersin ağacının dalları ve karanfil de terk edilmeyen nesnelere dendir. Deyim yerindeyse bunlar demir baş eşya gibidir. Tabuta konulan kefenlenmiş cenaze mümkün olduğunca mevsim şartlarına göre süslenir ve güzel kokuların etrafa yayılması sağlanır. Cenazenin taşınması sırasında tabuta en yakınlarının girmesine dikkat edilir. Ama herkes benim de elim bulunsun amacıyla karşılıklı sıraya girerek tabut önünden geçerken birazcık olsun yan taraftan taşımak için can atar. Bu taşıma işlemi mezarlığa gelinene dek sıranın arkadan öne doğru yinelenmesiyle devam eder gider.

Mezar, mümkün olduğunca düzgün bir şekilde hazırlanır. Cenazeyi mezara en yakınlarından iki kişi yerleştirir. Cenaze yerleştirilmeden önce altına mersin ağacının dalları konur. Yerleştirme işi gerçekleştirildikten sonra, konmuş olan tahtaların üzerine tekrar mersin ağacı serpiştirilir ve daha sonra orada bulunanlar üçer beşer kürek toprak atarak cenazenin mezarını kapatırlar. Burada, küreğin el değiştirmesi esnasında elden ele değil de önceki kişinin yere koyması, sonrakinin küreği yerden alması dikkat çekicidir. Bu uygulamanın niçin yapıldığı hakkında da hiçbir kişinin net bir bilgisi bulunmamaktadır.

⁹⁵ Necip Tilkiöğlü; İlkokul Mezunlu, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla; Ali Aydemir.

⁹⁶ Ergün Yaşar; Osman Demirtaş.

Defin işlemleri tamamlanmak üzere iken orada bulunan din görevlisi ve din konusunda bilgili kişiler Kur'an-ı Kerim'den ayetler okur ve sonunda güzel bir dua edilir. Defin bittikten sonra herkes sırasıyla cenaze sahiplerine "emir Allah'ın", "başınız sağ olsun" "Allah sabırlar versin" şeklinde taziye ifadeleriyle mezarlıktan ayrılır. Ancak, Din görevlisi olan kişi herkesten sonraya kalarak mezarın başucunda durarak halkımız arasında "talkın" olarak bilinen işlemi gerçekleştirir. "Talkın" yapılmazsa çok büyük bir eksiklik olacağı inancı mevcuttur.⁹⁷

Muğla-Yatağan yöresinde cenazenin defninden hemen sonra "toprak mevlidi" olarak adlandırılan bir adet giderek yaygınlaşmakta ve bu mevlit eda edilmezse sanki cenazeye karşı bir saygısızlık yapıldığı düşüncesi herkeste var olan bir durumdur. Cenaze sahibi bu mevlidi ya cenaze evinde ya da o mahallin camiinde okutur. Yine diğer mevlitlerde olduğu gibi bu mevlitte de Kur'a-ı Kerim, Mevlitler ve Dualara yer verilir. Bu arada mevlit sahibi ikramda bulunur. "Toprak Mevlidi" uygulaması özellikle dinî bilgisi derin olmayan halkımız tarafından, yapılması "farz" şeklinde algılanan bir inanç haline gelmiş durumdadır.

Yukarıda cenazenin hazırlanması, defni ve sonrasında yapılan uygulamalarda herhangi bir eksiklik, sırasının değiştirilmesi gibi durumlar olursa, halkta cenazeye saygısızlık yapıldığı ve günaha girildiği düşüncesi hâsıl olur. Bu sebeple, cenaze işlerini idare eden kişiler yukarıda yer verilmiş olan uygulamaların - hava ve diğer şartlar müsait olursa- tam tamına yerine getirilmesi konusunda oldukça dikkatli davranır.

Muğla ve Yatağan'ın bazı köylerinde, (Çaybükü Köyü/Muğla-Hisarardı Köyü/Yatağan) ölü yıkandıktan sonra bütün kaplardaki sular dökülür. "Azrail bu sularla kanlı kılıcını yıkamıştır" düşüncesiyle bu inanca yer verilir. Ölü evden çıkarıldığı zaman, kadınlar ölü yerinde ayetler okurlar ve ölünün ruhuna bağışlarlar. Cenazenin hemen ardından helva-ekmek dağıtmakla çok büyük sevap kazanılacağı da halkımızın günlük hayatında etkilidir.⁹⁸

"Kabir kaldırma" âdeti de Muğla-Yatağan yöresinde bulunan inançlar arasında yerini alır. Belli bir zaman geçtikten sonra, mezar onarılır, temizlenir ve yenilenir. Mezar taşı yapılması ve mezar taşına doğum ve ölüm tarihinin yazılması da ölüye karşı yapılması gereken görevler arsında olduğu için insanlar üzerinde etkili bir halk inancı olarak karşımıza çıkar.

⁹⁷ Hüseyin Kuş; Hasan Yıldız.

⁹⁸ Necil Bostan, D. 1926, Okur-Yazar; Mehmet Gümüş, D. 1955, İlkokul Mezunu, Çaybükü Köyü Muğla.

Ölünün üzerine demir konulma âdeti ve ölünün yıkandığı kazan ve tabut ters çevrilmesi inancı da gözlemlenir. Ölü defnedilmeye gittikten sonra kadınların ağıt yakması Yatağan halk inancı arsında yer bulur.

İslam dininde ölünün ardından bağırip çağırarak ve ağlamak cahiliye âdeti olarak algılanmakla⁹⁹ birlikte insanlarımızın kendini kaybetmesi sonucunda buna gereği kadar dikkat edemedikleri bilinen bir gerçektir. Ölünün ardından bağırip çağırarak ağlamanın ölüye eza ve cefa verdiği Hz. Peygamber tarafından belirtilmiştir.¹⁰⁰

3.1.5. Yemin-Antlaşma

Toplumda yemin kelimesi çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. “Vallahi, billahi, tallahi” şeklinde din motifli kullanıldığı gibi, “şart olsun, yemin olsun, Allah, Kur’an çarpsın, anam avradım olsun, çocuğumun ölü yüzünü öpeyim” şeklinde yemin sözlerine de yer verilmektedir. Muğla-Yatağan halkı arasında “işte şuraya yazıyorum, bak bir çızık, iki çızık, gör hem de...., bu iş kesin kes şöyle şöyle olacak” şeklindeki sözler de halk arsında yemin anlamında kullanılır.¹⁰¹

Neye yemin edilmişse gereğinin yapılması çok önem verilen bir iştir. Muğla halkı arsında yalan yere yemin etmenin sonucunda büyük bir felakete karşılaşılacağına olan inanç oldukça kuvvetlidir. Yalan yere yemin edenin eşinin, çocuğunun veya anne-babasının öleceğine inanılır. Ayrıca yemininin gereğini yerine getirmeyen ve yalan yere yemine başvuran kişiler toplum tarafından hoş karşılanmadığı gibi artık kimsecikler onlarla muhatap ve samimi olmak istemez.¹⁰² Kısacası, yalan yere yemin eden ve yemininin gereğini yapmayan kişiler toplum içerisinde yalnızlığa mahkûm olmuşlardır.

3.1.6. İşemek

İşemekle ilgili olarak Muğla-Yatağan ve civarında genellikle cinlerin çarpması şeklinde bir inanç vardır. Ağaç altına işenirse, cinlerin çarpacağına, işeyen kişinin ağzının yüzünün felç olmuş gibi yamulacağına olan inanç işemekle ilgili karşımıza çıkan en yaygın bir durumdur. Örümcek ağlarına ve hayvan terslerine işenilmesi

⁹⁹ İbn-i Mace, **Sünen**, VI/453.

¹⁰⁰ Buhari, **el-Câmi’us-Sahîh**, II/33-34.

¹⁰¹ Necibe Kartal; Hüseyin Kuş.

¹⁰² Mustafa Yüksel; Saadettin Göktepe.

sonucunda da cinlerin çarpacağı düşünülür. Güneşin doğduğu, battığı yöne ve kibleye doğru işenmez. Bu sebeple, özellikle kırsal kesimde yaşayanların hayatında bu inancın etkili olduğu görülür. Şartları gereği, şehirlerde böyle bir inanca rastlamak oldukça zordur.

İşemekle ilgili olarak şu inançlara da rastlanmaktadır: Külün üzerine işenirse şeytanın çarpacağına, ayakta işendiğinde şeytanın süpürge gererek sidiğin işeyenin üzerine geri geleceğine, küçük yaşlarda ayakta işemeye başlayanın ömür boyu pisliklerden uzak kalamayacağına, kişi yıkandığı veya banyo yaptığı yere işerse, sonraki hayatında unutkan olacağına, akarsuya işeyenin ve bu kişiye bakanın da hafızalarında zayıflığın başlayacağına inanılır.¹⁰³

3.1.7. Bahtını Açtırmak

Genç kız evlenme yaşına geldiği halde, isteyen yoksa evde kalacak gibi bir korkusu varsa, bir yakını veya tanıdığı iki kadın onu alırlar ve bir camiye götürürler. Kadının biri camiye girer, diğeri dışarıda bekler. İçerideki dışarıya çıktığı zaman, dışarıdaki kadın içerdekine burada ne yapıyorsun? diye sorar. İçeriden çıkan kadın - kızın ismini söyleyerek- "...'ın bahtını açıyorum", der. Bu iki kadın hiç ardına bakmadan çıkar giderler. Böyle yapınca genç kızın kısmetinin açılacağına inanılır. Bu uygulama özellikle Cuma sabahı gün doğmadan yapılır. Perşembe günleri de yapılır. Ama tercih edilen zaman Cuma sabahlarıdır.¹⁰⁴

Bahtını açtırmakla ilgili olarak Muğla ve Yatağan'ın köylerinin bazılarında farklı farklı uygulamaların olduğu bilinmektedir. Genç kızın eşarbinin veya herhangi bir elbisesinin güzelce dürülüp kıvrıldıktan sonra ikamet edilen yerdeki en büyük akarsuya atılır. Akarsu ne kadar çok olursa, o kadar çabuk kısmetin çıkacağına inanılır. Bu nedenle, civardaki en büyük akarsuya gidilir.

Bahtının açılmasını isteyen genç kızlar, üç Perşembe günü sabahı ikamet ettiği yerdeki camiinin içini süpürür. Temizliği yaparken kızın yanında ya yengesi bulunur ya da komşularından bir bayan bulunur.¹⁰⁵

¹⁰³ Ayşe Tilkiöğlü; Necip Tilkiöğlü; Hamdi Kırkoğlu; Kazım Gülen; Bakiye Gülen.

¹⁰⁴ Durmuş Üstün; Kadir Çetinkaya, D. 1961, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.

¹⁰⁵ Cevdet Kuş, D. 1938, İlkokul Mezunu; Necla Kuş, D. 1940, İlkokul Mezunu, Çıkrıçek Mahallesi Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.

3.1.8. Bulaşık Suyu

Bulaşık suyu yere dökülmeden önce besmele çekilmelidir. Besmele okunmadan dökülürse, dökenin cinler tarafından çarpılacağına ve ağzının, yüzünün felçli gibi eğileceğine inanılır. Bulaşık tabak ve tencereler biriktirildiğinde, bu kapları şeytanın yalaması sonucunda bereketsizlik olacağı, kalan yemeklerin ağzı açık bırakılırsa şeytanın bu yemekleri zehir yapacağı ve bunları şeytanın yiyeceği düşünülür.

Bulaşık yıkanan mekânlardan geçilmesi durumunda bir musibetle karşılaşılacağı düşünülür. Bulaşık suyunun döküldüğü yerde oynayan veya oraya işeyen çocuğu, cinlerin çarpacağına inanıldığından çocuklar bu mekânlardan uzak tutulmaya gayret edilir. Çoğu evlerde bulaşık suları, bu inançtan ve sağlıktan dolayı üstü kapalı bir kuyuya yönlendirilmiştir. Bu inanca, doğal olarak kırsal kesimlerde rastlanır. Bulaşık yıkanan yer yüksekçe bir yerde ise, altından geçilirse, oradan geçen kişinin hastalanacağına inanılır. Bulaşık suyu ile ilgili inançların ortaya çıkmasında temizliğe verilen önemin etkili olduğu bir gerçektir.¹⁰⁶

3.1.9. Dikiş Dikmek

Sökük bir elbise dikileceği zaman elbise vücuttan çıkarılmadan kişinin üzerinde dikilirse, dikenin ve elbisesi dikilenin ağzına çöp vb. şey alması gerekmektedir. Şayet birinden biri ağzına bir şeyler almazsa, elbisesi dikilen kişinin, bir iftiraya uğrayacağına ya da ileride fakir olacağına inanılır. Ayrıca, üzerinde dikiş dikilen kişinin aklının dikildiğine inanılıyor olmasından geri zekâlı olacağı düşüncesi de halkın bilincinde yer etmiştir. Bir evde bayan varken erkeğin dikiş işi ile ilgilenmesi durumunda çocuklarının sakat olmasına veya ölmesine ya da karı-kocanın ayrılmasına sebep olacağı düşünülür. Bu nedenle de erkeklerin dikiş dikmesi, bu inancın yaygın olduğu topluluklarda oldukça garip karşılanır.

Yatağan'ın bazı köylerinde -Deştin Köyü, Bağyaka Köyü- ölüm olayından sonra cenaze evinde üç gün boyuca dikiş dikilmez. Ölen kişinin annesinin ömür boyunca dikiş dikmemesi gerekmektedir. Perşembe ve Cuma günlerinde de dikiş dikmekten kaçınılır.¹⁰⁷

¹⁰⁶Nazime Kartal, D.1948, Okur-Yazar Değil, Çıkrıçek Mahallesi Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla; Ayşe Tilkiöğlü.

¹⁰⁷ Mustafa Yüksel; Sultan Yüksel, D. 1936, İlkokul Mezunu Deştin Köyü Yatağan/Muğla; Necibe Kartal; Sultan Kuş.

3.1.10. Diş

Diş, insanların hayatı ve kutsal organlarından sayılır. Çektirilen veya kendiliğinden çıkan diş, gelişi güzel bir yere atılıvermez. Dua edilerek “akçaca süt gibi ol da çık gel” denilerek güneşin doğduğu yere doğru atılır. Böyle yapılamazsa, yine dua edilerek bir kâğıda sarılıp bir caminin duvar kovuğuna konulur. Bu uygulamanın temelinde yatan sebep, çekilen veya çıkan dişin cennette sahibine döneceğine olan inançtır.¹⁰⁸

3.1.11. Göz Seğirmesi

Göz seğirmesi ile ilgili olarak Muğla-Yatağan yöresinde halk inançları uygulamalarının varlığı bilinmektedir. Sağ gözün seğirmesi, o kişiye fayda, iyi ve hayırlı bir haber geleceğine; sol gözün seğirmesi, hayırsız, korkulu ve acıklı bir haberin geleceğine işaret olarak algılanır.

Sol gözü seğriyen kişinin “yomun kuruya, yomun kuruya”, “hayırdır inşallah” diyerek gözünü ovalaması adet haline gelmiştir. Gözün sık sık seğirmesi sonucunda gözü seğriyen kişi, insanların nefesinin keskin olduğuna inandığı yaşlı bir kadına okutarak gözüne tükürttür.¹⁰⁹

3.1.12. Parmakları Kenetlemek ve Çıtlatmak

İki elinin parmaklarını kenetlemek ve kenetli parmakların dize geçirilerek durulması uygun karşılanmaz. Böyle yapanın ve bunu alışkanlık edinen kişinin bahtının ve kısmetinin kesileceğine inanılır.

Parmakları eğip bükerek çıtlatmak da hoş karşılanmaz. Parmak çıtlatmanın alışkanlık haline getirilmesi sonucunda fakirleşerek bir başkasının emrinde çalışılmak zorunda kalınacağına inanılır. Bazen, parmak çıtlatmanın sağlık açısından zararlı olduğu gerekçesi öne çıkarılır. Bunu alışkanlık haline getiren bir çocuğun ellerinden biri bir müddet gövdesine bağlanır.¹¹⁰

¹⁰⁸ Hamdi Kırıkoğlu; Bakiye Gülen.

¹⁰⁹ Hüseyin Kuş; Ergün Yaşar.

¹¹⁰ Ahmet Ulukavak, D.1941, İlkokul Mezunu, T.K.İ. Şoförü, Çıkrıçek Mahallesi Yatağan/Muğla (17-03-2005'te Yapılan Mülakat).

3.1.13. Eşik

Ev eşiği, evde olduğu düşünölen cin ve perilerin barınak yeri olarak kabul edilir. Eşiğe oturulursa, cin çarpar, insanın ağız yüzü eğilir. Ev eşiğine oturan kızın kısmetinin kapanacağına ve evde kalacağına; eğer eşiğe oturan erkek ise, kısmetinin kesilmesinin yanında bundan böyle hep bir başkasının işinde çalışmak zorunda kalacağına inanılır. Eşiğe oturan kişiye cin ve şeytanın musallat olacağı düşünölmür. Sağlıklı olan ailenin eşiğinden kopartılarak alınan kıymıklar yakılır ve dumanı hasta olan birine koklatılırsa hastanın iyi olacağı kanaati mevcuttur. Ev süpüröldükten sonra süprüntünün kapı ardında bırakılması o evde kıtlığın olacağına ve kazancın bereketsizleşeceğine işaret olarak algılanır. Bu inançlar dolayısıyla köy yerlerindeki insanlar eşiğe oturmaz, dikkatsizlikle oturan kişiler de uyarılarak oradan kaldırılırlar.¹¹¹

3.1.14. Ayna

Bir evde ayna kırılırsa, çok kısa bir zaman sonra o eve mutlu bir haber geleceğine; eğer ayna bir işyerinde, dükkânda, markette vb. yerde kırılırsa o işyerine bir uğursuzluğun isabet edeceğine inanılır. Gece aynaya bakan kişinin zor, çileli bir yaşam süreceğine, gurbette rezalet içerisinde sürüm sürüm sürüneceğine inanıldığı için genellikle evin yaşlıları geceleri aynaya bakılmasına izin vermezler.¹¹²

3.1.15. Mâşallah Demek

Görenler tarafından güzelce görönen bir çocuğa “mâşallah” denmezse, çocuk 5-10 dakika sonra ağlamaya ve eziyet etmeye başlar. “Falan kişi çocuğa baktı ve bir mâşallah bile demedi, kesinlikle onun nazarı değdi” denilerek nazar duası okunur, okutturulur ve çocuğun sakinleşmesi beklenir. Aynı şekilde, gayet düzenli bir işi görüp de mâşallah denmezse, işin gidişatı ters yüz olur. Bir şeyi veya bir durumu beğenenler hemen “mâşallah” derler. Aksi takdirde, beğenilen şeye ve duruma nazar değeceğine ve bir aksilik olacağına inanılır. Nazar değmesi ile ilgili halk inancı yukarıda ayrıntılı olarak anlatılmıştı.

¹¹¹Necibe Kartal; Hüseyin Kuş; Hamdi Kırıköglü; Osman Demirtaş.

¹¹²Ömer Kartal, D.1946, İlkokul Mezunu; Güsiye Kartal, D.1953, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesi Yatağan/Muğla(17-03-2005'te Yapılan Mülakat).

Mâşallah demekle ilgili yaşanmış olan bir olay da anlatılmaktadır: “Bağyaka Köyü Çıkirçek Mahallesinde Cevdet Kuş adındaki çiftçi, oldukça besili ve semiz çiftte öküzlerini tarla sürmeye koşar. Sabahtan ikindi ezanına dek beş dönüm yeri bitirmek üzere iken çiftçinin yanından Sarı Hoca lakaplı, açık mavi gözlü imam-hatip geçer. (Çaybükü Köyü Camii İmam-Hatibi, Muğla) Birkaç dakika dinlenen hoca “sabahtan beri ne çok yer sürmüşsün, birkaç kez gidip gelince bitireceksin” der. Ancak “mâşallah” demeyi her nasılsa unutmuştur. Sarı hoca oradan 20-25 metre ayrıldıktan sonra, çiftte öküzler birkaç adım atar atmaz gerilmeye, bağırmaya ve yere yatıp yuvarlanmaya başlamıştır. Bu durumu fark eden Sarı hocanın aklına hemen maşallah demeyi unuttuğu gelir ve hemen geri dönüp “Ah Cevdet ah! Benim nazarım değdi bu öküzlere” der. Hemen nazar duasını okur ve öküzler anında iyileşerek çifti sürmeye devam eder.¹¹³

Bir kişi yeni bir iş yeri, dükkân, market vb. açarsa, hemen görülebilecek bir yere at nalı ile birlikte mavi renkte olan büyükçe bir nazar boncuğu asar ki, gelip görenlerden maşallah demeyi unutan olursa, asılan nesnelere görünce onun da aklına gelsin o da maşallah desin. Türklerde at kutsal bir hayvan olarak algılandığından onun nalının asıldığı mekâna uğurlu geleceğine inanılır. Bazı kimseler ise, kaplumbağa kabuğunu göze ilk çarpacak bir yere asar. Dükkana veya sebze bahçesine kaplumbağa kabuğunun asılması, o mekanın veya şeyin ileride bozulmayacağına; kaza, bela ve nazardan uzak olacağına inanılır. Bazen de “maşallah” demek yerine güzelce ve yeni olan bir şeyi ilk defa gören, o şeye tükürür ki, nazardan uzak olsun. Yatağan’ın bazı köylerinde yeni araba ve ev sahibi olan kişiye arabanın kuyruğu yamuk, evin çatısı eğri vb. sözler söylenerek mal sahibinin yemek yedirmesi istenir. Mal sahibi de yeni sahip olduğu bir şey için “Rabbine Şükür” mahiyetinde yemekli bir merasim düzenler. İşte bu yapılan tüm faaliyetlerdeki amaç, nazardan korunmak, bela, musibet ve kazalardan uzak olmak, Yaratıcısına Şükranında bulunmak....dır.¹¹⁴

3.1.16. Ev Eşyaları

Genellikle bu eşyaların mutfak gereçleri olması dikkat çekicidir. Bıçak konulduğu yerde kesen tarafı yukarıya doğru gelir de durursa eve misafir geleceğine inanılır. Yine aynı şekilde, sabah çayında bardağın içinde çaya ait bir çöp çıkarsa

¹¹³Cevdet Kuş; Necla Kuş.

¹¹⁴ Kazım Gülen; Ömer Kartal; Mustafa Mutlu, D. 1934, İlkokul Mezunu Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

çöpün durumuna göre eve gelecek olan misafirin niteliği değişir. Eğer çaydaki çöp biraz uzunca ise uzun boylu, kısa ise kısa boylu; iki ucundan bastırıldığı vakit, çöp eğilir ve kırılır ise kadın; eğilmez ise erkek misafirin geleceği düşünülür.

Makasın çiviye vb. yerlere asılmamasına son derece dikkat edilir. Çünkü çiviye asılan makasın ağızı açık kalacağından düşmanların ağızlarının açılacağına ve haklarında kötülük amacıyla iler geri konuşacaklarına olan inanç, Yatağan'ın köylerinde yaşatılmaktadır. Bu sebeple makas minder, döşek gibi eşyaların altına veya sandık gibi kapalı yerlere konulur.

3.1.17. Taklitçilik

Taklit eden kişi, kötü alışkanlığını, hareket ve davranışlarını taklit ettiği kişinin dâçar olduğu durumların kendisinde görülmeden ölümü tatmayacağına inanılır. Bir kişi, birinin ayağının sakatlığı ile alay eder ve onu taklit ederse, taklit ettiği kişiden daha kötü bir şekilde ayaklarından sakatlanacağı düşünülür. Gözünün körlüğü, kulağının sağırlığı vb. durumlarla alay maksatlı taklit edilirse, taklit edenin gözü kör, kulağı sağır olur. Hatta öyle duruma gelir ki, taklit edenin alaya alarak taklit ettiği kişilerden çok daha kötü duruma geleceğine ve gülünecek hallere düşeceğine inanılır. Bu inançlar nedeniyle taklitçilik, Muğla ve Yatağan halkı tarafından oldukça kötü görülür. Kendini bilen olgun kişiler bu davranıştan uzak dururlar ve taklide başvuran kişileri uyarırlar.¹¹⁵

3.1.18. İşe Başlarken

Halk arsında günlerin bir anlamı bulunmakta ve insanlar da bu anlama göre davranmaktadır. Muğla yöresi halkı arasında Salı günü "dernek" olarak bilinir. Bu sebeple Salı günü başlanılan işin derlenip toparlanacağına inanılır. Salı günü işe başlanırsa, genellikle o işin sallanıp kalacağı inancı mevcuttur.

Yeni bir işe başlarken şişman, oldukça ağır hareket eden birisinin çıkıp gelmesi veya yakınlarda bir yerlerde görülmesi pek hoş karşılanmaz. Böyle bir durum karşısında işin sonuna dek çok yavaş gideceği yaygın bir inançtır. Pazartesi ve Perşembe günleri, işe başlamak için uygun günler olarak kabul edilir.

¹¹⁵ Mustafa Yüksel; Üzeyir Yıldırım.

3.1.19. Sabun

El yıkanılan sabunun elden ele verilmemesine dikkat edilir. Eğer sabunun elden ele verilmesi gerekiyorsa, elin tersiyle verilir, elin tersiyle alınması gerekir. Sabun elin tersiyle alınıp verilmezse, söz konusu kişilerin kanlı bıçaklı olacaklarına ve aralarında düşmanlığın ortaya çıkacağına inanılır. Ayrıca, ellerin yıkanması sonucunda sabun köpüklü olarak bırakılırsa, o kişinin sabun köpüğü gibi kuruyup gideceği ve sonunda zayıflıktan dolayı öleceği düşünülür¹¹⁶.

3.1.20. Ekmek ve Yiyecekler

Ekmek kırıntılarını yemek, fakir olunmayacağına ve yiyeceklerin bereketli olacağına; yemek duasından sonra dua edenin önünden yemek yemenin ileride hoca olunup hacca gidileceğine vesile olacağı düşünülür. Çay içilirken çay tabağının veya kaşığının çift gelmesi, çayı alanın o yıl içerisinde çiftleneceğine yani, evleneceğine işarettir. Bazı yerlerde bu durum karşısında çift tabak veya kaşığı çıktığı kişi erkek ise, iki hanımının olacağı düşünülür. Kız anneleri yemeği, yemek katılan kaşıkla yerlerse veya çay ve kahve tabağının ortasındakini alırlarsa damatlarının zengin olacağına inanılır.

Ekmeğin bıçakla kesilmesinin fakirliğe neden olacağına, kesilmişse kesilen ekmeğin kenar dilimini yiyen kişinin hacı olacağına, yemek yenilirken elini yere dayayarak yiyen kişinin köpek tabiatlı ve yemeğin bereketsiz olacağına inanılır. Yemek tenceresinin dibini sıyıran kişinin düğününde kar yağacağı düşünülür. Yemek tabağının sıyırılmasının ise kişinin sevgilisinin güzel veya yakışıklı olacağına işarettir. Yemek yerken insanın makatının yere değmemesi durumda şeytanın, o kişinin yediği şeyleri içinden çekerek yiyeceği düşünülür. Yemek yenilirken ağızlarından şapır şupur diye ses çıkaranlar hoş karşılanmadığı gibi bunlar hakkında kişiliklerinin sağlam olmadığına, yanar söner bir kişiliğe sahip olduklarına hükmedilir.

Meyve veya sebze dikileceği vakit ayın dolunay olmasına dikkat edilir. Eğer ayın yenisi veya eskisi ise, dikilen meyve ve sebzenin çürüyeceğine veya kurtlanacağına inanılır.

Yemeğin tuzunun çok ve az olmasıyla ilgili inançlar da vardır. Eğer yemeğin tuzu fazla olmuşsa, o yemeği yapan kızın çok para edeceği -altın vb.

¹¹⁶ Hasan Yıldız; Sultan Kuş; Ali Aydemir.

takıların çokça takılacağı-, yemeğin tuzu az ise, yemeği yapan kızın az para edeceği -altın vb. takıların az takılacağı- düşünülür. Bu inanç, çayın veya kahvenin şekerinin azlığı ve çokluğu durumunda da hükmünü korur.

Yemeğin içine irice bir ekmek düşmüş ise, o gün o eve ağır bir misafirin geleceğine işarettir. Bu durumun, ağza götürülmekte olan lokmanın düşmesinde de geçerliliğini koruduğu görülür.¹¹⁷

3.1.21. Sakız Çiğnemek

Geceleyin sakız çiğnemek çok büyük ayıp sayılır. Gece vakti sakız çiğneyenin, ölmüşlerin kemik ve etini çiğnediğine inanılır. Bu sebeple, özellikle yaşça 50 ve üzerideki insanlar, gençleri geceleyin sakız çiğnememeleri konusunda sık sık uyarır.

3.1.22. Yitik Eşya

Yitik eşyaların bulunması ile ilgili farklı inançlara yer verilir. Kaybolan eşyaları bulmanın en çok başvurulan şekli, "bilgici" adı verilen cin toplayan kişilere gitmek olduğu bilinir. Bilgiciye gidip bazı yanlış bilgiler edinen kişinin, ailesi, eş ve dostlarıyla yok yere kavga yaptığı, bu kişiler arasında kırgınlıkların yaşandığı; hatta cinayetlerin işlenmesine kadar varan istenmeyen hallerin yaşandığı müşahade edilmektedir. Bilgici diye adlandırılıp cinlerle irtibata geçen şahıslar da bu işten oldukça fazla bir kazanç sağlamaktadır.

Muğla-Yatağan yöresinde oldukça yaygın olan bu inanç, insanların hayatlarında son derece etkilidir. Öyle ki, evlenmek isteyen gençler, evleneceği kişi ile ileride geçinip geçinemeyeceğini dahi bilgiciye giderek öğrenirler. Bazen, kısmetinin kim olduğunu öğrenmek için de bilgicinin kapısı çalınır.

Kaybolan veya yitirilen eşyaları şeytanların aldığına inanılmasının bir uzantısı olarak bir mendil alınır ve bu mendile bir düğüm atılır. Daha sonra "Şeytan elin bağlanası, benim yitiğim bulunası" denilir. Bu uygulama ile mendile atılan düğüm ile şeytanın elinin kolunun bağlanacağına ve yitirilen şeyin hemencecik gözlere ilişeceğine veya çabucak bulunacağına inanılır. Ayrıca bazı yerlerde, yitiğin

¹¹⁷ Yüksel Maşat; Cevdet Kuş.

bulunması için bir çivi alınarak havaya atılır. Çivinin sivri ucu hangi yönde ise kaybolan eşya o tarafta aranır.¹¹⁸

Yitik bulma ile ilgili olarak farklı uygulamaların olduğu bir gerçektir. Bazen okullarda hırsızlık olayı olduğu zaman, hangi sınıfta hırsızlık olayı olmuşsa, ikna yeteneği yüksek olan bir öğretmen, oraya gelir ve eğer hırsızlık olayı aydınlatılmazsa bir bilgiciye gidilerek her şeyin ortaya çıkarılacağını söyler. Aman ha! diyerek içinizden yanlışlıkla veya nefesine uyararak arkadaşınızın eşyasını alanınız varsa, onu kimsenin haberi olmadan belirtilen yere koyması istenir. Aksi takdirde, hırsızlık yapan öğrencinin idrar yolunun bağlatılacağı belirtilir. Bu sözleri duyan ilköğretim öğrencileri, halk arasında yaygın olan bu inancın da etkisiyle, eğer hırsızlık yapmışlarsa çaldıkları şeyi belirtilen yere kimse görmeden koyar.¹¹⁹

3.1.23. Merdiven Altından Geçmek

Diğer yörelerde olduğu gibi, Muğla-Yatağan yöresinde de merdiven altından geçmek uğursuz sayılır. Bu sebeple, insanlar bir duvara dayanmış veya sabitlenmiş merdivenlerin altından geçmemeye dikkat ederler. Merdiven altından geçenlerin işlerinin ters gideceğine inanılır. Merdiven yukarılara, yükseklerle çıkmak için kullanılan bir araç olmasına rağmen, altından geçenlerin ise yukarı ve yüksek mertebelere çıkamayacaklarına, hayat boyunca başkalarının emrinde çalışacaklarına ve alt kademelerde kalacaklarına inanılır.¹²⁰

3.1.24. Yolculuğa Gitmek

Ege yöresinde yolculuğa giderken en çok yapılan bir uygulama, yolcunun ardından bir miktar su serpilmesidir. Yolcunun ardından su dökülmesi suyun taşıdığı özellikle yakından alakalıdır. Su çok akıcı bir sıvı olduğundan, çabuk hareket ettiğinden ve saf bir sıvı olmasından dolayı, giden yolcunun da sağ salim, sıkıntı çekmeden ve çarçabuk döneceğine inanılır. Günümüzde, Muğla-Yatağan ve civarında bu uygulamaya asker uğurlarken yer verildiği görülmektedir. Zaman ve mekân olarak kısa yolculuklardan ziyade, zamanca uzun ve mekânca uzak olan yolculuklarda yolcunun arkasından su dökme kesinlikle ihmal edilmez.

¹¹⁸ Bakiye Gülen; Sultan Yüksel.

¹¹⁹ Bilal Temiz, Sinan Bey İlköğretim Okulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Yatağan/Muğla.

¹²⁰ Dursun Tatar, D.1936, İlkokul Mezunu, Esenköy Yatağan/Muğla.

Askerler uğurlanırken şeker ve bozuk paraların atılması, askerliğin şeker gibi tatlı bir zaman olması temennisi ile yapılır. Bozuk paraların yere düşüş hızıyla da askerlik süresi arasında bir irtibat kurulur.

3.1.25. Melek, Cin ve Şeytan

Muğla-Yatağan ve köylerinde Melek denilince, sahip olunan İslam inancı doğrultusunda, temiz, nurdan yaratılan, iyilik yapan, Allah'ın emrinden çıkmayan varlıklar akla gelir.¹²¹ Bir bayanın veya erkeğin huy, karakter ve davranış bakımından beğenildiğini ifade etmek için “melek gibi bir adam veya melek gibi bir kadın” denilir. Hiç kimseye zararı olmayan ve kendi halinde olan insanlara “melek gibi” sıfatı takılır. Bir bayanın, yaratılışı itibarıyla yüzünün görünüşü masumane ve güzelce olursa, “melek yüzlü bir kadın” denilerek beğenilerin dile getirilmesi yaygındır.

Melekle özdeşleştirilen varlıklar oldukça yaygındır. Bülbül, kelebek, geceleyin ışığın etrafında dönen pırpır kelebeklerinin büyükleri ve kuş cinsinden bazıları melekle özdeşleştirilmiş olan canlılar arsındadır.

Cinlerin farklı şekillere girerek insanlara göründüklerine inanılır. Kara kedi, kara keçi, kara yılan gibi canlılar bunların başlıcalarıdır. Akşam veya sabahleyin alaca karanlık zamanında yukarıda adı geçen hayvanların görülmesi durumunda önce ‘besmele’ çekilir daha sonra ‘Ayet’el Kürsi’ okunur ve oradan hızlıca uzaklaşılır.

Cinlerin genellikle, yol ve dere kenarlarında, ağıl, samanlık gibi mekânlarda, tuvalet ve banyoda, bulaşık ve kül dökülen yerlerde, kapı eşiklerinde ve bataklıklarda çokça olduğuna inanılır. Cinlerin yeni doğan çocuklara, özel durumlarındaki ve lohusalı olan kadınlara kolayca musallat olabileceği halk arasında var olan bir kanaattir.

Cin kelimesinin kullanılmamasına dikkat edilir. Çünkü cinlerin adının anıldığı yere hemen geldiği ve oradakileri çarpacağı inancı halk tarafından benimsenmiştir. Bu sebeple, cin kelimesinin yerine “işte o üç harfli kötü yaratık” ifadesi kullanılır.

Cinin musallat olduğu kişilerin kurtuluşunun, halk arasında “cinci hoca” diye bilinen cinlerle irtibata geçen kişiler vasıtasıyla gerçekleşeceğine inanılır. Bu

¹²¹ Tahrim, 6.

nedenle, biraz garipsi davranan kişilerin cinler tarafından hükmedildikleri kanaatine varılır ve bu kişiler cinci hocaya götürülerek tedavisi yaptırılır. Cinci hoca tarafından, insanın akli ve havsalasının almayacağı tedavi yöntemleri önerilir. Kaplumbağa kanı içmekten tutun da üzerine Osmanlıca bazı harf ve kelimeler yazılmış kâğıdın, suyun içine atılarak suyla birlikte içilmesine varana kadar çok çeşitli tedavi yöntemleriyle karşılaşılır.¹²²

Şeytan ve cinlerin musallat olmasından korunmak için çeşitli uygulamalara yer verilir. İç elbiselerin ters giyilmesi, şapkanın biraz yamuk takılması, içerisinde İhlas suresinin bulunduğu muskanın taşınması gibi uygulama sonucunda cin ve şeytanın insandan uzak olacağına inanılır.

Cin ve şeytandan ayrı olarak algılanan periler hakkında da inanmalar bulunmaktadır. Perilerin pınar başlarında, dere boylarında, bataklık yerlerde yaşadığı düşünülür. Bu nedenle adı geçen mekânlara varılırken perilerin çarpmasından emin olmak için besmele çekilir, ihlâs ve fatiha sureleri okunur. Peri çarpan kişinin kolay kolay iyileşmeyeceği ve peri tarafından çarpılanın ağzının yüzünün eğri olarak kalacağı yaygın olan bir kabullenmedir. Yüzünde felç olan birinin periler tarafından çarpıldığı düşünülüyüğünden doktordan önce nefesi keskin olan okuyucu birine götürülür.¹²³

3.2. İNSAN HAYATININ GEÇİŞ DÖNEMLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.2.1. DOĞUM

3.2.1.1. DOĞUM ÖNCESİ

3.2.1.1.a. Kısırlık (Çocuk Sahibi olamama)

Ülkemizin diğer bölgelerinde olduğu gibi, Muğla-Yatağan yöresinde de kısırlığı gidermek için yapılan çeşitli uygulamalara yer verilir. Çaresizliğin vermiş olduğu psikolojik durumun etkisiyle halkımız, çok farklı yollara başvurarak dertlerine derman ararlar. Bu yörede, kısırlık karşısında genellikle erenlere, yatırlara gidilerek dua ve niyazda bulunulduktan sonra, varsa ulu bir ağaca kadının eşarbinin veya elbisesinden bir parçanın asılması yoluyla kısırlığın giderileceğine inanılır. Kısırlığı

¹²²Osman Demirtaş; Osman Çolak, D.1952, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Çıkrıçek Mahallesi Yatağan/Muğla.

¹²³ Mustafa Mutlu; Ömer Kartal.

gidermek için gidilen eren, yatır veya türbe il ve ilçe sınırları içerisinde olabileceği gibi Afyonkarahisar ilinin Karacaahmet ilçesi gibi uzak yerler de olabilmektedir.

Yatağan'ın bazı köylerinde, cinsel birlikteliğin gerçekleştirildiği mekânın altına naylon veya bez bebek konulur. Evlendikten 1, 1,5 yıl sonra hamile kalamayan bayan, oturduğu yere en yakın dereden 40 adet çay taşı toplayıp banyo edeceği suyun içerisine koyarak yıkanır. Bu olaya halk arasında "kırklanma" adı verilir. Bu uygulamaların amacı çabucak hamile kalabilmektir.

Eğer kadın veya erkeğe cin, şeytan ve perilerin musallat olduğuna kanaat getirilirse, eşler bir hocaya giderek kendilerini okuturlar. Cin ve şeytanın hamile kalmaya engel olduğu düşünülür. Bu sebeple, bu varlıkların etkisinden kurtulmak için eşler kendilerini okuttururlar.¹²⁴

3.2.1.1.b. Aşerme

Hamile kadınların hamileliliğinin 3. veya 4. ayında, karnındaki çocuğun hareketlerinin hissedildiği dönemde, anne adayında bazı yiyecek ve içeceklere, özellikle mevsimi olmayan sebze ve meyvelere karşı bir istek belirir. Anne adayının bu isteklerinin karşılanıp karşılanmasına göre çocuğun organlarının eksik veya tam olacağına belirlendiğine inanılır. Eğer aşerme döneminde annenin istekleri karşılanmazsa, çocuğun organlarının sakat veya eksik olacağı düşünülür. Hatta, çocuğun ölü olarak dünyaya gelebileceği düşüncesine de yer verilir. Bu nedenle, aşerme dönemindeki bir kadının isteklerinin, akraba ve yakınları tarafından eksiksiz bir şekilde karşılanmasına titizlikle dikkat edilir.¹²⁵

Aşerme dönemi, halk arasında "çocuk kolaylığı" zamanı olarak da bilinir. Bu dönemde, anne adaylarının çok dikkatli olmaları gerekmektedir. Konuştuğu, gördüğü, dinlediği şeylere ve kişilere karşı çok dikkatli olması istenir. Özellikle, televizyonda gösterilen bazı garip şekil ve yaratıkları izlememesi önerilir. Çünkü halk arasında, bu dönem içerisinde anne adayının hoşuna giden veya gitmeyen kişilerin çocuğun durumunda son derece etkili olacağına dair bir inanç vardır. Anne karnındaki çocuğun huy, karakter, şekil ve konuşma bakımından anne adayının çocuk kolaylığı döneminde ya beğendiği birine ya da nefret ettiği birine benzeyeceğine inanılır. Doğan çocuğun vücudunun herhangi bir yerinde büyükçe bir

¹²⁴ Necip Tilkiöglü; Ayşe Tilkiöglü.

¹²⁵ Bakiye Gülen; Sultan Yüksel.

ben varsa, annenin hamileliği döneminde ciğer yediği düşünülür. Bu sebeple, anne adaylarına hamilelikleri döneminde ciğer yemekten sakınmaları salık verilir.

Hamile kadın önemli bir korku atlattırsa doğacak çocuğun ömür boyu korkak olacağına, ölü yıkanan suyu görür veya üzerinden atlarsa ya da cenaze kaldırılmadan ölü evine gider ve ölünün yüzüne bakarsa, çocuğun saf, bön ve yüzünün ölü yüzü gibi soluk olacağına inanılır. Aşerme dönemindeki kadın aya dikkatle bakarsa, çocuğunun ay yüzlü parlak, güzel olacağı; yeşile bakarsa, doğacak çocuğun yeşil gözlü olacağı; denize bakarsa çocuğun mavi gözlü olacağı düşünülür.¹²⁶

Doğumun acısız, sancısız çabucak olması amacıyla hamilelik sırasında anne adayına dualı su içirilir. Doğacak çocuğun cinsiyeti de aşerme döneminde bilinebileceği düşünülür. Bu dönemde anne adayının canı ekşi şeyleri isterse, çocuğun kız olacağına; tatlı şeyleri isterse, çocuğun oğlan olacağına inanılır. Bu düşünceyi pekiştirmek için halk arasında “ye, ekşiyi; doğur, Ayşe’yi; ye, tatlıyı; doğur, Hasan’ı” sözü meşhur olmuştur.¹²⁷

3.2.1.1.c. Hamilelik

Bu dönem, çok dikkatli olunması gereken bir zaman dilimidir. Hamilelik esnasında hamileliğin bahane edilerek çalışmanın terk edilmemesi, hamile kadının kendini kollayarak çalışması gerektiği halkın genel kabulüdür. Bu dönemde çalışmayı terk eden bayanların doğumlarının zor gerçekleşeceğine inanılır. Doğacak çocuğun güzel ve anneye benzemesi düşüncesiyle anne adayına aynaya bakması tavsiye edilir.

Hamile kadına çocuğunun erkek olması için Ahlat Ağacı taşlattırılır. Bu uygulamanın yapılmasında Ahlat Ağacının özelliğinin etkisinin olduğu düşünülür. Söz konusu ağaç, her koşula uyum sağlayabilen ve aşılandığı zaman Armut Ağacı olabilen bir özelliğe sahiptir. Sert ve zor şarlara dayanıklı bir ağaçtır. Anne-baba adayı, çocuklarının erkek veya kız olması temennisinde bulunmak için yatırlara veya erenlere ya da halk arsında gizemliliğine inanılan ulu bir mekâna giderler ve orada kurban keserek dilekte bulunurlar. Hamile kadının durumuna bakılarak da çocuğun cinsiyetinin belirlenebileceği düşünülür. Eğer kadının göbeği ovalleşmişse, çocuğun erkek olacağına, oval değilse kız olacağına inanılır. Anne karnındaki çocuğun üç aylıkken hareketleri hissedilmişse, kız olacağına; dört aylıkken hissedilmişse, erkek

¹²⁶ *Muğla 1973 İl Yıllığı*, İzmir, 1973, s.210; Hüseyin Kuş.

¹²⁷ Necibe Kartal; Nazime Kartal.

olacağına hükmedilir. Muğla-Yatağan yöresinde, doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili şu inançlara da rastlanmaktadır: Hamile kadın kesilen bir hayvanın çenesini kendi niyetine ayırır. Sivri çene kemiği uçlarında et kalırsa kız, kalmazsa erkek olacağına inanılır. Hamile kadının haberi olmadan oturacağı mekâna iki minder konulur. Minderlerden birinin altına makas, diğerinin altına bıçak konulur. Kadın makas olan minderin üstüne oturursa çocuğunun kız, bıçak olan minderin üstüne oturursa erkek olacağı düşünülür. Doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinde anne adayının fiziki durumuna bağlı olan inançlar da vardır. Kadın hamile iken kirpikleri ve kaşlarında bir sararma ve dökülme olursa, oğlu olacağına; kadının yüzü kırmızılaşır ve güzelleşirse kızı olacağına inanılır. Rüyaların da çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinde önemli bir kriterdir. Anne adayları, rüyasında “su oluğu” görürse, oğlan anası olacağına; “su havuzu” görürse kız anası olacağına hükmedilir.¹²⁸

Hamilelik ve doğacak çocuğun cinsiyeti ile ilgili daha birçok inanç ve uygulamalar olmakla birlikte, burada dikkate değer olanlarının zikredilmesine gayret gösterilmiştir. Ferdî inançlardan ziyade yaygın olanlar buraya alınmıştır.

3.2.1.2. DOĞUM SONRASI

3.2.1.2.a. Bebeğin Adının Konulması

Türk kültüründe çocuk adlarına çok önem ve anlam verilir. Bu sebeple, yeni doğan her çocuğun adının belirlenmesinde ailenin ve akrabaların geçmişleri ile alakalı durumlar göz önünde bulundurulur. Türk aile yapısında çocuklara nenelerinin veya dedelerinin isimlerinin konulması alışkanlık haline gelmiştir. Özellikle, anne-babanın ilk doğan çocuklarının doğum sonrası hayatını kaybetmiş olması bebeğin adının ne olacağını belirleyici olmaktadır.

Çocukları yaşamayan aileler, çocuklarının adını Yaşar koyarlarsa, yaşayacağına; Dursun, Durdu, Durkadın ve Durmuş koyarlarsa, bebeklerinin duracağına, gitmeyeceğine ve ölmeyeceğine inanırlar. Bu inancın, sadece çocukları ölen ailelerde değil Muğla-Yatağan ve civarındaki halk tarafından da benimsendiği gözlemlenir. Bu inancın neticesi olarak toplumumuzda yukarıda saymış olduğum isimleri çocuklarına veren ailelerin bir önceki çocuklarının mutlaka bir sebepten dolayı hayatını kaybetmiş olduğunu araştırmalar bize göstermiştir.¹²⁹

¹²⁸ Sultan Yüksel; Bakiye Gülen.

¹²⁹ Mustafa Yüksel; Saadettin Göktepe; Durmuş Üstün.

Yatağan'ın kırsal kesiminde çocuk sahibi olamayan bazı aileler, türbelere ve yatırlara giderek "çocuğum olursa, o çocuğu sana adayacağım, satacağım" diyerek adakta bulunurlar. Çocukları olursa kız veya erkek olmasına göre, Satı veya Satılmış adları konulur. Yatırlara adak adadıktan sonra "Ey Ulu Yatır! Bu çocuğu sana sattık, adadık; artık bu çocuk bizim değil senindir. Ona bak, onu gör, gözet ki, sana hizmet etsin" denilir. Ulu Yatıra adanan veya satılan çocuğun, daha önce ölen diğerlerinin aksine, ölümünün geç olacağına yani, standartlara uygun bir hayat süresinin olacağına inanılır.¹³⁰

Çocuk isimleri ailelerin isteğini yansıtan bir özelliğe sahiptir. Hep kızları olan aileler, kızların durup da erkek evladının olması için son doğan kız çocuğuna "Durkadın" ismini verirler. Böylece, daha sonra doğacak çocuğun erkek olacağına inanılır. Çocukları çok olan aileler, bir daha çocukları olmaması için son doğan çocuğa "Yeter" adını takarlar. Dolayısıyla çocuklar yetecek ve bir daha çocuk olmayacaktır. Çocuk sahibi olamayan aileler ise, çocuk sahibi olabilmek için türbe yatırlara giderek adakta bulunurlar. "Çocuğum olursa burada kurban keseceğim" diyerek erenlerden fayda geleceğine inanır.¹³¹

3.2.1.2.b. Çocuğun Yıkanması, Tuzlanması ve Göbeği

Türkiye'nin bir parçası olan Muğla-Yatağan yöresinde bebeğin yıkanması, tuzlanması ve göbeğinin kesilip belli mekânlara gömülmesi ile ilgili olarak halkın günlük hayatında etkili olan inançlar vardır. Yeni doğan çocuk, 4-5 saat sonra ebesi veya anneannesi ya da babaannesi tarafından ılıştırılmış ve temiz su ile yıkanır. Doğumdan birkaç gün sonra çocuk tekrar yıkanır. Ancak bu yıkanma birincisinden farklılık arz eder. Karanfil, tuz, pekmez ve zencefil karıştırılarak sıvılaştırılır ve euzü-besmele çekilerek bebeğin bedenine sürülür. Bebek bu hal üzere sarılı halde 4-5 saat gibi bekletildikten sonra ılıştırılmış su ile yıkanır. Böyle yapmakla çocuğun bedeninin, ağzının kokmaması ve cildinin dayanıklı ve sert olması amaçlanır. Bebek, ikinci kez yıkanırken eş-dost ve komşular çağrılır. Yöreyle ait olan keşkek aşısı pişirilir. Gelen misafirlere ikramda bulunulur. Gelemeyenler olursa, keşkek aşısı tabaklara konularak dağıtılır. Yatağan ilçesinin birçok köyünde bu uygulamaya farklı şekillerde de olsa rastlanır. Bebeğin tuzlanarak yıkanması yöre halkı tarafından önemle takip edilir.

¹³⁰ Hasan Yıldız; Ayşe Yıldız.

¹³¹ Halil Çoban, D.1970, İlkokul Mezunlu, Çaybükü Köyü/Muğla.

Bebeğin göbeğinin nereye gömüleceğini anne-babanın, çocuklarının büyüyünce ne olmasını istemeleri belirlemektedir. Bu sebeple aile, çocuklarının ileride okuyup bir memur olmasını istiyorsa, bebeklerinin göbeğini okul duvarına veya avlusuna; inancına bağlı biri olmasını istiyorlarsa, camii duvarına veya avlusuna; uzun ve hayırlı bir ömür sürmesi için de sulak ve çayırılık bir yere gömer veya koyar. Bazı aileler, çocuklarının göbeğini kuruttuktan sonra ana-babasına, vatanına, milletine ve dinine faydalı bir evlat olması amacıyla fazlaca kullanılmayan Kur'an-ı Kerim kitabının arasına koyar. Bebeğin göbeğinin nereye gömüleceğini belirleyen bir diğer etken ise, bebeğin cinsiyetidir. Kız çocuklarının göbeği genellikle, eve bağımlı olacağı inancı ile kapı eşliğine veya altına konulur.¹³²

3.2.1.2.c. Lohusalık ve Lohusalı Kadın

Doğumdan sonraki 40 günlük süreye lohusa dönemi denilir. Bu dönemdeki kadına da lohusalı kadın denilir. Doğumdan sonraki 40 gün boyunca anne "Kırklı Kadın" olarak da bilinir. Türk kültüründe, lohusalığın ayrı bir önem ve yeri bulunmaktadır. Bu sebeple, bu zaman zarfı içerisinde dikkat edilmesi gereken ve yapılmasının farklı zararlara yol açacağına inanılan hususlar vardır. Doğan çocuğun kırk gün boyunca evinden çıkarılmamasına dikkat edilir. Çıkarılırsa, hastalanacağı, sürekli ağlayacağı ve huzursuzluk vereceği düşünülür.

İki yeni doğum yapmış kadın -lohusa dönemlerinde- birbirine gidip gelmezler. Eğer birbirlerine gidip gelirlerse, "Kırk"larının karışacağına, bunun sonucunda da istenmeyen bazı durumların baş göstereceğine inanılır. Lohusa dönemindeki kadınlar birbirlerini görmüşse, kırk karışan kadın zayıflar, hastalanır, sütü çekilir şeklinde düşünülür. Farkında olunmadan görüşen iki lohusalı kadının kırklarının karışmış olması ihtimaline karşı bu iki kadın çocuklarını üçer defa değişimli olarak emzirirler. Böylece "Kırk Karışma" hastalığından kurtulmuş olacaklarına inanılır. Gerçi, bu inancın uygulanması, günümüzde bir hayli etkisini kaybetmiştir.

Kırkı çıkmayan çocuğun bulunduğu bir evden ödünç bir şey verilmez. O evden ateş dahi istenmez. Ödünç bir şeyler alındığı veya verildiği vakit, çocuğun hastalanacağı ve uykusuzluk çekeceğine inanılır. Kırkını çıkmayan çocuğun herkes tarafından görülmesine müsaade edilmez. Kırkını çıkana kadar çocuğu en

¹³² Tarcan Oğuz, "Yatağan'da Hayatın Geçiş Dönemine Yönelik İnanmalar", (haz. Ali Abbas Çınar), **Muğla Kitabı**, s.275.

yakınlarının ve samimi dostların görmesine izin verilir. Yeni doğan bebeklerin bezlerinin ve elbiselerinin ay ışığı görmemesi için serildiği yerden akşamdan toplanır. Çocuğun bez ve elbiselerine ay ışığı değdiği zaman, çocuğun hastalanacağına, rahatsızlaşacağına ve başına kötü bir şey geleceğine inanılır. Lohusalı kadınların üzülmemelerine dikkat edilir. Üzüldükleri durumlarda süttten kesileceği ve hasta olup yataklara düşeceği düşünülür.

Doğumun üzerinden 40 gün geçtikten sonra, anne ve çocukla birlikte yıkanabilecek ev eşyaları yıkanır. Bunun adına “Kırklanma” denilir. Kırklanma, yıkanılacak suyun içine 41 tane taş atıldıktan sonra hem anne hem de çocuk baştan ve omuzlardan su dökülerek gerçekleştirilir. Anne ve çocuğun kırklanması bittikten sonra konu-komşunun da yardımlarıyla ev eşyaları kırklanarak temizlenir. Yıkanmaya müsait olmayan eşyaların üzerine su serpiştirilerek kırklanması sağlanır. Ve kırklanma işinin bitmesiyle birlikte anne ve çocuk normal yaşam şartlarına kavuşmuş olurlar.¹³³

3.2.1.2.d. Diş Hediyesi ve Nazardan Koruma

Kırkı çıkan anneye (gelin) yeni bir elbise alınır veya diktirilir. Gelinin kayınvalidesinin uygun bulduğu evlere gidilerek kırkını geçmiş olan çocuğun görümlüğü sağlanır. Ev sahipleri, misafirlerine -kırkını çıkmış olan anne ve çocuğa- hediyeler verir. Çocuğun kundağının etrafına niyete göre farklı şeyler takılır. Yatağan yöresinde üç yumurtayı temsilen çocuğun kundağına süslü üç tane bir şeyler iliştilir. Buradaki amaç, çocuğun hayatının yumurta gibi parlak ve sağlam olmasıdır. Çocuğu görenler nazardan korunması amacıyla “mâşallah” sözünden sonra, üç defa çocuğa doğru dönerek “tü tü tü” derler.

Çocuğun dişinin çıktığını ilk kim görürse, çocuğa değerli bir hediye almak zorundadır. Eğer ilk gören bunu yapmazsa, hem kendisinin hem de o çocuğun dişlerinin çürüyerek döküleceğine inanılır. Çocuğun dişinin çıkması nedeniyle aile tarafından “diş dirgiti” adı verilen bir yemek pişirilir. Bulgur ve cevizden oluşan bu yemek davetlilere ikram edilir. Annesi çocuğunun dişlerinin inci gibi olması amacıyla buğdayı haşlayıp kuruttuktan sonra ipliğe dizer ve çocuğunun boynuna asar. Asılan şey, çocuğun boynunda birkaç hafta kalır.

¹³³ Necibe Kartal; Necla Kuş; Sultan Kuş.

Bebekler ve anneleri için en çok korkulan şey nazar değmesidir. Bu nedenle, nazardan korunmak için farklı uygulamalara yer verilir. Çocuğun yatağının başucuna sarımsak dizilerek konur. Sarımsağın nazara engel olduğu düşünülür. Sarımsak dizilerek asılmazsa, onun yerine acı biber konulur. Biber acıdır. Acının da nazara mani olduğu inancı vardır. Bu uygulamaların yanı sıra, çocuğun ilk bakışta görülebilecek yerine nazar boncuğu iliştilir. Bunlarla kalbi tatmin olmayan aileler, nazar duasını yazdırarak üçgen gibi yaparak çocuğun boynuna uzunca bir ip veya başka bir şeyle görünmeyecek şekilde asarlar. Nazar duasının yazılı olduğu kâğıdı çocuğun boynuna asmayanlar çocuğun elbisesinin omuz kısmına bir şeyle tuttururlar. Her elbise değiştirilince yenisine iliştilir.

Yeni doğan çocuğu ve annesini, cinler rahatsız etmesinin diye yastıklarının altına bıçak, makas, kaşık vb. demir parçası konulur. Bebeğin elbisesi kırkı çıkıncaya kadar geceleri dışarıda bırakılmaz. Elbiseyi yıldızlar görünce, çocuğun uykusunun kaçacağına ve annesini huzursuz edeceğine inanılır.

Bebek henüz birkaç günlükken babası veya bilen bir yakını tarafından kulağına ezan fısıldanır. Ezan okunmasının sebebi, çocuğun ileride ezana dolayısıyla, Müslümanlığa aşına olmasını sağlamaktır.¹³⁴

3.2.1.2.e. Sünnet İşlemleri ve Kirvelik

Sünnet olmak Türk-Müslüman milletinin önem verdiği bir durumdur. Bu nedenle, 6-7 yaşlarına gelmiş oğlan çocuğunun sünneti gerçekleştirilir. Daha önceki yıllarda sünnet olma işlemi sade ve sıradan bir uygulama muamelesi görmekteyken günümüz Muğla ve Yatağan'ında, sünnet merasimleri evlenme merasimleri gibi değer kazanmış bulunmaktadır. Sünnet merasimi yapmayan veya yapamayan aileler, çok kötü bir şey yapmış gibi muamele görerek toplum tarafından ayıplanır.

Sünnet olmayan veya herhangi bir sebepten dolayı sünneti gecikmiş olan erkek çocuk, arkadaşları arasında alay konusu edilir. Bu nedenle, erkek genç çocuklar arasında da sünnet olmanın ayrı bir önemi vardır. Genç çocuklar özellikle, arkadaşlarının "korkak, korkak! sünnet bile olmamış" demelerinden ve büyüklerinin de "aaa! sen daha gavursun yahu! Sünnet olmamışsın, erkek de olamamışsın" şeklindeki alaycı sözlerinden alındıklarından bir an önce sünnet olmak isterler. Bu alaycı sözler karşısında korksalar da korkularını gizlerler.

¹³⁴ *Muğla 1973 İl Yıllığı*, s.213; Hamdi Kırıkoğlu; Necati Kırıkoğlu; Bakiye Gülen.

Aile sünneti, çocuğunun erkeklığe ilk adımı olarak algılar ve sünnet merasimi hazırlıklarına başlar. Yatağan ve Muğla yöresinde sünnet merasimi temelde iki ana bölümden oluşur. Birincisi, kına gecesi. İkincisi, mevlit okutma. Bir gün öncesi akşamı yemekli-içkili bir eğlence programı yapılır. Kına akşamında sünnet olacak çocuğun silah tutacağı eline kına yakılır. Kınanın fazlası orada bulunan genç çocuklara verilir ve onlar da temsili olarak ellerine kına yakarlar.

Sünnet sabahı -kına gecesinin ertesi sabahı- öğle namazından önce davetlilere yemek verilir. Yemekten sonra hoca, yemek duası yapar. Daha sonra Kur'an-ı Kerim'den bir bölüm okunur. Sonra sırasıyla mevlitler, ilahiler, nât-ı şerifler okunur. Sonunda hoca tarafından dua yapılır ve çocuk arabaya veya bir ata bindirilip gezdirilir. Böylece sünnet merasimi tamamlanır.

Sünnet olacak çocuk daha önceden sünnet ettirilmemişse, mevlit işlemleri sonunda çocuk, sünnet odasına alınıp hazırlanır. Hocalar dua okuyup tekbir getirirlerken sünnetçi çocuğa, "tavanda fare var" diyerek tavana baktırır. Ağzına lokum verir. Bu arada çocuğun annesi, avucunun içinde oklavayı yuvarlarken bildiği duaları okur. Oklavayı yuvarlamaktaki sebep, böyle yapınca sünnetin ağrısız ve kolay olacağına inanılmasıdır. Daha sonra davetliler, sünnet çocuğunun odasına girerek "geçmiş olsun koca erkek, gavurluktan kurtuldun! geçmiş olsun" şeklindeki sözlerle çocuğa geçmiş olsun dileklerinde bulunurlar ve o esnada çocuğa hediye ve armağanlar takdim edilir.

Ailenin akraba ve yakınlarından toplum tarafından sevilip sayılan bir kişi sünnet çocuğunun kirvelliğini yapar. Kirvenin görevi, sünnet anında çocuğun ellerinden tutarak korkusunu yenmesine yardımcı olmak, ona cesaret vermek ve moral aşılmasıdır.¹³⁵

3.2.2. ASKERLİK

Vatanî ve kutsal bir görev olarak algılanan askerlik, toplumumuzda söz sahibi olma ve saygınlık kazanmayı beraberinde getirmektedir. Askere gitmeden iş-güç sahibi olunamayacağıının ve evlenilemeyeceğinin bilincinde olan gençlerimiz, bir an önce askerliğini yapıp gelmeyi planlamaktadır. Muğla-Yatağan ve köylerinde askerliğini yapmamış olanların henüz çocuk muamelesi gördüğü de bir gerçektir. Askerliğini yapmamış olan bir gence kız verilmesi pek alışılmış bir durum değildir.

¹³⁵Mustafa Mutlu; Necip Tilkiöğlü; Kendi Tecrübelerim.

Askerliğini yapma çağına gelen gencin, bu vatani görevini ifa etmek üzere hazır duruma geldiği zaman, toplumumuzda farklı inanışlardan kaynaklanan çeşitli uygulamalara yer verilir. Askere gidecek gencin evine bir iki hafta önceden ziyaretler başlar. Her gelen birer hediye ile gelir. Bu hediyeler, genel itibariyle para veya değerli eşyadan oluşur ve asker olacak gence verilir.

Genç askere gitmezden 3, 5 veya 7 gün öncesinde asker yemeği yapılır. Bu yemeğe eş-dost, konu-komşu davet edilir. Ailelerden bazıları yemekli mevlit davetiyesi verir. Bu merasimde, mevlitler ve Kur'an-ı Kerim okunur. Gencin askerlik süresince bir sıkıntı çekmemsi için dua edilir.

Genç, askerliğini yapmak üzere evinden çıkmadan önce kapının yanındaki bir yere çivi çakar veya evin bahçesindeki bir ağaca kumaştan yırtılan sıyırdım ipi sıkıca domuz düğümü ile bağlar. Buna "gayret kuşağı" adı verilir. Genç, askerden dönünce çaktığı çiviye söker veya bağladığı ipi bıçakla keserek çözer. Bunun yapılışındaki asıl gaye anne-babanın askere giden oğullarının bağladığı ipe veya çaktığı çiviye bakarak "oğlum askerden şu zaman gelecek, çiviye sökecek veya kuşağı kesecek" diyerek teselli olmalarını sağlamaktır. Yatağan'ın bazı köylerinde genç, askere gitmezden önce yufka açılır. Bu yufkalardan bir tanesi bir bez içine dürülüp konulduktan sonra evin tavanına asılır. Bu yufka çıkını genç, askerden gelince açılır. Yufka çıkınının tavana asılmasındaki etmen, böyle yapıldığı takdirde, askerlik süresinin çabucak ve sıkıntısız geçeceğine dair halk arasında yaygın bir inancın bulunmasıdır. Yani, böyle yapıldığı takdirde gencin sıkıntısız ve sağ-salim bir şekilde askerliğini çabucak yapıp geleceğine inanılır. Evden çıkarken asker olacak gencin ardından askerliğinin su gibi saf, temiz ve hızlı olması inancıyla bir miktar su serpilir. Daha önceden hazırlanan koruyucu bir muska gencin boynuna asılır ve bunu çıkartmamsı tembihlenir.

Asker olacak genç, son yolculuğuna uğurlanırken hocalar tarafından asker uğurlama duası yapılır. Bu dua genellikle toplu halde yapılır. Kutsal görevini ifa etmek üzere yola çıkan genç, orada bulunan herkesle tek tek helalleşerek herkesin hayır duasına mahzar olmuş halde ayrılır. Askere gidecek gençleri, bineceği otobüse kadar uğurlamak adet halini almıştır. Askerlik bitiminde daha önceden çakılan çivi genç tarafından sökülür veya bağlanan ip çözülür. Ailesi tarafından

oğullarının sağ-salim askerliğini yapıp gelme sevincinden dolayı tekrar bir adak kesilir ve mevlit okutulur.¹³⁶

3.2.3. EVLENME

3.2.3.1.Evlilik Yaşı ve Evlilik

Muğla-Yatağan ve civarında kız ile oğlanın evlilik yaşları farklılık arz eder. Daha önceki yıllarda kızların evlenme yaşı 15-18 arsında iken günümüzde eğitim vb. durumlardan dolayı kızların evlilik yaşının 17- 25 yaşları arasında değişmesi, bu yörenin halkı tarafından benimsenmiş ve garipsenmemektedir. Önceki yıllarda 19 yaşını geçen bir kızın evde kaldığı düşünülerek bahtını ve nasibini açtırma yolu tercih edilirdi. Günümüzde de bahtını ve nasibini açtırma yaşça biraz daha gecikmiş olsa da çare olacağı inancıyla yaptırılır. Evlilik yaşı geçen kızın anne-babası soruna bir çözüm bulabilmek inancıyla hocaya giderler. Hoca da Cuma namazı çıkışında kapalı bir “kilidi” açar. Böylece kızın nasibinin açıldığına inanılır.

Bekâr genç kızlar, hangi oğlana varacaklarını öğrenebilmek için ellerine aldığı bir elmayı baştan sona hiç koparmadan soyarlar. Soyduğu kabuğu yastığının uç kısmına koyup başını o tarafa doğru döndürerek uykuya dalar ve rüyasında prensini görür. Bazen de aşağıdaki dizeleri okuyarak uykuya dalar ve rüyasında nasibini görür.

“Elimi koydum duvara,

Duvar oldu üç pare.

Çıktı geldi üç peri,

Biri in peri,

Biri cin peri.

İn periyi ine saldım,

Cin periyi cine saldım.

Musa Aleyhisselam’ı

Dünyaya saldım,

Allah’ım kime nasip ettiysen

¹³⁶Tarcan Oğuz, *y.a.g.m*, s.286; Mehmet Kartal.

Rüyamda onu göreyim".¹³⁷

Erkeklerin evlenme yaşlarının kızlarınkine oranla 3-5 yaş daha sonra geldiği düşünülür. Askerliğini yapmamış oğlanın evliliğe hazır olmadığı düşünülür. Erkeğin evde kalma riski ile karşı karşıya kalınca "kız başı çevirme" adı verilen bir inanca başvurulur. Adı, namı çıkmış bir hocaya gizlice gidilerek durum anlatılır. Hocanın direktifleri doğrultusunda istenilen kıza ait herhangi bir eşya alınıp gelinerek hocaya okutulur. Bu, özellikle kızın saçından bir zülûf olmaktadır. Okutulan şey oğlana ait olan bir yere konulur. Böyle yapıldıktan sonra, kızın bir şekilde oğlanı seveceğine ve onu kabul ederek evleneceğine inanılır. Böyle bir yola başvurma kırsal kesimde oldukça yaygındır. Kıza ait herhangi bir şey elde edilemezse, hocanın kızın kalbini oğlana yönlendirmek için yazmış olduğu bir kâğıt üçgen haline getirilip kızın bahçesine veya kızın ailesinin arazisine gömülür. Böyle yapıldıkça kızın oğlana âşık olacağına ve onunla evliliğe razı olacağına inanılır.¹³⁸

3.2.3.2. Söz Kesimi ve Nişan

Kız istemek için uyulması veya takip edilmesi gereken bazı inançlar bulunmaktadır. Oğlan ailesi, perşembe ya da pazartesi akşamı çikolata, lokum, kolonya alarak kız evine varır. Az bir hasbıhalden sonra oğlan tarafının en büyüğü söz alarak şöyle der: "bugün biz buraya hayırlı bir işin için gelmiş bulunuyoruz. Büyüklerimiz, "kızımı isteyen dostumdur, atımı isteyen düşmanımdır" demişlerdir. Allah'ın emri Peygamberin kavli ile kızınız 'ı oğlumuz'a uygun görüp istemeye geldik. Sizler ne düşünürsünüz bilemeyiz". Kız tarafının verdiği cevap evliliğin olup olmayacağını belirlemektedir. "Sizler düşünmüş, münasip görmüşseniz, bize söz mü düşer. İnşallah hayırlısı olsun" derlerse kızlarını vermeye razı oldukları anlaşılır. Eğer, "bize zaman verin, düşünüp, taşınalım" derlerse, kızlarını vermeye razı olmadıklarına yorumlanır.

Kız istemek için gelenlere kahve ikram edilmez. Edilirse, kahvenin siyah olmasından dolayı kızın da nasibinin kararacağına inanılır. Kızın nasibinin çevrileceği ve işlerinin ters gideceği inancından dolayı kız istemeye gelenlerin ayakkabıları dışa doğru çevrilmez. Araya soğukluk gireceği düşüncesi ve inancıyla kız istenene kadar misafirlere su ikam edilmez.

¹³⁷ Tarcan Oğuz, *y.a.g.m*, s.287.

¹³⁸ Necla Kuş; Hüseyin Kuş.

Yatağan'ın köylerinde, nişanlılıkla ilgili olarak da farklı inançlar mevcuttur. Nişan yüzüklerini birbirine bağlayan kurdele kesilirken hangi tarafta uzun kaldığına bakılır. Eğer, kızın yüzüğü tarafında daha uzun kalmışsa, o evlilikte kızın sözünün geçeceğine; erkeğin yüzüğü tarafındaki kurdele daha uzun kalmışsa, evlilik hayatı boyunca erkeğin sözünün dinleneceğine inanılır. Bekâr kız ve erkekler de kesilen bu kurdeleden bir parça almak için çaba sarf ederler. Kesilen kurdeleden bir parça eline geçirebilen bekâr genç kız ve erkeğin o yıl içerisinde nasibini bularak evleneceğine inanılır. Takılan nişan yüzüklerinin hiçbir sebep yokken çıkartılması durumunda eşlerin evlilik hayatlarında geçimsizlik, dirliksizlik ve düzensizlikle karşılaşacağı düşüncesiyle nişan yüzüklerinin çıkartılmamasına çok dikkat edilir.¹³⁹

3.2.3.3. Nikâh

Kız ile erkeğin nikâhları gerçekleştirilirken ellerinin kenetli olmamalarına ve birbirinin ellerine dokunmamalarına dikkat edilir. Damat ve gelinin, nikâhlarının kıyımları esnasında elleri kenetli olursa veya birbirinin ellerine dokunurlarsa, yapılan o nikâhın ileride bozulacağına ve eşlerin çok zaman geçmeden ayrılacaklarına inanılır.¹⁴⁰

3.2.3.4. Düğün

Muğla-Yatağan yöresinde düğünler köy ve şehir merkezinde yapılmalarına göre çok farklılık gösterir. Burada düğünlerin nasıl yapıldığını anlatmaktan ziyade, düğün esnasında halkın inançları gereği yapmış oldukları bazı uygulamalara dikkat çekilecektir. Düğünde, damat ve gelinin kuracakları yuvanın ve bu mutlu yuvadan olacak çocukların vatanına, milletine ve dinine bağlı ve faydalı bir fert olacağı inancı ile gelinin sandalyesi kibleye doğru döndürülür. Gelinin oturacağı sandalye kibleye döndürülmezse, kurulacak yuvanın huzursuz ve mutsuz bir yuva olacağına; doğacak çocukların anne-babasına karşı saygısız olacağına inanılır. Bu sebeple, sandalyenin kible yönüne baktırılmasına özen gösterilir.

Düğün bitiminde damat, gençler tarafından kaçırlır. Gelinin damadı kurtarması istenir. Belli bir şey karşılığında damat salınır. Gençlerin damadı

¹³⁹ Ekrem Uykucu, "Muğla'da Bazı Gelenek, Görenek ve İnanmalar", **Muğla Kitabı** (haz. Ali Abbas Çınar), s.209; Ayşe Tilkioğlu.

¹⁴⁰ Ayşe Akman, "Muğla İlinin Bazı Yerlerinde Evlenme-Düğün Gelenekleri", **Muğla Kitabı** (haz. Ali Abbas Çınar), s.221.

kaçırmasının nedeni, damadın gelinden bir daha ayrılmayacağına ve birbirlerine sağlam bir sevgi ile bağlanacaklarına olan inançtır.¹⁴¹

3.2.3.5. Gelin

Geline kınayı boşanmamış, aile düzeni düzgün, çocukları ve komşuları tarafından sevilen bir kadın yakar ki, yeni çiftin de geçimi ve aile hayatı iyi olsun. Gelin eve geldiği vakit, ileride çocuğunun güzel ve sağlıklı olacağı inancıyla, gelinin kucağına güzel bir çocuk verilir. Çiftin ömürlerinin tatlı ve mutlu olması niyetiyle gireceği evin önünde iken havaya şeker, madeni para, çikolata gibi şeylerin atılarak çocuklar sevindirilir.

Yeni gelin gelen evde, 1-2 hafta içerisinde el işi ve örgü gibi işler yapılırsa, gelinin işlerinin ters gideceğine ve sıkıntılarla dolu bir hayatının olacağına inanıldığından el işi ve örgü gibi ince işlerin yapılmasından kaçınılır. Bilmeyerek bu işleri yapan bir kişi olursa, gelinin başına çorap ördüğü gerekçesi ile ince işlerle ilgili şeyleri evin dışına bıraktıktan sonra içeri girmesi istenir. Gelin, annesinin evinden çıkarken, anne evine ümit bağlamayacağı ve geçimini bozup da geri gelmeyeceği inancıyla kapıya üç defa tükürtülür. Eve girdiği zaman damat, gelinin ağzına lokum, şeker ve çikolata gibi tatlı şeyler verir. Böylece, yeni çiftin hayatlarının hep mutlu ve tatlı olacağına inanılır. Gerdeğe girecek gelin de damat da abdest alırlar. Gelinin abdest suyu evin dış cephesi boyunca serpilir. Böyle yapılınc bu yeni eve şeytan ve cinlerin musallat olmayacağına ve geçimlerinin iyi olup hayırlı bir birliktelerinin olacağına inanılır.¹⁴²

3.2.4.ÖLÜM

3.2.4.1. Ölüm Öncesi

Bu alt başlık altında, normal şartlarda gerçekleşen ölümler için geçerli olan bir durum hakkındaki inançlar ve bu inançlar doğrultusunda yapılan uygulamalar ile ilgili bilgilere yer verilecektir. Hastada ölüm belirtileri gözükmeye başlayınca, ziyarete gelenler veya oradakiler hastanın yüzüne bakarak cehennemlik mi cennetlik mi olduğu hakkında fikir belirtir. Eğer, hastayı gören insanlar “yüzüne nur

¹⁴¹ Sultan Kuş; Necibe Kartal.

¹⁴² Ünal Türkeş, “*Muğla Geleneğinin Kültürü*”, **Muğla Kitabı** (haz. Ali Abbas Çınar), s.441; Necati Kırıkoğlu; Semiha Çağlar.

gelmiş” demişlerse cennetlik olduğu; “yüzü şeytan çarpmışa dönmüş” demişlerse cehennemlik olduğu düşünülür. Ölüm döşeğindeki kişinin ağzına bol bol zemzem suyu, yoksa normal su verilir. Hasta susuz bırakılırsa, ahirette hastanın idrarının sorumlu kişilere içirileceğine inanılır. Hastanın yanındakiler hastanın duyulabileceği şekilde “Kelime-yi Şahadet” okurlar ki, hasta ruhunu fazla eziyet görmeden teslim etsin.

Hasta, ruhunu tam teslim ettiği anda ayaktan başa doğru bir gücün çıkıp gittiğine ve gök bir duman halinde çıkan bu gücün insanın ruhu olduğuna inanılır. Bu sebeple, ölüm anında hava çok soğuk değilse evin kapı ve pencereleri açık tutulur ki, bedenden ayrılan ruhun gökyüzüne doğru yol alarak çabucak Rabbine kavuşması umut edilir.

Ölüm olayının gerçekleştiği güne bakılarak da ölen kişinin cennetlik mi yoksa cehennemlik mi olduğunun belli olabileceği düşünülür. Perşembe, Cuma, arefe, ramazan ve bayram günlerinde ölenlerin cennetlik olduğuna inanılır. Ölümün hangi günün hangi vaktinde ve nasıl gerçekleştiğine bakılarak da mevtanın gideceği mekân hakkında fikir sahibi olunabileceği yaygın bir inanç olarak varlığını sürdürmektedir. Namaz vakitlerine yakın bir zamanda ruhunu teslim edenlerin hayırlı bir kişi olduğuna inanılır. Yukarıda saydığımız günler haricinde ölenlerin hayatında çok hayırlı ve Salih işler yapmadığına, insanlara faydalı bir kişi olmadığına kanaat getirilir.¹⁴³

3.2.4.2. Ölüm Sonrası

Ölüm gerçekleşikten sonra cenazenin eli, ayağı ve çenesi düzeltilerek bağlanır. Gözlerinin kapalı olmasına dikkat edilir. Eğer ölünün gözü açık kalmış ise, hayatta yapmayı planlayıp da yapamadığı çok işinin olduğuna ve kendisinden sonra aileden bir veya birkaç kişinin aradan fazla geçmeden öleceğine inanılır. Bu nedenle, ölünün gözünün kapalı olmadığı durumlarda yıkanmak için hazırlanıncaya kadar bir bez parçası ile örtülür ki, cenaze ailesinden başkalarının ölmesinin önüne geçilmesi amaçlanır.

Cenaze sahiplerinden kadın ve kızlar, cesaretlenecekleri inancıyla bellerine bir kuşağı sıkıca bağlar. Bu kuşağı bağlayanların Allah tarafından güçlendirildiğine ve cesaret verildiğine inanılır. Cenazenin bulunduğu odada, rahatsız olacağı

¹⁴³ Ali Aydemir; Ergün Yaşar; Osman Demirtaş.

inancıyla yüksek sesle konuşulmaz ve mümkün olduğunca yakınlarının oradan uzaklaştırılmasına dikkat edilir. Çünkü cenaze sahiplerinin ağıtını duyan cenazenin azap çekeceğine inanılır.

Cenaze defnedilmeye hazırlanıp mezarlığa taşınırken tabutunun ağırlığına göre, ölenin günahının az veya çok olduğuna kara verilir. Tabut ağırca ise günahının çok, hafif ise günahının az olduğu düşünülür. Cenazenin mezara konulma işlemi bittikten sonra, mezarın iki tarafına dikilen tahta levhalara çaput -kırmızılı beyazlı olmasına dikkat edilir- bağlanır. Bunun asılmasındaki gaye, kurtların ve kuşların mezarı deşmesini engellemek olmakla birlikte rüzgarın esmesiyle bu çaputların çıkardığı sestten korkan Münker ve Nekir'in mezardaki ölüye fazla soru sormadan çekip gideceğine olan inançtır. (Şekil 1)

Yatağan'ın bazı köylerindeki halkın inancına göre, ölüm anında ruh bedenden çıkar. Ancak cenaze mezara konulunca ruh bedene geri döner. Herkes mezarlıktan ayrılırken ölü de kalkıp gitmek ister. Fakat kalkar kalkmaz başını mezara konulan tahtaya çarpar ve öldüğünü anlar. Münker ve Nekir meleklerinin dudaklarının biri yerde biri gökte olduğu düşünülür ve herkes mezarlıktan ayrıldıktan sonra ölüye: "Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir? Kitabın nedir? Kıblen neresidir?" gibi sorular sorar. Bu soruları bilirse, ölü'nün yedi kat yukarıya yükseleceğine; bilemezse yedi kat yerin dibine gideceğine ve orada azap çekeceğine inanılır. Sorucu meleklerin, sorduğu soruyu bilemeyen ölü'nün başına koca bir balyoz vuracağına; vurduktan sonra dağılan parçaları tekrar toplayıp tekrar vuracağına inanılır. Bu işkencenin, ölen kişinin sorulan sorulara doğru cevap vermesine kadar devam edeceği düşünülür.

Yukarıdaki soruları cevaplama yardımcı olmak için mezarlıktan herkes ayrıldıktan sonra hoca, ölü'nün duyacağına ve cevaplayacağına inanıldığından bu soruların cevaplarını verir. Yukarıda da anlatıldığı üzere bu işleme "Talkın İndirme veya Verme" denilir.

Ölü'nün yıkanması için içine su konulan kaplar üç gün sonra ters çevrildiği yerden kaldırılır. Lokma, helva ve katmer yapılıp ikram edilir. Buna kazan kaldırma denir. Kazan kaldırma Yatağan'ın Hisarardı Köyünde yaygın olarak yapılmaktadır.¹⁴⁴ 7. günde lokma dökülür ve cenaze evinde bekleyen akrabalar evlerine gider. Cenaze çıkan evde, 40 gün boyunca televizyon ve radyo açılmaz. Açıldığı takdirde ölen kişinin kemiklerinin sızlatıldığına inanılır. Dikiş dikilmez. Dikilir ise, ölen kişinin

¹⁴⁴ Ali Aydemir;

tenine iğne batırıldığı ve canının acıtıldığı düşünülür. Ölen kişinin elbiseleri yıkanmaz. Yıkayan kişinin hastalanıp öleceğine inanılır. Eğer ölünün elbisesi yakılmışsa, külleri akarsuya atılmalıdır. Aksi takdirde, yakan kişinin kül gibi yanıp yok olacağı düşünülür. Bu sebeplerden dolayı ölen kişinin elbiseleri ya gömülmelidir ya da bir ihtiyaç sahibine verilmelidir.¹⁴⁵

3.3. HAYVANLAR İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.3.1. Kedi

Kedi evcil bir hayvan olarak bilinir. İnsanlara da faydasının olduğu düşünülür. Kedinin öldürülmesi hoş karşılanmaz. Kedi öldüren bir kişinin yedi kişinin katili olduğuna, evinin dağılıp yuvasının yıkılacağına ve amansız bir hastalığa yakalanacağına inanılır. Kediye taşıyan ve ona eziyet edenin hayatının sıkıntılı olacağı ve kendisinin de kediye yaptığı eziyete maruz kalacağı düşünülür. Burada, Yatağan'ın Bağyaka Köyü Çıkirçek Mahallesinde yaşamakta olan iki ailenin durumu hakkında kedi ile alakalı bir inanca yer verilmesi isabetli olacaktır. İki aileden birinin çocuğu olmamıştır. Diğer ailenin ise çocuğu olmuştur ancak ilköğretim üçüncü sınıftan sonra çocuğun görme yetisi geri dönüşümsüz bir şekilde kaybolmuştur. Bu iki aile reislerinin gençliklerinde, yumurta ve civcivlerini yiyen kedilerin bazılarını av tüfeğiyle, bazılarını da hapsedip aç bırakarak öldürdükleri anlatılmaktadır.¹⁴⁶ Mahalle halkı arasında da bu iki ailenin daha önceki yıllarda kediye yapmış olduklarının cezasını çektikleri düşünülür ama bunu kimse açıktan açığa dillendiremez. Kendileriyle yapmış olduğum mülakatta da bu ailenin reisleri gençliklerinde yapmış oldukları hatanın bir sonucu olarak Allah'ın bir cezalandırmasına maruz kaldıklarını itiraf etmişlerdir. Ancak, ne gibi bir hata yaptıkları ile ilgili olarak da açık bir bilgi vermemektedirler. "Hocam, sen boş ver. Ben yaptım yapacağım hatayı. Sen bari öğrenme. Benim günahım bana yeter" demekle yetinmektedirler. Ama canlılara, bir bitki dahi olsa, eziyet edilmemesi konusunda da kesin ve kararlı konuşmaktadırlar. Bu canlı örnek, bize kedi ile ilgili halk inancının bir kısmını açıklamaktadır.

Kedi ile ilgili halk inançlarında kedinin rengi önem arz eder. Kara kediler pek sevilmazler. Uğursuz sayılırlar. Kara kedi insanın önüne çıkar veya yolda yürürken

¹⁴⁵ Erdem Teke, Taşkesik Köyü Camii İmam-Hatibi; Ayhan Yıldız, Kavak Köyü Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

¹⁴⁶ Hüseyin Kuş, Sultan Kuş, Cevdet Kuş, Necla Kuş, Necibe Kartal (Söz Konusu Aile Reisleri: Ömer Kartal, Yaşar Yıldız)

kara kedi görülürse o gün bütün işlerin ters gideceğine inanılır. İşlerin ters gitmesine engel olmak için kara kedinin, insanın önünden geçmesine müsaade edilmez. Akşamın veya sabahın alacakaranlığında görülen kara kedinin şeytan veya Azrail olduğu düşünülerek, kara kediyi gören kişinin üç İhlâs bir Fatiha okuyarak oradan çabucak uzaklaşması önerilir. Halk arasında daha önceden birbirlerini çok seven ve samimi olan iki kişinin eski muhabbetlerinin yok olduğunu anlatmak için “n’oldu? Aranıza kara kediler mi girdi?” denilir. Aynı şekilde, çok samimi olanlar için de “Allah aranıza kara kedinin girmesine müsaade etmesin, aman ha! Kara kediye dikkat” şeklinde sözler sarf edilir.

Kedinin çok şanslı ve mübarek bir hayvan olduğunu vurgulamak için de şanslı yaver giden bir kişiye “kedi gibi hep dört ayaküstüne düşüyorsun ha” denilir. Kedi yalanırsa, eve misafir geleceğine inanılır. Kedi öldüren kişi yedi camii yaptırma dahi günahının affedilmeyeceği kanaati yaygındır. Kedinin yaladığı herhangi bir kap yedi kez temiz ve bol su ile yıkanır. Aksi takdirde, o ailedekilerin kedi özellikleri göstereceğine inanılır.¹⁴⁷

3.3.2. Köpek

Köpekler, insanların mallarını ve canlarını güvenlik altında tuttuğundan değerli sayılır. Görünürde hiçbir sebep yokken sürekli uluyan bir köpeğin o eve çok yakın bir zaman içerisinde felaketin geleceğine işaret kabul edilir. Sürekli ve belli vakitlerde uzun uzun uluyan köpeğin uğursuzluk getireceği düşünülduğünden taşlanarak evden uzaklaştırılır. Aksi takdirde, evdekilerin başlarına kötü bir şeyin geleceğinden endişe edilir. Köpek acı acı ve uzun uzun ulursa, deprem vb. felaketin olacağına inanılır. Özellikle, Ezan-ı Muhammediye okunurken uluyan köpek ya uzaklara atılır ya da öldürülür. Yöre halkı tarafından, bu vakitlerde uluyan köpeğin mekânlarına uğursuzluk getireceği düşünülür. Yatağan halkında, köpek giren evin hayrının olmayacağı inancı da mevcuttur. Ayrıca, her şeye karışan bir kişiye “sen de ha! Köpek gibi burnunu her tarafa sokuyorsun” denilerek köpeğin bu özelliği yadırganır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Mustafa Mutlu; Necati Kırıkoglu.

¹⁴⁸ Semiha Çağlar.

3.3.3. Tavuk

Tavuğun evcil bir hayvan olması, insanların günlük hayatında yer almasında son derece önem arz eder. Horoz gibi öten tavuğun hemen kesilmesi gerekir. Halk arasında tavuğun ötmesi hayra alamet değildir. Eğer öten tavuk hemen kesilmezse, o evden bir cenazenin çıkacağına inanılır. Gurk olan bir tavuğun civciv çıkarmak üzere kuluçkaya yatırılması esnasında altına konulacak yumurtalar okutulur ve üzerine kazan karası sürülürse, yumurtaların hepsinden civcivlerin sağlam olarak çıkacağına inanılır. Kuluçkaya konulacak yumurtayı kadınlar koyarsa ve özellikle eteklerine koydukları yumurtayı kuluçkaya koyarlarsa, çıkacak olan civcivlerin hepsinin dişi olup çok üreyeceği kanaati yaygındır.¹⁴⁹

3.3.4. Baykuş

Baykuş, Türkiye'nin diğer bölgelerinde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında da uğursuzluğun habercisi olarak düşünülür. Yatağan'ın bazı kesimlerinde baykuş "Verenlik Kuşu"¹⁵⁰, bazı yerlerinde ise "Gukku Kuşu" olarak da bilinir.¹⁵¹ Baykuş hangi evin çatısında veya yakınında öttüyse, o aileden birinin başına kötü bir felaketin geleceğine ya da o aileden bir kişinin öleceğine inanılır. Bu inançtan dolayı öten baykuş, taş atılmaksızın "yomun kuruya, yomun kuruya" ve "bu aileden, bizden uzak ol, git başka ellere" denilerek uzaklaştırılır. Ayrıca, evin, dükkânın ve evin bahçesinin yakınında baykuş öterse, bir soğanın kafası kesilerek "al arzunu ver muradını" denilerek baykuşun öttüğü tarafa atılır. Baykuşun ötmesi ile ilgili olarak da insanlar birbirine beddua mahiyetinde "evinde baykuş -verenlik kuşu- ötsün" derler.¹⁵²

Bazı dinlerde, baykuşun veya ona çok benzeyen dört gözlü, esmer, büyük burunlu benekli iki kuşun ölüm ilanında bulunduğu bildirilmektedir.¹⁵³ Halkın baykuş ile ilgili inancında baykuşun kendi fiziki özellikleri büyük bir rol üstlenir. Sesinin oldukça itici olması, yüzünün korkunç olması ve virane olmuş yerlere yuva yapması bu özelliklerindedir. Baykuşla ilgili inançlar Yunan ve Arap mitolojisinde de karşımıza çıkar.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Hamdi Kırıköğlü; Bakiye Kırıköğlü.

¹⁵⁰ Muharrem Karadağ, D.1955, İlkokul Mezunu, Şeref Köyü Yatağan/Muğla.

¹⁵¹ Güngör Tilkiöğlü, D. 1969, İlkokul Mezunu, Eyli Mahallesi Şeref Köyü Yatağan/Muğla.

¹⁵² Kazım Gülen; Hüseyin Kuş; Mustafa Yüksel.

¹⁵³ Ali Çelik, a.g.e., s. 131.

¹⁵⁴ Ömer Hilmi Budda, *Dinler Tarihi*, İstanbul, 1935, s.43.

3.3.5. Yılan

Yılan görmek genellikle uğursuzluk olarak algılanmakla birlikte, bir işe giderken yılan görülürse, o gün yapılacak olan işin yılan gibi akıp gideceğine ve işle ilgili kolaylıklarla karşılaşılacağına inanılır. Kara yılan görülürse, o gün içerisinde bütün her şeyin ters gideceği ve gören kişinin bahtının kararacağı kanaati yaygındır.

Bazı yerleşim yerlerinde, -Hisarardı, Bağyaka, Deştin ve Kavak Köyü- yılan görmek düşman görmekten daha kötü olarak yorumlanır. Bu nedenle, bu yerleşim yerlerinde yılan görülürse, yılanı hiç dokunulmadan oradan uzaklaşılır. Bu inancı pekiştirmek için de “yılanı dalaşmaktansa çalıyı dolaşmak daha iyidir” denilir.¹⁵⁵

3.3.6. Karınca

Yatağan ve Muğla halkının karıncaya olan merhametleri sonsuz olarak karşımıza çıkar. En savunmasız hayvanlardan biri olan karıncaları öldüren veya onların yuvalarını bozan kişinin felakete karşılaşacağına ve kendi yuvasının da bozulacağına inanılır. Karıncaların yuvasını bozmak, çok günah olarak algılanır. Bu nedenle, anne-babalar tarafından çocuklarına karıncayı bilerek öldürmemeleri ve yuvalarını asla bozmamaları konusunda sıkı sıkıya tembihle bulunulur.

Karıncaların cehenneme su taşınması ve insanları sırat köprüsünden geçirmesi nedeniyle, onları öldürmenin veya onlara eziyet etmenin insanoğlunun musibetlerle karşılaştıracağına yorumlanır. Karıncanın çalışkan olması da halkımız arasında dillerde dolaşır. “Utan yahu! Karınca kadar bile değer yok. O hiç durmadan çalışıp kışlığını hazırlıyor. Sen ise, yan gelip yatmaya devam ediyorsun” denildiği gibi, ağustos böceği ile karıncanın hikayesi de anlatılarak karıncaların çalışkanlığıyla örnek alınması gereken bir hayvan olduğu vurgulanır. Bugün ekilip dikilen hububat vb. bitkilerin karınca yuvasında bulunarak üretildiğine inanılmış olması nedeniyle insanların karıncaya olan sevgisi ve merhameti sınırsızdır.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Necati Kırıkoğlu;Ali Aydemir; Saadettin Göktepe.

¹⁵⁶ Durmuş Üstün; Dursun Tatar.

3.3.7. Yarasa

Küçük yaştaki çocukların yüzüne ve koltuk altlarına yarasanın sürülmesi sonucunda çocuğun yüzünde ve koltuk altında tüyün olmayacağına inanılır. Bunun yanında, yarasanın sürüldüğü çocukların ileride çok zeki ve görmesinin de çok keskin olacağı düşünülür. Gençlik yıllarında kızların veya erkeklerin aşırı ilgisine mahzar olan gençlerin anne-babasına, “küçükken bu çocuğun bedenini yarasa ile mi yıkadınız? “ denilir.¹⁵⁷

3.3.8. Keklik

Kekliğin vurulup etinin yenmesinde hiçbir vebal veya günah yok denilir. Çünkü halkımız arasında keklik, peygamberden birinin saklandığı yerde iken düşmanları gelip onu ararlarken keklik peygamberin bulunmasına sebep olmuştur. Kekliğin ötmekle “yat da bak” dediğine inanılır. Bu sebeple, keklik pek sevilmez. Ancak, kekliğin böyle bir menkıbesinin olmasına rağmen yavrusuna ve yuvasına zarar verenlerin amansız ve çaresiz bir hastalığa dûçar olacağına ve o kişinin de toplum tarafından lanetleneceğine inanılır. Annesi veya babası ölen ve sahip çıkacak birileri olmayan çocuklar için “Keklik yavrusu gibi dağıldılar” denilir ki, kekliğin yavrularına hiçbir kuşun sahip çıkmadığı üstü örtük bir şekilde anlatılır.¹⁵⁸

3.3.9. Keçi-Koyun

Keçi ve koyun hürmet edilmesi gereken canlılardır. Hiçbir canlıya eziyet edilmediği gibi bunlara da eziyet edilmez. Yörük kökenli aileler, keçileri kendilerine yoldaş ve geçimliklerini sağlayan bir nimet olarak gördüklerinden onlara gereğinden fazla özen gösterirler. Çoban, sürüsünün hareket ve durumuna göre havanın yağıp yağmayacağına, o gün işinin ters gidip gitmeyeceğine karar verir. Çoban, sürüsüyle bütünleştiği için her şeyini ona göre düşünür ve yorumlar.

Sabahleyin çoban, ağılını açtığı halde sürüsü ağıldan çıkmakta isteksiz davranırsa, o gün başına bir felaket geleceğine ve işlerinin ters gideceğine inanır. Yaylımda iken sürü birbirinden fazla ayrılmazsa, havanın yağacağına veya rüzgarın çıkacağına inanılır. Keçilerin gözlerindeki renkli bölge farklı zamanlarda farklı şekiller aldığından şeytanımsı bir özellik gösterdiği düşünülür. Bu nedenle,

¹⁵⁷ Kazım Gülen.

¹⁵⁸ Yüksel Maşat; Nazime Kartal.

geceleyin yolda giderken siyah renkte oğlak veya keçi görülürse, şeytanın keçi veya oğlak kılığına girdiği düşünülerek Euzü-Besmele çekildikten sonra “Ayate'l Kürsü” okunarak oradan arkaya bakılmaksızın uzaklaşılır.¹⁵⁹

3.3.10. At-Katır-Eşek

Bu hayvanlar sık sık kişnerse, sahiplerinin başına felaket geleceği düşünülür. İnsanları ısıran at, katır ve eşek uzaklara atılır. Aksi takdirde, sahiplerinin komşularıyla kavga ederek kırınglaşacaklarına inanılır. Binek ve yük aracı olarak kullanıldıklarından dolayı bu hayvanlar kutsal sayılır. Bu nedenle, öldürülmeleri çok günah kabul edilir. Bu hayvanlara eziyet edenin veya bunları dövenin ömrünün sıkıntılarla dolu geçeceğine inanılır. Türk kültüründe atın önemi çok büyüktür. Yukarıda, atın Türk kültüründeki önemine Nazar başlığı altında ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Ezan okunurken bağırın merkep susturulur. Her ezan okunuşunda bağırın eşeğin, o mekâna uğursuzluk getireceğine inanıldığından o merkep uzak bir yere bırakılır.¹⁶⁰

3.3.11. Örümcek

Muğla ve Yatağan civarında örümcek evinin bozulması günah telakki edilir. Bu inanış, genellikle kırsal yerleşim yerlerinde yaygındır. Örümcek evini bozanların yuvalarının yıkılacağına ya da yuvasında huzursuzluğun baş göstereceğine inanılır. Bu nedenle, her anne-baba çocuklarının örümcek evi ile oynamamasını tavsiye eder. Örümcek evinin bozulmasının günah olarak algılanmasında Peygamberimizin hicreti esnasında Sevr Mağarasında örümceğin yapmış olduğu muhafızlık görevinin olduğu düşünülür.

3.3.12. Kurbağa

Kurbağalarla oynamanın insana zararlı olduğu düşünülmesinin bir sonucu olarak kurbağayı eline alanın elinde ve vücudunun her yerinde siğil çıkacağına inanılır. Kurbağanın öldürülmesi durumunda o yıl yaz mevsiminin çok kurak gideceği ve dolayısıyla kıtlık yaşanacağı düşünülür. Kurbağalar, sabah erkenden ötmeye başlarsa ve sudan çıkararak karada durursa o günün ve o yılın yağışlı olacağına

¹⁵⁹ Celal Mardan, D.1932, Okur-yazmaz, Keçili Mahallesi Çukurözü Köyü Yatağan/Muğla

¹⁶⁰ Cevdet Kuş; Hüseyin Kuş.

yorumlanır. Kurbağaların sürü sürü derenin yukarisına doğru akın ettikleri görülürse, yıl boyunca çok az yağmurun yağacağına inanılır.¹⁶¹

3.3.13. Güvercin

Güvercini avlayarak öldürdükten sonra etini yiyenin, hayatı boyunca yüzünün hiç gülmeyeceğine inanılır. Hicrette Sevr Mağarasında Peygamberimizi koruduğu için güvercin kutsal kabul edilir. Güvercinin, kendini öldürenlere “elin kolun kırılınsın! Yuva dağılsın! Hayatın boyunca sıkıntılardan hiç kurtulma.....!” diye bedduada bulunduğu inanılır. Bu nedenle, Türk halkının hemen hemen hepsinde olduğu gibi Muğla-Yatağan halkı tarafından da güvercine bu gözle bakılır, öldürmemeye dikkat edilir ve bu konuda çocuklar uyarılır.¹⁶²

3.3.14. Uğur Böceği

Uğur Böceği, halk arasında Cennet Böceği olarak da bilinir. Eline veya başka bir yerine uğur böceği konan bir kişi çok şanslı kabul edilir. Bu kişinin işlerinin gün boyunca iyi gideceğine inanılır. Cennet böceği kimin üzerine konarsa, o kişinin hacca gideceğine yorumlanır. Uğur böceği birinin eline konduğu zaman, elinin ucuna getirerek “uğur böceğim, uğur böceğim! hadi uç git. Seninle cennette buluşalım” denilir. Eğer uğur böceği birinin parmaklarının ucuna kadar çıkıp da uçup giderse, o kişinin cennetlik olduğu düşünülür.¹⁶³

3.4. SAĞLIKLA İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.4.1. Aydaşlık

Aydaş çocuk, yaşına göre, zayıf, kuvvetsiz, yürümekte zorluk çeken ve çelimsiz olur. Aydaş çocuğun aydaşlığının giderilmesi için farklı uygulamalara yer verilir. Çocuk, ortası delik yuvarlak ve yassı olan bir taşın üzerinde yıkanır veya bir eren ya da yatağın etrafında üç kez döndürüldükten sonra yıkanır aydaşlığının geçeceğine inanılır. Aydaş çocuğun iyileşmesi için Muğla'nın Çaybükü köyünde bulunan eren ve eren çeşmesi önemli bir rol üstlenmektedir. Yöre halkı aydaş olan çocuklarını buraya getirerek erenin etrafında döndürdükten sonra, eren

¹⁶¹ Musatfa Mutlu.

¹⁶² Saadettin Göktepe; Durmuş Tatar.

¹⁶³ Kazım Gülen.

çeşmesinden aldığı suyla çocuğu yıkarlar ve böylece çocuğun aydaşlığının yok olacağı düşünülür.¹⁶⁴

Bazı köylerde aydaş olan çocuk, komşu kadınlarla birlikte, yol ve sokaktan toplanan çerçöp ile ısıtılan su ile dört yolun geçtiği bir yerde yıkanır ve iyileşeceğine inanılır.¹⁶⁵ Bazen de aydaşlığın sebebinin nazar değmesi veya göz değmesi olarak düşünülduğünden aydaş olan çocuk üç hafta cumartesi günleri üç farklı hocaya okutturulur.¹⁶⁶

3.4.2. Bronşit

Küçük çocuklar bronşit hastalığına yakalandığı zaman karanfil ile bal veya pekmez karıştırıldıktan sonra biraz ısıtılıp çocuğun vücuduna sürülür ve güzelce sarılır. Elde edilen karışım, özellikle çocuğun sırtına ve bağına sarılır. Böylece çocuğun hastalığı yenerek iyileşeceğine inanılır. Bazı aileler yıllar önce doktora gitmenin bir faydasının olmayacağına kanaat getirdiklerinden kendi yöntemleri ile bu karışımı yapıp yavrularını bu hastalıktan kurtardıklarını bildirirler. Günümüzde de bu uygulamaya yer verildiği gözlemlenmiştir. Bronşit hastalığından doktora çare bulamayanlar tarafından karanfil ile bal veya pekmez karışımının çok faydasının olduğu söylenir. Elde edilen bu karışımın birçok hastalığa iyi geldiği düşünülür.¹⁶⁷

3.4.3. Baş Ağrısı

Başında ağrı olanlar, kuru soğanı külde biraz ısıttıktan sonra bir bez ile alınlarına sararlar. Bazen de soğan yerine çiğ patates dilimlenir ve altına bir bez ile sarılır. Böyle yapıldığı takdirde baş ağrısının yok olacağına inanılır. Baş ağrısına çamurun da iyi geldiği düşünülür.¹⁶⁸

3.4.4. Çıban

Vücudun herhangi bir yerinde çıkan çıbanın bir an önce erginleşip fazla ağrı ve sızıya sebebiyet vermemesi için çam sakızı sıvılaştırılarak çıbanın üzerine

¹⁶⁴ Mehmet Gümüş; Necil Bostan.

¹⁶⁵ Hamdi Kırıkoğlu; Bakiye Gülen.

¹⁶⁶ Necibe Kartal; Osman Çolak.

¹⁶⁷ Necla Kuş; Cevdet Kuş.

¹⁶⁸ Osman Çolak.

konulur. Çam sakızının sıvılaştırarak sürülmesi ile çıbanın özünü çekip çıkaracağına ve çabucak erginleştirip geçireceğine inanılır. Halk arsında “çıbana tükürtmek” de yaygındır. Elde veya yüzde çıkan çıban bir hocaya okutulup üfletilirse çabucak geçeceği ve bir daha çıban çıkmayacağı düşünülür. Bedeninde sık sık çıban çıkan kişilerin pislik gezdiklerine hükmedilir. Ya da bu kişilerin göze geldiği düşünülür ve onlara yıkandıkları suyun içerisine 40 tane dere taşı atarak “kırklanmaları” salık verilir. Çıbanın sıkça çıkması durumunda kanın mikroplu olduğuna kanaat getirilir ve kanın temizlenmesi için kan da aldırılır.¹⁶⁹

3.4.5. Karaca Otu (Çörek Otu)

Çörek otunun bin bir derde çare olduğuna inanılır. Bu nedenle, hemen hemen bütün hastalıklarda çörek otundan medet umulur. Çörek otu, balla karıştırılarak yenilirse, gözlere fer vereceğine ve öksürüğü sökeceğine inanılır. Çörek otu, çok faydalı olduğu düşüncesiyle börek, çörek gibi yiyeceklerin içerisine bolca konulur. Tohumlarından elde edilen yağ, mide ve bağırsak ağrılarına iyi geleceği düşünülerek bu hastalıklara duchar olanlar tarafından içilir. Çörek otu yağının daha birçok hastalığa iyi geldiği söylenir. Eğer saçlara sürülür ise, dökülmesine ve kepeğe karşı etkili bir fayda sağlar. Ağrı, sızı gibi rahatsızlıkların üzerine damlatılır veya sürülürse ağrı ve sızının yok olacağına inanılır.¹⁷⁰

3.4.6. Kekik Yağı ve Kekik Suyu

Kekik yağı ezilen ve darbe alan yere sürülür ve damlatılırsa iyi geleceği düşünülür. Kekik yağının içine bol şeker konularak yenilirse nefes darlığını ve öksürüğü yok edeceğine inanılmasının yanında kekiğin kaynatılarak suyunun içilmesi ile de hazımsızlık ve mide ağrıları ile birlikte gözlere ve bağırsaklara çok faydalı olacağı düşünüldüğünden kırsal kesimlerde kekik yağı ve suyu bir şifa kaynağı olarak kullanılır.¹⁷¹

¹⁶⁹ Dursun Tatar; Saadettin Göktepe.

¹⁷⁰ Sultan Yüksel; Durmuş Üstün.

¹⁷¹ Osman Demirtaş; Ali Aydemir.

3.4.7. Göz Boncuğu ve Kurşun Dökme

Kendisine nazar değmesi sonucunda hastalandığına inanılan bir kişi, elbisesinin görünen bir yerine göz boncuğu takar ve hocaya görünerek kendisini okutursa tekrar eski sağlığına kavuşacağına inanılır. Üzerinde nazar bulunan birine, kurşun dökme işinden sonra suda çeşitli şekiller alan kurşun, görünen bir yerine dikilirse, o kişinin nazardan kurtularak iyileşeceğine inanılır. Eğer eritilen kurşun suda farklı şekiller almazsa, o kişide nazar olmadığına; kurşun suyun içerisinde farklı şekiller alırsa, o kişinin üzerinde nazar olduğuna hükmedilir ve kurşun o kişinin üzerine asılır. Böylece, nazardan kaynaklandığı düşünülen hastalıkların yok olacağına inanılır. Üzerinde kurşun taşıyan kişinin nazardan ve nazarın tesirinden uzak olacağı düşünülür.¹⁷²

3.4.8. Dudak Uçuklaması

Dudak uçuklamasının asıl nedeni olarak rüyada veya günlük hayatta aşırı derecede korku tecrübesi yaşamak olduğu düşünülür. Dudakta ve yüzde çıkan uçukların tedavisi için bu uçukların etrafı okunan tuzlu su ile yıkanır ve “nasıl çıktıysan öylece git” denilerek uçuğun üzerine doğru “tü tü tü” şeklinde yapılarak uçuk korkutulur.

Uçukların şekline bakılarak neden dolayı çıktığına karar verilir ve ona göre tedavi yoluna başvurulur. Eğer uçuk, bir başkasının hakkını bilmeyerek yemekten veya gasp etmekten ya da bir şeyler yerken orada bulunan birinin göz hakkını vermemekten dolayı çıkmışsa, uçuğun geçmesi için sabahleyin erkenden tahıl ambarından alınan bir şinik civarındaki buğday vb. tahıl en yakın komşunun tavuklarına verilir. Aynı zamanda uçuk çıkan kişinin kendi tavuklarını da sabah erkenden uçuğun geçmesine niyet ederek yem vermesi gerektiği düşünülür.¹⁷³

3.4.9. İt Dirseği (Gözde Çıkan)

Gözde çıkan arpacıklara it dirseği denilir. İt dirseğinin çıktığı kişilerin, gözleriyle haram olan şeylere ya da hayvanların avret yerlerine dikkatlice baktığı düşünülür. Gözünde it dirseği çıkan bir kişi, bu musibetten kurtulmak için gözlerini soğuk su ile 7 kez yıkar ve zeytin yağı ile yağlar. Bazı köylerde ise, it dirseğinin

¹⁷² Ayşe Tilkiöğlü; Necip Tilkiöğlü.

¹⁷³ Bakiye Gülen; Mustafa Yüksel.

geçmesi için kişi, yüzü yukarı yatırılıp gözünün üzerine tülbent, onun üzerine de bir ekmeğin parçası konulur. Bir köpek çağrılır ve ekmeğin o köpeğe aldırılır. Eğer köpek ekmeği yerse, it dirseğinin çabucak iyileşeceğine inanılır.¹⁷⁴

3.4.10. Hayvan Başı

Evin giriş kısmına, kolaylıkla görülebilecek bir yerine asılan hayvan başının ev sakinlerini nazardan ve musibetlerden koruyacağına inanılır. Özellikle, kutsal sayılmasından dolayı at başının asılmasına dikkat edilir. Asılan hayvan başının ailenin mutluluğunu ve geçimlerinin derecesini arttıracığı düşünülür. Herhangi bir hayvan başı bulamayanlar tarafından evin yüksekçe ve görülebilecek bir yerine at nalı ya da nazar boncuğu asılır.

3.4.11. Siğil

Siğil genellikle elde bulunur. Bu dertten kurtulmak için farklı uygulamalara başvurulur. Bunlardan en yaygın olanı ise, üç cumartesi sabahı bir mezarlığa giderek mezar toprağı ile siğilin etrafını çevirmektir. Böyle yapılmaya siğilin geçeceğine ve bir daha çıkmayacağına inanılır. Bazı kişilerin ifadesine göre, daha önce kendisinde siğil varken bu uygulamayı yaptıktan sonra siğilin bir daha çıkmamak üzere yok olmuştur.¹⁷⁵

3.4.12. Dağlama

Dağlama, kızdırılmış demir ile yaralanan yere yapılır. Azan yara ve kesilen bir organ dağlanmazsa hastanın öleceğine inanılır. Bu nedenle azan yaranın ve kesilen bir yerin dağlanması son derece önem arz eder. Dağlama işlemi özellikle hayvanlarda gerçekleştirilir. Uzun süre iyileşmeyen yaranın dağlanması sonucunda çabucak iyileşeceği düşünülür.¹⁷⁶ Dağlamadaki asıl gaye, mikropların ölmesini sağlamaktır.

¹⁷⁴ Kazım Gülen; Bakiye Gülen.

¹⁷⁵ Mehmet Kartal, D.1961, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.

¹⁷⁶ Ayşe Akman, *y.a.g.m.*, s.215.

3.4.13. Kan Aldırma (Hacamat)

Kan aldırma sağlık açısından faydalı olabildiği gibi ehil olmayanlarca gerçekleştirildiğinde geri dönüşümü olmayan zarar ve felaketlerle sonuçlanabilmektedir.

Halkımız arasında “çürük kan” olarak nitelenen kanın insanı hastalandıracağı düşünülür. Kanın tazelenmesi için de gerekli gereksiz kan aldırılır. Özellikle, kan aldırma 50 yaş ve üzerindeki kişilerin başvurduğu bilinmektedir. Söz konusu kişiler, olduk olmadık ağrı ve sızı karşısında kan aldırır. Bel ağrısından baş ağrısına, halsizlikten kemik ağrılarına kadar bir çok şikayet sonucunda kan aldırılarak şifa bulunacağına inanılır. Kan aldırma farklı şekillerde gerçekleştirilir. Bazen vücudun belirli bölgelerinin -parmak uçları, boyun arkası ve burun üstü- jilet ile kesilerek kanın akması sağlanır. Bazen derinin altındaki damarlara girerek kan aldırma işlemi gerçekleştirilir.

Sarılık hastalığının tedavisi için hastalıklı olan kişinin bacaklarına ve sırtına sülük yapıştırılarak kanını emdirmek suretiyle hastalığın iyi olacağına inanılır. Sarılık hastalığına yakalanan kişinin beynine pis (çürük) kan gittiği düşünülür ve beyne giden kanın temizlenerek hastalıktan kurtulacağına inanılır. Hastanın bedenine yedi adet sülük yapıştırılır. Bu sayının yedi olmasına son derece dikkat edilir.

Kan aldırma kişilerle yaptığım mülakatlar neticesinde “kan aldırıldıklarında sağlık açısından daha iyi olduklarını ve kendilerini bir kuş kadar hafif hissettiklerini” ifade ettiklerine şahit oldum. Yatağan ilçesinin Bağyaka Köyü Çıkirçek Mahallesi görevim nedeniyle bulunduğum sürece mahalle halkının birçoğunun kan aldırma ile şifa aradıkları gözlemlerim. Mahalle halkından Necla Kuş¹⁷⁷ belinin sağ kısmının ağrması sonucu hep kan aldırarak sağlığına kavuştuğunu beyan etmiştir. Her yıl bahara gireceği zamanlarda beline ağrı girdiğini ve kan aldırdıktan sonra ağrının kaybolarak çok daha rahat hareket ettiğini belirtmiştir. Her kan aldırmanın faydalı olacağına inanılır.

3.4.14. Kupa Çekme

Kupa çekme belinde ağrı olanlara uygulanır. Kupa çekildikten sonra beldeki ağrıların yok olup çekilip gideceğine inanılır. Bu uygulama tüm Türkiye’de olduğu gibi Muğla-Yatağan yöresinde de oldukça yaygındır. Özellikle kırsal kesimde

¹⁷⁷ 1936 Doğumlu.

yaşayanların günlük hayatlarında oldukça etkili olan bir uygulama olarak karşımıza çıkar. Kupa çekme işlemi, beli ağrıyan kişinin yüzükoyun yatırıldıktan sonra hazırlanan kupaların içine bir miktar pamuk konulur. Daha sonra konulan pamuklar ateşle tutuşturulur ve hemen hastanın beline yapıştırılır. Kupanın içindeki pamuk yanınca deriyi içine doğru çeker. Derinin kupanın içine çekildiği gibi ağrının da çekilerek yok olacağına inanılır.

Kupa çekme işlemi her zaman başvuru olan bir uygulama değildir. En fazla yılda iki veya üç kez yapılması uygun görülür. Herkesin yapabileceği bir durum da değildir. Kupa çekme işlemi ehil veya tecrübe sahibi olanlarca yapılır. Bel ağrısından muzdarip olanların kupa çektirdikten sonra psikolojik olarak rahatladıkları ve ağrılarının geçtiğini söyledikleri bilinir. Yatağan'ın bazı köylerinde kupa çekmekle meşhur olan kişilerin varlığı tespit edilmiştir. Doktorlarda bel ağrısına çare bulamayanlar tarafından kupa çektirdikten sonra sağlığına kavuştukları beyan edilmiştir.¹⁷⁸

3.4.15. Göğüs Şişmesi

Bu hastalık anne olan kadınlarda görülür. Çocuk süttten kesildiğinde annelerinin göğsü şişerse, asma yaprağı veya fasulye yaprağı tuzlanarak kadının göğsünün üzerine yerleştirilir. Konulan yaprağın göğüsteki sütü kurutacağına ve ağrıyı yok edeceğine inanılır. Çocuğun süttten kesilme zamanı haricinde göğüste bir şişme olursa, yaş ayva veya hayıttan çok ince bir değnek kesilerek şiş olan göğsün üzerinde gezdirilir. Daha sonra hafif hafif ağrı olan göğse değnekle vurulur ki, korksun ve bir daha şişmesin. Göğüs şişmesi durumunda, nazar olabileceği ihtimaline karşı da nazar duası okutulur. Ayrıca, okutulmuş suyla şiş olan göğüs yıkanır. Böylece ağrının ve şişliğin yok olacağı düşünülür.¹⁷⁹

3.4.16. Muska

Muska, eskiden bu yana Türk halkında var olan bir inancın yansıması olarak hala devam etmektedir. Muska yazdırmak ve takmak toplumumuzda yaygın bir şekilde uygulanan bir durumdur. Hastalıklara karşı korunmak ve hastalıklardan kurtulmak

¹⁷⁸ Cevdet Kuş; Mustafa Kaş.

¹⁷⁹ Nazime Kartal; Necibe Kartal.

için muska yaptırılıp takılır. Muska genellikle, küçük çocukların hastalık ve nazardan korunması için takılmaktadır.

Yatağan ilçesinin birçok köyünde canlılığını koruyan muska yazdırıp takma, farklı amaçlara yönelik olarak karşımıza çıkar. Muska bazen nazar ve şer güçlerin etkisinden kurtulmak için; bazen sarılık, baş ağrısı, göz ağrısı, hamile kalmak, eşlerin tatlı geçimlerinin olması, öğrencinin zihninin çalışması, ailenin hasta olmaması vb. sınırsız amaç için yazdırılıp takılır. Muska, özellikle cin ve şeytan çarpmasından uzak olmak ve cin veya şeytan çarpmış kişilerin tedavisi için takılır.

Yazdırılan muska üçgen halinde yapılarak güzelce muşamba ile sarılır. Görünmeyen bir yere asılır ve hiç çıkartılmadan taşınır. Çıkarıldığı zaman hemen bir musibetle karşılaşılacağına veya eskiden hasta olanların tekrar hastalanacağına inanılır. Bu sebeple, boyuna veya başka bir yere asılan muska hiçbir zaman çıkartılmaz. Muska takıldığı zaman kötülüklerden ve hastalıklardan uzak olunacağına inanılır.¹⁸⁰

3.4.17. Romatizma

Romatizma hastalığının çaresi olarak farklı inançların uygulaması ile karşılaşılır. Romatizmalı kişiler sızılarının ve ağrılarının kesilmesi için kan aldırır. Kan aldirmazsa, eline aldığı dikenli bir çalıyı romatizmanın olduğu bölgeye kanatacak derecede vurur. Eğer romatizmanın ağrısı diz bölgesinde yoğunlaşmakta ise, diz kapağının olduğu bölgeye halk arasında “bıtırak” olarak bilinen dikenli otsu bir bitki yeşil olarak bir saat kadar sarılır. Eğer bu otsu bitki bulunamazsa, onun yerine halkın “kelebek otu” adını verdiği ot otuz dakika kadar sarılı tutulur. Bu otsu bitkiler sarıldığı yeri hafiften eriterek oradan sıvı akmasını sağlar. Akan bu sıvının hastalığın kaynağı olduğuna inanılır ve sıvı ne kadar çok akarsa, ağrının ve sızının o kadar çabuk yok olacağı düşünülür. Bazı köylerde romatizmalı olanlar kendilerini sokturmak için arıları kızdırırlar. Bazı kişiler de akrebe kendilerini soktururlar. Arı ve akrebin sokması ile vücutta bulunan zehirin yok olacağına inanılır.¹⁸¹

¹⁸⁰ Necati Kırıkoğlu; Mustafa Mutlu; Mustafa Yüksel.

¹⁸¹ Ali Aydemir; Ergün Yaşar; Erdem Teke.

3.4.18. Felç

Felç hastalığı halk arasında “inme” olarak da bilinir. Felçli kişilerin Cuma günleri buz ile yıkanması sonucunda iyileşeceğine inanılır. Bazı yerleşim yerlerinde Cuma günü sala ve ezan arasında felçli kişiye bal ve pekmez yedirilir ise felçlinin eski sıhhatine kavuşacağı düşünülür.¹⁸²

3.4.19. Kor Söndürmek (Ateş Söndürmek)

Kor söndürme uygulaması, nazar değen kişinin iyileşmesi amacı ile yapılır. Ateşten alınan üç kor parçasına üç ihlâs ve bir fatiha okunur ve bu korların önceden hazırlanmış bir kabın içindeki suya atılması sonucunda çıkan buhar nazar değen kişinin eline ve yüzüne temas ettirilir. Çıkan bu buharın, nazarın insan üzerindeki olumsuz etkilerini alıp gittiğine inanılır ve nazara maruz kalanın çabucak iyileşeceği düşünülür.

3.4.20. Kabakulak

Kabakulak hastalığının erken yaşlarda olmasının büyük bir avantaj sağladığı düşünülür. Herkesin hayatı boyunca bir kez de olsa bu hastalıkla karşılaşmak zorunda olduğuna inanılır. Kabakulak çıkaranlarda hastalığın bulunduğu kulak ve boğazda şişkin olan yerlerin etrafı kalem veya is ile çizilir. Bu çizilen yere Arap harfleriyle “maşallah” yazılır. Böyle yapılmakla hastalığın çizilen çizgilerin haricine çıkamayacağına ve o bölgede kalarak bir başka birilerine de geçemeyeceğine inanılır. Kabakulak hastalığına yakalanan kişilere tatlı şeyler yedirilir ki, ağrıları çok olmasın ve tatlı tatlı bir ağrı dönemi geçirsin. Kabakulak hastalığının ağrısının hissedilmemesi, ağrıların çabucak geçmesi ve iyileşmesi için birkaç bal arısı alınarak kabakulak hastalığının olduğu yeri sokması sağlanır. Bu hastalığın uzun sürmesine sebep olduğu düşüncesiyle hasta olan kişiye et, süt ve süt ürünleri yedirilmez. Kabakulaklı bir hasta doktora götürülmez. Çünkü doktorların kabakulak hastalığını tamamen iyileştirmekten ziyade ertelemeye sebep olduklarına inanılır. Kabakulak hastalığının ileri yaşlarda olması o kişinin Allah tarafından cezalandırması olarak algılanır. Bundan 30-40 yıl öncesine kadar ileri yaşlarda kabakulak hastalığından dolayı hayatını kaybedenlerin çok olduğu belirtilir.¹⁸³

¹⁸² Necla Kuş; Nazime Kartal.

¹⁸³ Hüseyin Kuş; Osman Çolak.

3.4.21. Sıtma Bağlamak

Sıtma hastalığına yakalanan kişinin bileğine üç ihlas, bir fatiha ve dua okunduktan sonra 5cm eninde ve 1 metre civarında bir bez parçası ip bağlanırsa, sıtma hastalığının yok olacağına inanılır.

3.4.22. Yeni Doğan Çocuğun Sağlıklı Olması

Yeni doğan bir bebeğin ölmemesi ve turp gibi sağlıklı olması amacıyla çocuğu olup da hiç ölmemiş ailenin çocuklarının elbiselerinden bir parça alınarak bir giysi dikilip bebeğe giydirilir. Böylece, o bebeğin hep sağlıklı olacağına inanılır.

3.4.23. Tuz Patlama

Kendisinde sebebini bilemediği bir halsizlik hisseden kişi, önce tavaya bir miktar tuz koyarak iyice kavurur ve daha sonra tuzun üzerine tuz serper. Suyla temas eden tuz patlamaya başlayınca, hastanın üzerine örtülen bir bezin üstüne doğru serpilir. Bu esnada kendisinde halsizlik ve ağırlık olan kişi esnerse nazar değmesi sonucu bu hale geldiği ve iyi olacağı düşünülür. Bazı yerleşim yerlerinde ise, kendisinde bir ağırlık hissedip de sebebini bilemeyen kişi eline aldığı bir şişi ateşte ısıtarak suyun içine sokar ve sudan çıkan buharı nefes alıp vererek içine çeker. Böylece, kendisine musallat olan ve sebebini bilemediği kötü şeylerin içinden çıkıp gittiğine inanır. Isıtılmış şiş suyun içine sokulurken “Elemtere fiş kem gözlere şiş” denilmesi de ihmal edilmemesi gereken bir durumdur.¹⁸⁴ Bu uygulamalara genel itibarıyla gizli nazar değmesinin yok edilmesi amacıyla yer verilir.

3.4.24. Yılcık

Vücudun kol ve bacak gibi kaslı bölgelerinde oluşan şişliklere yılcık adı verilir. Yılcığın yok olması amacıyla halkın kendi inançları doğrultusunda yer verdiği bazı uygulamalar bulunmaktadır. Burada en dikkat çekici ve yaygın olanına yer vermek daha iyi olacaktır. Kendisinde yılcık bulunan kişi başka birinin eline bir bıçak verir ve yılcıkların üzerinde gezdirmesini ister. Üçüncü bir kişi ve bu durumu

¹⁸⁴ Necil Bostan; Ünal Çoban; Ahmet Gümüş, Muğla Sosyal Sigortalar Hastanesi Personeli, Muğla (21-09-2004 tarihinde yapılan mülakat).

görenler elinde bıçak olan kişiye “ne yapıyorsun?” diye sorar. O kişi de “yılancık kesiyorum” der ve şöyle diyerek bıçağı sürmeye devam eder: “Altmış, yetmiş, çıkmış gitmiş”. Bu uygulama sonucunda yılancığın yok olacağına inanılır.¹⁸⁵

3.4.25. Ocaklı ve El Verme

Halk arasında bazı kişiler ocaklı olarak bilinir. Bu kişilerin ya da ocaklılardan el alanların siğil, nazar, baş ağrısı ve bel ağrısı gibi rahatsızlıkları, bazı dua ve pratiklerle tedavi ettiklerine inanılır. Her ocaklı kişi “el alma” ve “el verme” silsilesini takip eder. Her ocaklı bir önceki ocaklıdan el almış olmalıdır. “El alma” ve “el verme” esnasında el alan kişinin el veren kişiden öğrenmesi gereken bazı dua ve pratikler vardır. Bu işlem öncesinde bu hususlar bilinmek zorundadır.

Ocaklı olarak bilinen bir kişi dindar ve akrabalarından birine el vermek istediğinde el alacak olan kişinin elini tutarak: “*ben sana nazarın, baş ağrısının, siğilin vb. geçmesi amacıyla el vermekteyim. İnşallah her nazarlı, siğilli, senin elin aracılığıyla bi iznillehi teala iyileşecektir*” der ve el alan kişinin dikkat etmesi gereken hususları belirtir. Böylece, ocaklı kişide bulunan tedavi etme özelliğinin el alan kişiye intikal ettiğine inanılır.¹⁸⁶

3.5. GÖK CİSİMLERİ VE TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.5.1. Ateş İle İlgili İnanışlar

Türk toplumunun ateşe verdiği önem, İslamiyet’i benimseme öncesinde temelini bulur. O günden zamanımıza kadar ateş ile ilgili halk inanışları farklı tezahürler göstererek, Türk toplumu üzerinde etkinliğini sürdürmektedir.¹⁸⁷ Bu inançlar, Anadolu’nun diğer bölgelerindeki ateşle ilgili halk inanışlarına paralel olarak Muğla-Yatağan ve civarında da canlılığını korumaktadır.

Halk nazarında, ateşin kendine göre bir dokunulmazlığı ve kutsallığı vardır. Bu kutsallık ve dokunulmazlık çerçevesinde gelişen halk inançları oldukça fazladır. Burada, önemli ve insan hayatının üzerinde etkili olanlara yer verilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüştür.

¹⁸⁵ Ayhan Yıldız.

¹⁸⁶ Nazime Kartal.

¹⁸⁷ İsmet Zeki Eyüboğlu, *Bütün Yönleri İle Anadolu İnançları*, Koza Yayınları, 1974, s.40

Muğla-Yatağan ve çevresindeki kırsal alanlarda -Yatağan'ın köylerinden Bağyaka Köyü, Hisarardı Köyü, Kavak Köyü, Deştin Köyü ve Şeref Köyü- yapılan mülakat görüşmelerinde halkın, ateşe olan saygılarından ve ondan korkularından kaynaklanan çok farklı inançlar geliştirdikleri görülmüştür. Bu inançların, Anadolu'daki halkın ateş hakkındaki inançlarıyla paralel olduğu dikkat çekmektedir. Ateşin kutsal ve dokunulmaz olduğu inancından dolayı ateşe karşı tükürmek, ateşe sövmek, ateşe tırnak atmak ve su dökmek uğursuz fiiller olarak algılanır. Uğursuz sayılan bu davranışları yapan kişilerin en kısa zamanda başlarına bir veya birkaç musibetin geleceğine inanılır. Çok hassas davranılan bir husus daha vardır ki, herkes bu eylemde bulunmaktan, cinayetten uzak durur gibi uzak durur. Ateşe asla işenmez. İşeyen kişinin anne-basının veya en yakınından birinin öleceğine inanılır. Ayrıca, bu kişinin hayatta sayısız bela ve musibetlerle karşılaşacağı düşünülür. Bir evden başka bir eve ateş vermenin aile ocağının dağılmasına ve ateş veren evin bereketinin ateş verilen eve geçmesine sebep olacağı inancından dolayı özellikle, sabahın ilk saatlerinde ve akşam karanlığından sonra bir evden başka bir eve ateş verilmez. Verilecekse bile kor olarak değil de kibrit şeklinde ateş yakmaya yarayan malzeme olarak verilir.¹⁸⁸ Bu inancın etkisi, Yatağan'ın bazı köylerinde hala etkisini sürdürmektedir.

Ateş kelimesinin genellikle ocak kelimesiyle aynı anlamda kullanıldığı da görülür. Ocak kelimesinin de aile ocağı şeklinde kullanılmasının bir anlamı vardır. Yeni evlenip ev kuranların aile hayatının mutlu olması için evin ocağı, yörenin en saygın kişisine yaptırılır. Bu davranış sayesinde yeni evlilere uğur geleceğine ve onların mutluluklarının artacağına inanılır. Ocak-ateş, halk nazarında bir ailenin varlığının devam ettiğini gösteren bir işaret olarak algılanılır ve bu nedenle, herkes birbirleri için "Allah ocaklarını söndürmesin!, ocakları hep yansın dursun!" şeklinde dua ve niyazda bulunur.

Muğla-Yatağan ve civarındaki halkın ateş ile ilgili inançlarını kısaca yukarıdaki şekilde özetledikten sonra bu yörede ateşle alakalı halk deyimlerine yer verilmesi konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Ateş ormana girdiğinde ağaçlar ağlar.

Ateş yanan yere cinler giremez.

Dost ateş yakar, düşman ateş söndürür.

¹⁸⁸ Mustafa Yüksel; Ali Aydemir.

Ocağı söndü, ocağına incir dikildi, ocağı tütmez oldu.

Ocağına işemek.

Ev ocak sahibi olmak, ot ocak şenletmek.

Ateşe karşı işenmez

Ateşe tükürülmez.

Ateşe su dökülmez.¹⁸⁹

3.5.2. Ay İle İlgili İnanışlar

Ay ile ilgili olan inançların temelinde yörenin doğal şartları, o bölgede yaşayan toplumun geçim kaynağı ve bugüne kadar sahip olunan kültür ve inancın yer aldığı bilinen bir gerçektir. Ay, eskiden beri insanların dikkatini çeken, kimine korku veren, kimine sevgi salan önemli cisimlerden bir tanesidir.¹⁹⁰

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi, Muğla-Yatağan ve çevresinde de halkın birçoğu, özellikle kırsal kesimde ikamet edenler, hayvancılık ve tarımla uğraşmaktadır. Bu nedenle, bu yörede doğa ile alakalı birçok halk inanışlarının yanında ay ile alakalı olarak da halk inanışlarına rastlanmaktadır. Ayın doğuşu, büyüyüp küçülmesi ve batışı, bazı olaylar ve oluşumlarla ilişkilendirilmektedir. Muğla-Yatağan ve çevresinde yaygın olan halk inançları, Anadolu'nun diğer bölgelerindekilerle benzerlik göstermekle birlikte birçok farklılıklar arz etmektedir. Ay ile ilgili halk inançları genellikle tarımla -ekim, dikim, hasat- çok yakından ilişkilidir. Şimdi, ay ile alakalı olup tarımla ilişkilendirilen halk inançlarının bazılarına yer vermek, bu inançların iyice anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

3.5.2.1. Ay Yeniye Geçmeden Tarla, Tohum Ekilmez

Bu inanç, halk arasında ekim zamanını belirleyen ay ve ayın yörüngesi üzerindeki hareketi ile ilgilidir. Ne zaman olursa olsun tarlayla veya bahçeye bir şeyler dikileceği zaman, ayın yeniye geçmesine ve yeni bir görünümde olmasına çok önem verilir. Özellikle, ilkbahar ve sonbahar aylarında mahsul dikimlerinde ayın yeniye geçmiş olmasına son derece dikkat edilir. Halk arasında, ayın yenisinde

¹⁸⁹ Necibe Kartal.

¹⁹⁰ Ekrem Uykucu, *Muğla Tarihi*, s.169.

dikilen mahsullerin diğer zamanlarda dikilenlere oranla kat ve kat verimli olacağına inanılır.

Ayın yeniden doğuşu bir uğur ve verimlik belirtisi sayılır. Tarlalara ekilmiş olan mahsullerin güzel ya da kötü olmasına bakılarak hangi mevsimde dikildiğinin belli olacağı düşünülür. Eğer mahsul kötü ise ayın eskisinde dikildiğine; iyi ise yenisinde dikildiğine hükmedilir.¹⁹¹

3.5.2.2. Ay Yeniye Geçmeden Tarla Biçilmez

Ayın yenisi olmadan tarlanın ekilmesinin uğursuz sayıldığı gibi biçilmesinin de uğursuzluk ve verimsizliğe sebep olacağı düşünülür. Ay ortasında veya sonunda tarımla uğraşmanın ürünün bereketini azaltıp kıtlığa sebep olacağına inanılır.

3.5.2.3. Ay Kesiminde Tarla Ekilmez

Ay kesimi, ayın küçülmesini veya bitime yönelmesini ifade eder. Bu zaman zarfında tarla ekilmesi ve biçilmesi umulmadık felaketlerle karşılaşılacağının bir habercisi olarak kabul görür.

Anadolu'nun genelinde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında ay ile ilgili inançlardan kaynaklanan tarımla alakalı deyimler, halk arasında yaygın olarak varlığını sürdürmektedir. Şimdi daha açıklayıcı olması için bu deyimlerin önemlilerine yer verelim.

Aysız ekin ekilmez.

Aysız tütün dikilmez.

Aysız domates, patlıcan, biber vb. sebzeler dikilmez.

Aysız soğan ve sarımsak dikilmez.

Aysız ağaç fidanı dikilmez.

Ay kesiminde ekin biçilmez.¹⁹²

Ay ile ilgili halk inançlarının insan davranışı ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileri de göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Kırsal kesimde ormandan kereste

¹⁹¹ Osman Çolak; Necip Tilkiöğlu.

¹⁹² Hüseyin Kuş.

kesileceği zaman, ayın yeni olmasına son derece dikkat edilir. Eğer ağaç ay karanlığında kesilirse, ağaç kurtlarının ağacı yiyerek kısa bir zamanda kullanılamaz hale getireceğine inanılır. Ayın aydınlığında kesilen ağacın ise, çürümeden uzun süre dayanacağı ve kendisinden faydalanabileceği düşünülür. Kırsal kesimde yaşayan insanlar açısından ayın biçimi ve durumu farklı anlamlar ifade etmektedir. Ay hilal biçimindeyken, iki ucu aşağıya yani, kıbleye dönük olursa, o ayın yağmurlu; kuzeye dönük olursa kurak geçeceğine inanılır. Halk arasında ayın şeklinden daha ziyade devinimi sırasındaki durumu dikkate alınır.¹⁹³

Muğla-Yatağan civarında ayın durumuna göre düğün ve evlilik hayatı hakkında hüküm verilir. Yeni çiftlerin aile hayatının mutlu ve huzurlu olması için düğün merasimlerinin ayın dolunay olduğu zamanda yapılmasına özen gösterilir. Bu durumun, evli çiftlerin evliliklerinin devamını ve mutlu olmalarını sağlayacağına inanılır. Evlilikleri uzun vadeli ve mutlu olmayan çiftlerin evlendikleri zamanda ayın dolunay olup olmadığı tartışılan bir konudur. Mutsuz ve geçimsiz bir evlilik hayatına sahip olan eşlerin ayın devinimi ve karanlığı esnasında evlendikleri inancı, halk arasında yaygın olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle, özellikle Yatağan'ın bazı köylerinde -Bağyaka Köyü, Hisarardı Köyü, Kavak Köyü, Deştin Köyü- evlilik merasiminin ayın dolunay olduğu bir zamana gelmesine dikkat edilir.¹⁹⁴ Aysız bir gecede yapılan evliliğin hayırlı olmayacağı, bu çiftlerin çocuk sahibi olamayacağı, çocukları olsa bile sağlıklı olmayacağı düşünülür. Hatta bazen eşler arasında şiddetli geçimsizlik, huzursuzluk baş gösterir ve çocuk olmama gibi bir durumla karşılaşır, o eşlerin yakınları bölgede üfürükçü, falcı olarak bilinen hocaya giderek durumu anlatırlar. Üfürükçü hoca, halkın inancı hakkında bir bilgiye sahip olmasının da avantajını kullanarak şöyle der: "Bu evdeki eşlerin düğünleri ay batarken yapılmış, gerdeğe ay batarken girmişler ve ay batarken tarlaya varmışlar". Bu durum ile fazlaca karşılaşılmasa da kırsal alanlarda halkın üzerinde etkisini sürdürmektedir.¹⁹⁵

Ay ile ilgili halk inançlarının, insanların duygu dünyasına da ilham kaynağı olduğu müşahede edilir. Ay sevgilinin yüzü, mutluluğun simgesi, güzelin yüzü, alını, göğsü ve yanağıdır. Barış ve sevginin simgesidir. Bir kişi sevgilisine olan duygusal bağlılığının gücünü ifade etmek için ona "Ay Yüzlüm" şeklinde hitap ettiği bilinen bir gerçektir. Dolunay vaktinde doğan çocukların aileye huzur getireceğine ve o

¹⁹³ Necip Tilkioğlu; Bakiye Gülen.

¹⁹⁴ Hüseyin Baş; Hamdi Kırıkkoğlu.

¹⁹⁵ Mustafa Yüksel; Sultan Yüksel.

çocuğun hayatının mutlu ve sıkıntısız olacağına inanılır. Bu vakitte, doğum yapan kadın da ailesi, eş ve dostlarının gözünde Yüce Yaraticının sevdiği bir kişi olarak algılanır. Dolunay zamanında doğan kız çocuklarının ay gibi parlak, ay gibi güzel ve ailenin geleceğinin dolunay gibi parlak olacağına inanılır.¹⁹⁶

Geceleri yolculuğa çıkılacağı zaman kapıdan çıkılınca, aya doğru dönülüp duada bulunulur ve bismillah denilerek aya doğru üflenir. Böyle yapılmakla yolculuğun sakin ve sıkıntısız geçmesi amaçlanır. Böyle bir inancın temelini, çok eski çağlarda ayın kutsal bir varlık sayıldığı dönemlerde yer aldığı bildirilmektedir.¹⁹⁷

Şimdi ise, hayatın diğer alanları ile ilgili ay inancı hakkındaki deyimlere yer verelim.

Aysız ağaç kesilmez.

Aysız ağaç aşılınmaz.

Aybaşlarında evlere misafiriğe gidilmez.

Aysız kuluçka yatırılmaz.

Aysız yaylaya çıkılıp yayladan inilmez.

Aysız ormana gidilip ağaç kesilmez.

Ay ile ilgili inançların özünde, ayın kutsal bir nesne, tanrı veya tanrıça olarak algılanması yatmaktadır. Anadolu'da, ay hakkındaki halk inançlara genellikle Hititlerin hâkimiyetini yaşamış bölgelerde rastlanır.¹⁹⁸

3.5.3. Ay ve Güneş Tutulması

Ay ve güneş tutulması, halk arasında önemsenen olaylar arasında yer alır. Öyle ki, yazılı ve görsel medyada ay ve güneş tutulması ile ilgili haberler çok önemsenir. Zira, ay ve güneş tutulması sırasında bir dilek tutulursa, bu dileğin gelecekte gerçekleşeceğine inanılır. Ancak, bu esnada tutulan dileklerin iyi ve olumlu bir özellik taşıması gerekir. Başkalarına zarar verecek bir dileğin tutulması durumunda, tutulan dileğin başkasına değil de dilek sahibine zarar vereceği düşünülür.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Ali Aydemir; Mustafa Yüksel; Necibe Kartal.

¹⁹⁷ İsmet Zeki Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.46.

¹⁹⁸ İsmet Zeki Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.42.

¹⁹⁹ İsmet Zeki Eyüboğlu, *a.g.e.*, s.43; Kazım Gülen; Hamdi Kırıkoğlu.

3.5.4. Yıldırım ve Şimşek

Muğla-Yatağan ve civarında, yıldırım ve şimşek ile ilgili olan inançlar genellikle, bu iki doğa olayının başka şeylere benzetilmesiyle alakalıdır. Özellikle bu benzetmeler, halkın inancının bir yansıması olarak Yüce Yaratıcı Allah'la ilgilidir. Şimşek Allah'ın ışığı, yıldırım ise Allah'ın sesi olarak algılanır. Aynı zamanda yıldırım, Allah'ın gazabının bir tür yansıması olarak düşünülür. Bazı kırsal yerleşim merkezlerinde, yıldırım çarpması neticesinde hayatını kaybedenler hakkında halkın birbiriyle çelişen inançlara sahip olduğu görülür. Bazı yerlerde bu kişilerin işledikleri günah dolayısıyla, Allah'ın gazabına maruz kaldığına inanılırken, bazı yerlerde de bu kişilerin Allah'ın sevgili kulları olduklarına ve şehitlik mertebesine eriştiğine inanılır.²⁰⁰

3.5.5. Rüzgarın Hortum Şeklinde Esmesi

Rüzgarın hortum şeklinde esmesi, insanların hayatında onulmaz yaralar açtığı için bu konudaki halk inançları korku ile özdeşleştirilir. Bu doğa olayı, ölüm ve perişanlığın bir habercisi olarak algılanır. Kimin arazisinde böyle bir olay vuku bulmuşsa, o kişinin ya yakın zamanda acıklı bir şekilde öleceği ya da gelecek yaşamında sağlık açısından çok sıkıntılı bir duruma düşeceği düşünülür. Bu nedenlerden dolayı, her kim rüzgarın hortum şeklinde esmesine şahit olursa, hemen "yomun kuruya" diyerek bildiği dua ve sureleri okur ve Allah'a, kendisini koruması için dua ve niyazda bulunur. Muğla-Yatağan ve civarında, büyük hortum olaylarına rastlanmamasına rağmen halkın günlük hayatındaki etkisi yadsınamaz. Meydana geldiği yere, maddi zarardan daha ziyade manevi bir bereketsizlik getireceğine inanılır. Mahsullerin verimsiz olacağı düşünülür. Meyvelerin az olacağı, olsa bile ağacında çürüyeceğine inanılır.

Rüzgarın hortum şeklinde esmesiyle alakalı inançların temelinde halkın tecrübesinin söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle yaşı 70 ve üzerinde olan insanlar, yukarıda değinilen inançları belirtirlerken hayattaki tecrübeleriyle birlikte belirtmişlerdir.²⁰¹

²⁰⁰ Mustafa Mutlu; Durmuş Üstün; Semiha Çağlar.

²⁰¹ Mustafa Yüksel; Hüseyin Kuş; Kazım Gülen.

3.5.6.Yıldız

Ay ve güneşten sonra yıldızların da halk üzerinde etkisi büyüktür. Halkın inançlarına göre yıldızların, insanlar üzerinde doğumdan başlayarak tüm yaşamında belirleyici bir rol üstlendiği bilinir. Yıldızlarla insanlar arasında bir alın yazısı (kader, yazgı) ilişkisinin var olduğuna inanılır. Her insanın bir yıldızının olduğu ve dolayısıyla her yıldızın bir yazgıyı temsil ettiği düşünülür. Kimin yıldızı parlarsa, o kişinin maddi ve manevi olarak yüceleceğine inanılır. Bunun aksine, kimin yıldızı kaybolur veya matlaşırsa, onun sıkıntılara gark olacağına yorumlanır.

Gökten bir yıldız kayarak düştüğünde, hangi bölgeye doğru kayıp gitmişse o bölge insanlarından birinin öleceğine inanılır. Gökteşinin sürtünme sonucu çıkarttığı parlaklığın durumuna göre, ölecek olan kişinin önemi ve yaşı hakkında fikir yürütülür. Parlaklık az ise, ölecek kişinin çocuk veya sıradan bir kişi olduğuna; parlaklık çok ise, ölecek kişinin yetişkin ve halkın önde gelenlerinden biri olduğuna inanılır.²⁰²

Yıldızların insan üzerindeki diğer bir önemi ise, insanların alın yazılarının yıldızlara, doğup batmalarına, hareketlerine bağlı olması ve bir olayın önceden bilinmesi, ne gibi bir sonuca varacağına anlaşılacağı vb. halk inançlarından kaynaklanır. Yıldız falı olarak da bilinen gelecek bir olay hakkında bilgi edinilmesine olan inanç, Muğla-Yatağan ve civarında oldukça yaygındır. Bu falın şaşmayacağına kesin gözüyle bakılır ve inanılır. Yatağan'ın Deştin, Kavak ve Bağyaka Köylerinde müşahade ettiğime göre, evlenecek olan genç erkek ve kızlar gelecekleri hakkında bilgi öğrenebilmek için halk arasında falcı veya bilgici olarak bilinen kişilere gitmektedirler²⁰³

Yıldızla ilgili inançların diğer bir yönü tarımla alakalıdır. Çiftçiler, yıldızların durumuna göre ekim-dikimde bulunur. Ürünlerini de yıldızların hareketlerine ve durumuna bakarak toplarlar. Yıldızların havadaki hareket, konum ve hareketlerinin çiftçilikle uğraşan halk için önemi büyüktür. Gerek tahılların ekim ve biçiminde gerekse yeşil sebzelerin ekim ve toplanmasında yıldızların durumu belirleyicidir. Yıldızlı, parlak ve aydınlık olan gecelerden sonra gelen günlerde mahsullerin çok daha verimli olacağı inancı ile tarımla uğraşmaya büyük ilgi gösterilir. Yıldızsız, karanlık ve yağışlı gecelerden sonra bereketsizliğe neden olacağı düşüncesiyle ne ekin ekilir ne de biçilir, ne de harmanlanır.

²⁰² Necibe Kartal; Cevdet Kuş.

²⁰³ 2004 ve 2005 Yıllarında Yapılan Mülakat ve Gözlemler.

Yaylacılık geleneğinin yaygın olduğu yerlerde, göçlerin yapılacağı zaman yıldızların hareket ve durumlarına göre belirlenir. Yaylaya göçler, ya yıldızlı gecelerde ya da takip eden günde yapılır ki, yolculuk esnasında herhangi bir zorlukla karşılaşılması ve işlerin rast gitmesi umulur. Yıldızlı gecelerin ve sonrasındaki günün uğurlu olduğuna inanılır.²⁰⁴

Hava durumunun belirlenmesinde yıldızlara önemli rol biçildiği görülmektedir. Yağmurlu günlerin ardından gelen yıldızlı ve parlak geceler havanın açacağına ve ayaz olacağına yorumlanır.²⁰⁵

Yıldızların yanıp sönməsi halk tarafından yıldızın göz kırpması olarak algılanır. Göz kırpma bir kişinin ölümüne işaret olarak algılandığı gibi önceden ölen bir kişinin ruhuna göz kırptığı şeklinde de bir inanca yer verilir. Geceleyin kayarak düşen yıldızlar kimin mezarına doğru düşerse o kişinin mezarına nur yağdığına inanılır. Bu aşamadan sonra bu kişiye evliya (ermiş) olarak bakılır ve mezarı başında dua ve niyazda bulunulup ziyaretler gerçekleştirilir. Bazen de mezarının yakınındaki bir ağaca çaputlar bağlanarak bazı beklentilerin gerçekleşeceğine inanılır.²⁰⁶

3.5.7. Nisan Yağmuru

Nisan yağmurunun uğurlu ve bereketli olduğuna inanılır. Bu nedenle, nisan yağmuru şifa amacıyla içilir ve biriktirilerek yıkanılır. Bu yağmurdan içenlerin iç hastalıklara yakalanmayacağına ve hastalıkları varsa iyileşeceğine inanılır. Kim bu yağmurdan biriktirdiği suyla yıkanırsa cildinin hastalıklara karşı dirençli hale geleceği ve güzel, pürüzsüz bir cilde sahip olacağı düşünülür. Nisan yağmuru, kız çocuklarının saçları için de ayrı bir özellik taşır. Eğer bu yağmur suyu ile kız çocuklarının başı yıkanırsa, saçlarının uzun, gür ve gösterişli olacağına olan inanç yaygındır. Bu inancın halk üzerindeki etkisi öylesine büyüktür ki, bazı yerlerde sadece nisan yağmurunu biriktirerek onun uğurundan ve şifa verici özelliğinden faydalanmak için özel kaplar yapılmış ve belirli yerlere yerleştirilmiştir.²⁰⁷

Nisan yağmurunun bolca olduğu yılda mahsullerin bire bin vereceğine ve evlere bereket getirdiğine inanılır. Ekinler ve ağaçlar nisan ayında yeşermeye ve

²⁰⁴ Durmuş Üsün.

²⁰⁵ Üzeyir Yıldırım; Yüksel Maşat; İhsan Kartal, D. 1950, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Çıkrçek Mahallesi Yatağan/Muğla.

²⁰⁶ İsmet Zeki Eyüboğlu, a.g.e., s.45; Dursun Tatar.

²⁰⁷ Ayşe Tilkiöglü; Bakiye Gülen.

tomurcuklanmaya başladığında, yağın nisan yağmuru bunların biraz daha güzel bir şekilde gelişmesini sağlar. Aslında bu durum, doğal bir olay olmakla birlikte halk açısından bir inancı yansıtmaktadır. Nisan yağmurunun tarımla alakalı olan kısmında, insanların alışkanlık ve tecrübelerinin etkili olduğu kendi beyanlarından anlaşılmaktadır.

Anadolu'nun bazı bölgelerinde olduğu gibi Muğla-Yatağan ve civarında da bir kaptı biriktirilen nisan yağmuru ile yeni doğan ve küçük çocukları yıkama geleneğine yer verilir. Bu geleneğe göre insanlar, nisan yağmurunun uğuru ve bereketinden dolayı yıkanan çocuğun uzun ve mutlu bir hayat yaşayacağına; hayatı boyunca darlık, üzüntü ve sıkıntı gibi durumlarla karşılaşmayacağına inanırlar.²⁰⁸

3.5.8. Ebem Kuşığı (Gök Kuşığı)

Yağmurlu bir günün ardından ebem kuşığının görünmesi, halk tarafından bir uğurun kapıda olduğuna yorumlanır. Havanın açacağı, ortalığın günlük güneşlik olacağı düşünülür. Çocuk olsun yetişkin olsun gök kuşığını gördüğü zaman, etrafındakilere sevinç çığlıkları atarak haber verir ki, onların da gök kuşığının uğurundan faydalanmasına vesile olur. Kız çocuklarının saçları bu kuşak gibi güzel, alımlı ve uzun olması için bir miktar kesilerek havaya doğru atılır.²⁰⁹

Muğla- Yatağan ve civarında yaygın olan inanca göre, ebem kuşığının altından geçenlerin karşı cinse benzeyeceği düşünülür. Erkek geçerse, kadınımsı; kadın geçerse, erkeksi hal ve davranışlarda bulunacağına inanılır. Bu nedenle bazı kişiler, çocuklarını bu kuşığın altından geçirirler ki, kendi istedikleri davranışları sergilesin. Özellikle bu uygulama, kız veya erkek çocuk isteyip de sahip olamayan aileler tarafından icra edilir. Ebem kuşığının altından geçme sonucunda, kızlara erkek gücünün verileceğine, erkeğe de kızların duygusallığının yerleşeceğine inanılır.²¹⁰

Gök kuşığının korkutucu yönünün olduğuna da inanılır. Onun içerisinde gizil bir güç barındırdığı düşünüldüğünden altından geçenlerin hayatı boyunca rezillikten, dert ve belalardan kurtulamayacağı düşünülür. Bu yüzden bu kuşığın altından

²⁰⁸ Sultan Yüksel; Saadettin Göktepe.

²⁰⁹ Nazime Kartal; Necibe Kartal; Zühre Kartal, D.1938, Okur-Yazar, Çıkrıçek Mahallesi Yatağan/Muğla.

²¹⁰ Erdem Teke; Ali Aydemir.

geçilmemesi konusunda ebeveynlerin çocuklarını sıkı sıkıya tembihlediği bilinmektedir.

3.6. ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.6.1. Yatağan'daki Yatırlar, Tarihi Yerler Ve Ziyaret Yerleri

Yatağan ilçesinde bulunan yatır ve türbeler genellikle tarihte önemli bir rol üstlenmiş kişilere aittir. Eren ve ziyaret yeri olarak bilinen yerlerin de dağ ve yanında muhterem bir zatın bulunduğu yerler olması oldukça dikkat çekicidir.

3.6.1.1. Yatırlar, Türbeler ve Tarihi Yapılar

3.6.1.1.a. Ahi Ebu Bekir Türbesi

Ahi Ebu Bekir Türbesi, Yatağan ilçesinin Akyol Mahallesi Ahi Sokakta yer alır. Ahi Ebu Bekir ve kardeşi Ahi Sinan, Yatağan İlçesinin 1944'ten önceki adı olan Ahi Köyün kurucularıdır. Ahi Ebu Bekir, kendi adıyla anılan camiyi yaptırır. Ahi Ebu Bekir Türbesi, Hacı Erdiñ tarafından restore edilmiştir. Türbe sahası, Yatağan Belediyesince ağaçlandırılıp park haline getirilmiştir. Halkın ziyaretine açık durumdadır.

Türbenin üzeri, düz beton tavanın ortasından yukarıya doğru altıgen şeklinde yükselen kubbemsi bir yapıyla örtülüdür. Bu çatı dört sütun üzerine yerleştirilmiştir. Bu dört sütunun araları demir korkuluklarla çevrilmiştir. Tam ortada türbenin kendisi bulunur. Baş ve ayaklarında yıllar öncesine ait taştan levhalar vardır. Başucunda yer alan levhada Osmanlıca ve Latin harfleriyle türbe sahibinin ismi, doğum ve ölüm tarihlerinin yer aldığı gözükmektedir. Son yıllarda çevre düzenlemesi çerçevesinde ilçe belediyesi tarafından güzel bir bakımın yapıldığı gözden kaçmamaktadır. Etrafında bulunan parkı ve türbenin sağını-solunu temizlemek için gönüllüler sıraya girerler. Bu gönüllülerin burayı ve çevresini temizleme sırasına girmelerinde, geçmiş günahlarının temizleneceğine ve dileklerinin daha kolay, çabucak gerçekleşeceğine olan inanç büyük bir rol üstlenmektedir.²¹¹

Türbenin bitişiğinde bir ağaç bulunmaktadır. Burayı ziyarete gelenler, bu ağaca çaput ve çeşitli şeyler bağlayarak dilekte bulunurlar. Yatağan ve köylerinden insanlar, bu türbeye gelerek kurban, adak keserler, dua ve dilekte bulunurlar.

²¹¹ Semiha Çağlar; Mehmet Ali Özen, Ahi Ebu Bekir Camii Müezzin Kayyımı, Yatağan.

Haftada iki gün (Perşembe-Salı) mahallenin kadınları sırayla “Dede Aşı” denilen bir aş pişirip oraya gelen çocuklara ve ziyaretçilere ikram ederler. Bu aşın şifa verici özellikte olduğuna inanılır. Bu nedenle, burada bulunan herkes, bu şifadan nasiplenmek için birbiriyle yarışır. Bazı günlerde bu aştan alabilmek için çok büyük izdihamın da yaşandığı bilinmektedir.²¹² (Şekil 2,3,4,5)

3.6.1.1.b. Ahi Sinan Türbesi

Ahi Sinan, ağabeyi Ahi Ebu Bekir ile birlikte Ahi Köyün kurucusudur. Döneminde, kuruculuktan sonra ağabeyinin himayesinde farklı görevler üstlenmiştir. Zaviye reisliği de üstlenmiş olduğu görevlerdendir. Türbesi, Yatağan’ın Kuzey batısında yer alan Yatağan Dağı’nın tepesindedir. Ahi Ebu Bekir Türbesinden sonra ikinci sıra ve öneme sahiptir. Bu türbe, Ahi Ebu Bekir türbesi gibi harici bir yapı ile korunmamaktadır. Sadece türbenin kendisi yer almaktadır. Halk arasında eren olarak bilindiğinden adına kurban ve adaklar kesilir. Bu gibi uygulamalar alışkanlık haline gelmiştir.

Ahi Sinan Türbesinin arka tarafında ağaçlar bulunur. Burayı ziyarete gelen kişiler, dileklerinin gerçekleşmesi için ağaca farklı renk ve şekillerde çaput bağlarlar. Buraya gelenlerin çoğunluğunun çocuk sahibi olamayan kişiler olması dikkat çeker. Halkın inancına göre kurban ve adak, Ahi Sinan Türbesine gelerek türbenin etrafında üç kez döndürdükten sonra kesilirse, Ahi Sinan hürmetine çocuğu olmayan ailelerin çocuklarının olacağı düşünülür. Buraya gelen ailelerle yapılan görüşmeler neticesinde, gelmelerini şöyle açıklamaktadırlar: “Komşularımızdan, köylülerimizden veya tanıdıklarımızdan çocukları olmayıp da buraya gelerek kurban kesip adak adayanların çocuklarının olduğunu gördük ve onların tavsiyeleri üzerine buraya geldik”²¹³

3.6.1.1.c. Siyami Bey Türbesi

Siyami Bey Türbesi, Yatağan’ın Bozüyük Beldesinde bulunan Siyami Bey Camiinin güneydoğusunda yer almaktadır. Türbe sekizken bir şekle sahiptir. Üzeri basık bir kubbe ile örtülüdür.

²¹² Yüksel Maşat; Ersöz Güler, , Ahi Ebu Bekir Camii imam-Hatibi, Yatağan.

²¹³ Yaşar Yıldız; Zeki Mutlu, D. 1961, İlkokul Mezunu; Hatice Mutlu, D. 1963, İlkokul Mezunu, Tilkiler Mahallesi Kavak Köyü yatağan Muğla.

Menteşe Beyliği'nden akrabalığı bulunan Siyam Bey ile Benli Bey Kardeşlere Bozüyük yöresinin sorumluluğu verilir. Bu Beyler, Bozüyük ovasındaki arazileri eker-biçerler. Osmanlı Devletine savaş zamanlarında at, asker, yiyecek-giyecek katkısında bulunurlardı. İki kardeş hiç evlenmemişlerdir. Öldükleri zaman bütün arazileri ve mal varlığı Bozüyük vakfına kalmıştır.²¹⁴

Bozüyük Beldesinde 1700'lü yıllarda yaşadığı söylenen Siyami Bey'e ait olan bu türbe, halkın üzerinde belli bir önem ve etkiye sahiptir. Yöre halkı buraya gelerek adakta ve dilekte bulunurlar. Evlenme çağı geldiği halde evlenemeyen kızların bahtının açılarak bir an önce nasiplerine kavuşması için, evlenecek olan kıza ait olan bir eşya getirilerek türbeye sürülür ve etrafında üç kez döndürülür. Bu uygulama yapıldıktan sonra da kız nasibini bulamamışsa kız, annesi veya yengesiyle birlikte bir Cuma sabahı erkenden kimseler görmeden Siyam Bey Türbesine gelirler ve tavafta bulunurlar. Daha sonra kıza ait olan bir bez parçası türbenin üzerine atılırken kız gönlünden geçirdiği kişinin kendisine meyletmesi için dua ve niyazda bulunur. Önce kızın refakatçisi sonra kız çıkar gider. Ama arkaya hiç bakılmaması gerektiğine inanılır. Arkaya bakılırsa dileğin gerçekleşmeyeceği düşünülür.²¹⁵

Genç kızların buraya gelerek nasipleri hakkında bir beklenti içine girmelerinde Siyam Beyin ve kardeşinin hiç evlenmemiş olmalarının belirleyici olduğu aktarılır. Yöre halkının inancına göre, buraya gelen kızların kısmeti açılır.²¹⁶

Bu türbenin sağlık açısından da önemi bulunmaktadır. El, ayak ve yüzlerde çıkan ve halk arasında "eşek siğili" olarak bilinen siğillerin tedavisi için türbeye başvurulur. Türbeye peş peşe üç Cumartesi gidilir ve türbenin toprağı ile siğilin etrafı çevrilir. Siğilin etrafı çevrilirken Kafirun ve İhlâs sureleri okunur. Türbeye gidemeyenler oradan alınmış toprak ile siğilin etrafını çevirirler. Türbeye giderek veya gitmeden bu uygulamayı yapanlarla yapılan mülakatlar sonucunda "eşek siğili" olarak adlandırılan hastalıklarının iyileştiği şeklinde beyanatlarla karşılaşmıştır.²¹⁷ (Şekil 6,7)

²¹⁴ Ekrem Uykucu, *a.g.e.*, s.229.

²¹⁵ Abdullah Köprülü; Adil Evcı, Bozüyük Merkez Camii İmam-Hatibi, Bozüyük Beldesi Yatağan.

²¹⁶ Nazime Kartal, Necibe Kartal.

²¹⁷ Husni Kabaran, D.1945, İlkokul Mezunu, Bağıyaka Köyü Pirenlik Mahallesi Yatağan.

3.6.1.1.d. Piri Bey Türbesi

Piri Bey ermiş kişiliği ile tanınır. Aynı zamanda bu zatın iyi bir âlim ve yönetici olduğu yaşlılar tarafından aktarılır. Zamanın yetkililerince Bodrum'dan sürgün edilmiş ve buraya yerleşmiştir. Birçok talebe yetiştirdiği söylenir.

Piri Bey Türbesi, 1892 yılında Osmanlı mimarisi özelliklerini yansıtan Gibye Camisinin bahçesinde inşa edilmiştir. Bu türbe, Yatağan İlçesinin Yeşil Bağcılar Beldesi sınırları içindedir. Beldenin yaylamsı bir havasının olması nedeniyle dışarıdan gelenler buraya ilgi gösterirler. Bu ilgiden Piri Bey Türbesi de nasibini alır. Buraya gelen ziyaretçiler, beldeyi gezmeden önce ve beldeden ayrılırken bu türbeye ziyarette bulunup dua ve niyaz etmenin yanında, bazı ziyaretçiler kurban ve adak keserler. Bazı aileler, çocuklarının üstün zekalı ve okuyarak ilim adamı olması için bu türbeye gelirler ve dua ederler. Ardından dileklerinin kabul olması için türbenin etrafında yedi kez döndürdükleri kurban veya adakları keserek daha önceden belirledikleri aile ve kuruluşlara bağışta bulunurlar.²¹⁸

Piri Bey Türbesinin bulunduğu Yeşil Bağcılar Beldesi'nin geçim kaynağının yarısından fazlası tarıma ve hayvancılığa bağlıdır. İlbahar ve yaz aylarında, havanın çok kurak gittiği zamanlarda belde ve komşu köylerdeki insanlar kendi aralarında anlaşarak buraya gelir ve yağmur duasında bulunurlar. Yağmur duası için toplanan gurup, adak ve kurbanlarını keserek yemekli bir mevlit okuturlar. Mevlit merasimi bittikten sonra yağmurun yağmasını temsilen getirdikleri suyla birbirlerini ıslatarak neşelenirler. Bu uygulamanın bir yıl içerisindeki yapılma sayısı yılın kurak gitme durumuna göre değişiklik gösterir. Ayrıca, bu türbenin bolluk ve bereket verici bir özelliğinin olduğuna da inanılır. Bu inanç dolayısıyla, tarlaya ekilecek olan tohum ekilmeden önce türbenin toprağı ile temas ettirilir ve türbenin etrafında üç veya yedi defa dolandırılır. Böyle yapıldığı zaman mahsulün bire iki ikiye dört vereceği düşünülür.²¹⁹

²¹⁸ Ömer Köksal, Yeşil Bağcılar camii İmam-Hatibi; Süleyman Sülük, Haciveliler Köyü Camii İmam-Hatibi, Yeşil Bağcılar Beldesi Yatağan.

²¹⁹ Mesut Mavi, Yeşil Bağcılar Belediye Başkanı, Yeşil Bağcılar Yatağan.

3.6.1.2. Erenler, Ziyaret Yerleri ve Kutsal Mekânlar

3.6.1.2.a. Aktaş Mezarlığı

Aktaş mezarlığı, Yatağan'ın Kavak Köyü ile Kavaklıdere'nin Salkım Köyü sınırındadır. Bulunduğu mekân bakımından yüksek ve tam sırttadır. Bu mekân kalabalık bir kabristandır. Burada iki mezar vardır ki, halk bu kişilerin mübarek birer şahsiyet olduğunu düşünür. Bazılarına göre bu iki mezar, I. Dünya Savaşı esnasında şehit olan iki kardeşe aittir. Bazılarına göre de, I. Dünya Savaşında batı cephesinde savaştıktan sonra cepheden memleketlerine dönen iki mübarek zattırlar. Bu iki kişinin, Yatağan'a bağlı Esenköy halkından olduğu tahmin edilmektedir.²²⁰ Bu kişilerin cepheden buraya kadar günlerce aç ve yorgun bir yolculuğa katlandıkları anlatılır. Yolculuk sırasında yanlarında bulundurdukları sarı liralari dahi açlıktan yutmuşlardır. Ancak buraya kadar gelebilmişlerdir. Bu söylenti üzerine, bu iki kişinin mezarı 1991 yılında kazılmıştır ve o günden bugüne kadar da kimse mezarlara dokunmaya cesaret edememiştir. Mezarların kazıldığı hala belli olmaktadır. Ancak, bazı hayır sevenlerce üzerlerine toprak atılarak düzeltilmeye çalışılmıştır. Gece vaktinde, bu mekândan geçmeye kimsenin cesaret edemediği söylenir. Halkın bilgisine göre geceleri bu mezarlıkta, bu iki mübarek şahsın misafirleri gelir ve onları ağırlarlar. Bu nedenle, her akşam bu iki mezarın bulunduğu yerin sürekli aydınlık olduğu anlatılanlar arasındadır.²²¹

Mezarların bulunduğu yer orman açısından oldukça zengindir. Hatta bu iki kişinin tam aralarında büyükçe iki gövdeli bir kızılçam ağacı bulunur. Civar köydeki yaşlılar, bu iki gövdeli büyük çam ağacının sonradan bitip geliştiğini ifade edilir.²²² Yakın yerdeki köylüler buraya gelerek mezarların yanında bulunan bu çam ağacına bez bağlayıp dilekte bulunurlar. Ayrıca, bahar ve yaz aylarında hava kurak giderse, Kavak Köyü, Esenköy, Şeref Köyü ve Salkım Köyü halkı, aralarında ittifak oluşturarak bir gün Cuma namazını burada kılıp, kurbanlar keserler, dua ve niyazda bulunarak yağmur duası yaparlar. Bahsi geçen köylerde, burada yapılan duadan sonra bir-iki gün içerisinde yağmur yağacağına olan inanç oldukça güçlüdür. Halkın

²²⁰ Hüseyin Baş, D.1940, Esenköy Muhtarı, Esenköy Yatağan/Muğla.

²²¹ Habibe Çilli, D.1909, Okur-Yazar Değil, Salkım Köyü Kestanecik Mahallesi Kavaklıdere/Muğla.

²²² Kazım Gülen; Hamdi Kırıköğlü.

bu inancında, her yağmur duasından sonra yağmurun yağması etkili olmuş gibidir.²²³(Şekil 8)

3.6.1.2.b. Eyli Dağı

Eyli Dağı, Şeref Köyünün Eyli Mahallesi ile Kavak Köyünün Tikiler Mahallesi arasında bulunur. Yüksekliği, 1000 metre civarındadır. Bu dağ, etrafına göre yüksekte olması ve zirvesinden her tarafın görülebilmesi özelliğine sahip olmasından dikkat çekici ve manevi bir değere sahiptir. Esenköy, Deştin, Şeref, Kavak gibi komşu köy halkı burada havanın kurak olduğu zamanlarda yağmur duasında bulunurlar. Bu dağın zirvesinde ağaç çok azdır. Asırlık bir çam ağacının altında kurbanlar kesilip yağmur duası yapılır. Bu ağaca bazılarınca çaput bağlanır, çivi çakılır ve dilekte bulunulur.²²⁴(Şekil 9)

3.6.1.2.c. Yaran Belen Ereni

Yaran Belen Ereni, Kavak Köyünün Tikiler Mahallesi yolu üzerinde yer alır. Buradaki erenin kurtuluş savaşı sırasında şehit olarak burada kaldığı söylenir. Mahalle sakinleri, erenin bulunduğu yerden geçerken birkaç kez beyaz elbiseli ak saçlı bir şahsı gördüklerini ifade etmişlerdir. Mahalle halkından Celal Kartal²²⁵, bir gün erenin bulunduğu yerden akşam karanlığında geçerken önüne beyaz elbiseli, ak sakallı, uzun boylu bir kişinin çıktığını, kendisine doğru yaklaştığını, korkarak elindeki av tüfeği ile ona ateş ettiğini; ancak av tüfeğindeki bütün fişekleri boşaltmasına rağmen o kişiye hiçbir şey olmadığını ifade etmiştir. Sonunda burada erenin bulunduğu aklına geldiğini, euzü-besmele, ihlâs ve fatiha surelerini okuduktan sonra karşısına çıkan şeyin kaybolduğunu belirtmiştir.

Erenin bulunduğu yerde, üç tane çam ağacı vardır. Mezarın tam başucunda bulunan çam ağacının tek gövdede üç çatalı vardır. Halk arasında, bu ağacın böyle olması erenin maneviyatının yansıması olarak algılanır. Yakın bir zamanda etrafı duvarla çevrilerek bakımı yapılmıştır. Burada, kurban ve adak kesilir ve yağmur duası yapılır. Buranın seçilmesinde, burada yatan erenin etkisi büyüktür. Yoldan

²²³ 2003 Yılında Kavak Köyü Tikiler Mahallesi Camii İmam-Hatibi Olarak görev yaptığım sırada bahar aylarında burada gerçekleştirilen Yağmur Duası Merasimine bizzat iştirak edilmiş ve merasimden 6-7 saat sonra yağmurun yağdığı müşahade edilmiştir.

²²⁴ Dursun Tatar.

²²⁵ 1936 doğumlu.

geçenler, erenin başucuna gelerek dua ve dilekte bulunurlar. Halk, bu erenin yanındaki ağaçlara çaput bağlamazlar.(Şekil 10)

3.6.1.2.d. Kapı Ağız Mezarlığı

Bu mezarlık, Bağyaka Köyü Çıkırçek Mahallesiinde yer alır. Köy ve mahalle halkı mübarek gün ve gecelerde buraya gelerek dua ve niyazda bulunur. Yağmur duası yapılacak olsa yine buraya gelirler. Yağmur duasından önce kurban kesilir, keşkek kaynatılır. Sonra hep birlikte yenilir ve görevli bir kişi tarafından yağmur duası yapılır. Bu arada herkes mezarlığa doğru yönelmiş olmalıdır. Bazı kişilerin buraya herkesten gizlice gelip dilekte bulunduğu da rivayet edilir. Bölge sakinlerinin bu mezarlığa önem vermelerinde önceki yıllarda buranın ilmi ve dinî açıdan üstün kişilere tahsis edilmiş olması etkilidir. Bu mübarek kişilerin vasıtasıyla dilek, dua ve dertlerinin karşılık bulacağına inanılır.²²⁶(Şekil 11)

3.6.1.2.e. Deştin Dağı

Deştin Dağının halk açısından önemi Bozarmut Beldesi, Alaşar Köyü ve Deştin Köyü'nün sulama ve içme suyuna kaynaklık ediyor olmasıdır. Burada yağmur duasından ziyade şükür anlamında kurban kesilir. Ağustos ayının ilk cumartesi günü bu dağa gidilir. Kurbanlar kesilir. Dualar edilir. Bu uygulama her yıl yapılır. Yapılmazsa Deştin Dağının eteklerinden çıkan suyun kesileceğine inanılır. Bu suyun, yaptıkları dua ve kestikleri kurbanlar sayesinde var olduğu düşünülür.²²⁷

3.6.2. MUĞLA'DAKİ YATIRLAR, TARİHİ YERLER VE ZİYARET YERLERİ

Muğla'da türlü adlarla anılan türbe ve yatırlar mevcuttur. Bu yatır ve türbelere ziyaretlerde bulunulur ve özel günlerde mum yakılır, adak adanır, kurban kesilir, dua ve niyazda bulunulur. Olması istenilen dilek ve işlerin bu yatır ve türbelerin manevi gücünden yararlanılarak gerçekleşeceği umulur. Bu konuda halkın kuvvetli bir inancı bulunmaktadır. Halkın günlük hayatında oldukça etkili bir rol üstlenir. Doktorlardan deva umutlarını yitirenler çareyi buralarda ararlar. Bazı ziyaretçiler ise kendilerini manevi açıdan daha rahat hissetmek için yatırlara gelerek bazı uygulamalar yapar. Halk, türbe ve yatırlara çok farklı amaçlar için gitmektedirler. Herkesin beklenti ve amacı farklı farklıdır.

²²⁶ Nazime Kartal; Necibe Kartal; Cevdet Kuş; Hüseyin Kuş.

²²⁷ Mustafa Yüksel; Saadettin Göktepe; Sultan Yüksel.

3.6.2.1. Yatırlar, Türbeler ve Tarihi Yapılar

3.6.2.1.a. Şemsi Ana Türbesi

Muğla'nın Saburhane kentinde demir kafes içine alınmış bir mezarı vardır. Mezarının bulunduğu mekân aynı zamanda bir adak yeridir. Burası, çok çeşitli dertlere çare arayan insanlarca ziyaret edilir ve buranın adına adaklar adanır. Belirtildiğine göre, Muğla'ya içme suyunu Şemsi Ana ismindeki muhterem kişi getirmiştir.²²⁸ Bu rivayet dikkate alındığından dolayı Şemsi Ana'nın insanlardan fakir olanların zengin olmasına, hasta olanların iyileşmesine ve dertlilerin dertlerine çare vesilesi olacağına inanılır. Halk arasında o, hayır sever bir kişi olarak bilinir. Onun, herkesin iyiliğini istemekten başka bir şey düşünmediği söylenir. Şehrin merkezine yakın olması nedeniyle yerli halktan büyük bir ilgi görür.²²⁹ (Şekil 12, 13, 14)

3.6.2.1.b. Düğerek Köyü Yatırı

Düğerek Köyü, Muğla'nın 2 km doğusundadır. Diğer yatırlardan farklı olarak ziyaretçiler, dileklerinin kabul olup olmayacağını anlamak için yatırın başında bulunan taşta, dilekler tutarak küçük taşlar yapıştırırlar. Taşın yapışması durumunda dileklerinin gerçekleşeceğine, taş yapışmazsa gerçekleşmeyeceğine işaret sayılır ve böyle inanılır. Bu nedenle, yatırın yanında bulunan büyük taş bir bakıma kısmet taşı gibi bir muameleye tabi tutulmaktadır.²³⁰

3.6.2.1.c. Aşağı Camii İçindeki Yatır (Üç Erenler)

Muğla ve civarında "Üç Erenler" bulunduğu rivayet edilir. Bu erenlerin biri Muğla'nın Düğerek Köyündeki aşağı camiinde, ikinci ise Muğla'nın Beldelerinden olup eski adı Pisi olan Yeşilyurt Beldesinde ve üçüncüsü de Yatağan ilçesinde bulunduğu bildirilir. Üç Erenler'in adlarının Salih, Ömer ve Mehmet olup Bayramiye

²²⁸ *Yurt Ansiklopedisi*, C. 8, s.5789.

²²⁹ Ünal Çoban, Ahmet Gümüş.

²³⁰ Ekrem Uykucu, a.g.e., s.153; Mehmet Naci Önal, *Muğla Efsaneleri*, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2003, s.299.

tarikatinin mensuplarından olduğu kaynaklarda kaydedilmektedir. Bu zatların Buhara'dan geldikleri de belirtilen veriler içinde yerini bulur.²³¹

Üç Erenler, Muğla ve çevresindeki en büyük evliyalarındandır. Düğerek Köyü sakinleri ise, en büyük evliyanın Aşağı Camii içindeki yatır olduğunu iddia ederler ve buna kesin bir şekilde inanırlar. Kaynaklara bakılınca, Muğla yöresinde "Ahi Sinanlı" diye büyük bir evliyanın yaşadığına dair bilgilere rastlanır. "Muğla Menteşe Büyükleri" adlı eserde "Ahi Sinan" hakkında aşağıdaki bilgilere yer verilmiştir.

"Menteşe (Muğla)'de bulunan ahilerden üç zat vardır. Birincisi Ahi Sinan'dır. Bizzat Muğla'ya merbut (bağlı) Düğerek Köyünde meftundur. Hatta Leyne'de - şimdiki adıyla Turgut Beldesi- zaviyesi vardır. Bu zaviyenin akaratına evlad-ı vakıftan Hüseyin bin Hasan'ın tasarrufuna dair Şevval 1605 tarihli bir ilam-ı şer'isine tesadüf edilmiştir. Hatta bu ilam-ı şer'inin tasdikli bir örneği de Muğla Vakıflar Müdürlüğü'nde mahfuzdur. Bu köy vaktiyle bu civardaki Ahilerin merkezi olup burada bunların imareti ve bazı vakıfları olduğu rivayet edilmektedir".²³² Ayrıca, kitapta Ahiler ile ilgili bilgilerin İbn-i Batuta tarihlerinde aşağıdaki ifadelerle geçtiği belirtilmiştir:

"İbn-i Batuta, H. 733 tarihinde Tavas'a, Muğla'ya, Milas'a seyahatlerinde Ahiler zaviyesine hüzül ederek onların izaz ve ikramlarına nail olduğundan bahsetmekte olduğundan Muğla ve havalisindeki Ahiler, seyyah-ı meşhurun zamanı seyahatlerine müsadif olsa gerekir".²³³

Üç Erenler olarak bilinen bu üç şahıs hakkında oldukça fazla söylentilere rastlanır. Burada önemli görülenlere yer vermeye gayret edilmiştir. Söylentiye göre, Salih, Mehmet ve Ömer adlarındaki üç kardeş, Muğla'nın Emir Beyazıt Mahallesi Hicri 980(M.1572) tarihinde Mustafa Çelebi adındaki bir kişi tarafından yaptırılan camiinin kıble yönündeki bir türbenin içersinde yan yana üç mezar halinde bulunmaktaymış. Ancak bu camiinin çok yıpranması sonucunda belediyece yıkılması neticesinde mezarları yeni yerlerine nakledilmiş ve başlarına mezar taşları dikilmiştir. Mezarları nakil edilmek üzere kazıldığında mezar içinde büyük bir diş ve gümüş divit bulunmuştur.

Diğer bir söylentiye göre bu üç eren, Osmanlı Sultanlarının dördüncüsü Yıldırım Beyazid Han'ın Teke, Saruhan, Germiyan ve Menteşe Beyliklerini ortadan

²³¹ Ali Rıza Haksess, *Muğla Menteşe Büyükleri*, Muğla Valiliği Yayınları, Muğla, 1999, s. 26.

²³² Ali Rıza Haksess, *a.g.e.*, s.27.

²³³ Ali Rıza Haksess, *a.g.e.*, s.28.

kaldırmak için yaptığı savaşlarda şehit düşerek hayatlarını kaybetmişlerdir. Halktan bazılarının rüyalarında gördüklerine göre, biri çiçek bozuğu görüntüsünde, diğeri uzun boylu ve köse, üçüncüsü ise, benleri bulunan zenci görünümündedir.²³⁴

3.6.2.1.d. Hamursuz Dede

Hamursuz Dede Yatırı, Muğla-Düğerek arasında kendi adıyla anılan bir dağın tepesinde yer alan önemli bir yatırıdır. Zekai Eroğlu'nun Muğla Tarihi adlı eserinde belirttiğine göre, Hamursuz Dede (Baba), Seyyid Kemaleddin'in kardeşidir ve ismi de Mehmet Said'dir. Diğer kardeşlerinin ise, Milas'ta meftun olduğu kaydedilmektedir.²³⁵

Gerek Muğla'dan gerek çevre köy ve ilçelerden her türlü dileği olanlar Hamursuz Dede'ye gelerek dua ve niyazda bulunur. Mum yakılır. Erenin etrafındaki ağaçlara bez bağlanıp dilekte bulunulur. Bazı ziyaretçiler tarafından, Eren adına adak adanıp oraya getirilen hayvan Erenin etrafında üç veya yedi kez döndürüldükten sonra kurban kesilir. Kurban olacak hayvan erenin etrafında döndürülmezse, kurbanın ve dileklerin kabul olmayacağına inanılır. Hamursuz Dede'ye gelenler, şahsiyetin maneviyatı dolayısıyla dileklerinin kabul olacağına inanırlar.²³⁶ Hamursuz Dede'nin mezarının olduğu tepeye araba yolunun çıkmaması buranın fazlaca ziyaret edilmesine engel olmaktadır.

Muğla ve çevresinde, deprem bölgesi olması nedeniyle birçok deprem olmaktadır. Muğla'nın diğer ilçeleri ve komşu iller bu depremlerden oldukça fazla etkilenmesine rağmen, Muğla merkez depremden daha az oranda etkilenir. Muğla halkı bu durumu Hamursuz Dede'nin bir kerameti olarak yorumlar.²³⁷ (Şekil 15,16)

3.6.2.1.e. Pisili Hoca

Muğla'da bulunan en büyük yatırlardan biridir. Pisili Hoca, Ahilik geleneği ile birlikte anılır. Yatır, Muğla'ya bağlı eski adıyla Pisi olan Yeşilyurt Beldesi'nde bulunmaktadır. Pisili Hoca olarak anılan bu zatın Asıl isminin Abdülvehab Efendi (1490-1570) olduğu yazılıdır. Bu mübarek şahsiyet, Pisi Mescid-i Şerifi Zikirhanesi

²³⁴ Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.37.

²³⁵ Zekai Eroğlu, *a.g.e.*, s.210.

²³⁶ Ünal Çoban; Ahmet Gümüş.

²³⁷ Safiye Çoban, D.1980, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Merkez Muğla; Ünal Çoban.

ve Sofuhanesinin kurucusudur.²³⁸ Pisili Hoca, Yeşilyurt'ta bulunmasına rağmen Muğla ve ilçelerinde ikamet edenlerce çok iyi tanınmakta ve çok farklı yerlerden ziyaretine gelinmektedir.

Kerametine ve kudretine inananlar, O'nu ziyarete gelip adak adayarak dua ve niyazda bulunurlar. Hastalar, acil şifa; genç kız ve erkekler, hayırlı bir kısmet; evliler ise, sağlıklı çocuk umuduyla buraya gelirler. Dilekleri gerçekleşenler, şükürünü ve sevincini ifade etmek için Pisili Hoca'nın yatırına gelerek kurban keser. Kurbanlık kesilmeden önce, yatırdan alınan toprakla mesh edilir. Böylece, o kurbanlık temizlenmiş ve kutsanmış olur. Daha sonra, kesilen kurbanın eti taksim edilir. Bir kısmı orada bulunan kedi-köpek gibi hayvanların yemesi için terk edilir. Bir kısmı da daha önceden belirlenen ailelere veya öğrenci yurtlarına gönderilir. Pisi Tepesinin hemen çıkışında kurbanlıkların temizlenip pişirilmesi için hazırlanmış aşhaneye benzer bir yapı düzenlenmiştir. Buraya gelerek, mevlit okutanların da olduğu görülmüştür.

Yöre halkından yaşlı kişiler ile yapılan mülakatlarda Pisili Hoca'yı rüyasında nur cemaliyle gördüğünü ifade edenlere rastlanmıştır. Bu kerametli şahsiyeti rüyasında değil de gerçek hayatta gördüğünü ifade edenler de yok değildir.²³⁹ Bunların ifadelerine göre Pisili Hoca, Beyaz, uzun sakallı, nur yüzlü yaşlı bir muhteremdir. Yaşlı bir bayanın ifadesine göre, 13-14 yaşlarında iken rüyasında bu zatı görmüş ve "beni Atım Mevkiinde bulun" demiştir.²⁴⁰

Pisili Hoca ile ilgili pek çok keramet dolu hikayelerin olduğu yöre halkının yaşlılarının ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ancak bu kerametli hikayelerin genç kuşaklar tarafından bilinmediği de bir gerçektir. Yaşlıların ölmesi ve anlatı geleneğinin zayıflaması ile bu hikayelerden sadece birkaç tanesi bilinmektedir. Burada dikkate değer bulduğum birine yer vermek faydalı olacaktır.

"Bir gün Pisili Hoca, eşeğin üzerinde yoldan geçerken aniden eşeğin üzerine bağlı heybeden kolanyağı dökülür. Yeşilyurt Beldesi sakinleri, bu kokunun Pisili Hoca'nın dökülen kolanyağından kaynaklandığını ifade etmektedirler.²⁴¹ (Şekil 17, 18, 19, 20)

²³⁸ Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.38.

²³⁹ Metin Özer, D. 1937, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Yeşilyurt/Muğla.

²⁴⁰ Humayun Özer, D. 1942, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Yeşilyurt/Muğla.

²⁴¹ Metin Özer.

3.6.2.1.f. Ahi Yahya

Daha önceki sayfalarda Muğla ve çevresinde Ahilerin önemli bir yeri olduğundan bahsedilmiştir. Ahilerin üçüncüsü olan Ahi Yahya, -diğer Ahiler: Ahi Sinan ve Ahi Ebu Bekir- Muğla'da Çamlık Altı Mevkiindeki Kâhin Yusuf Efendi Mektebinin yanında meftundur. Rodoslu Hattat Mustafa Efendinin küçük yaşta ölen oğlu da burada bulunmaktadır. Bu şahısların Ahiler devrine ait kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

Ahiler Anadolu Selçuklularının yıkılışına doğru ortaya çıkmaya başlamıştır. Osmanlı Devletinin ilk yıllarına dek devamlılığını korumuştur. Ahiler Rufai Tarikatına mensupturlar. Bu nedenle, genellikle yoksullara ve kimsesizlere sahip çıkmışlardır. Onları görüp gözetmişlerdir.²⁴² Halk arasında da bu durum bilindiğinden halkın bilincine böylece yerleşmiştir. Ahi Yahya'nın mekânına yoksulluk ve muhtaçlıktan kurtulma umuduyla gelinir. Buraya gelenlerden bir şahısla yapılan mülakat neticesinde bu şahsın geliş amacının 'geçim sıkıntısından kurtulmak, maddi olarak elinin bollaşması, mal-mülk ve servet sahibi olma' umudu olduğu saptanmıştır.²⁴³ Kendi gözlemlerim neticesinde de buraya gelenlerin giyim-kuşam ve yüz hatlarından gelir düzeylerinin oldukça düşük kişiler olduğu anlaşılmıştır.

3.6.2.1.g. Şâhidî Dede (Efendi)

Şâhidî Dede, Muğla yöresindeki en önemli şahıslardan biri olarak bilinir. Halk nazarındaki yeri oldukça yücedir. Muğla Menteşe Büyükleri adlı kitapta belirtildiği üzere Şâhidî, hicri 902 senesinde doğmuştur. Babası -Hüdayi Salih Dede- öldüğünde 10 yaşında kalmıştır. Yaşadığı dönemlerde, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman Padişahlık yapmıştır.

Şâhidî, Mevlevi tarikatına mensup tasavvuf ve şairlikte üstat, erdem sahibi Mevlevi şeyhlerinden biridir. Aslen Muğlalı olan bu zat, tahsilini babası Salih Dede'den tamamladıktan sonra tasavvufa meylederek Mevlevi Tarikatına İntisap etmiştir. Afyonkarahisar'da Sultan Divanı hazretlerinin sohbetlerine iştirak ederek ilahi bir feyz ve esrarlara sahip olmuştur. Afyon'dan döndükten sonra yalnızlığa çekilen Şâhidî, kalan ömrünü ibadet etmek, kitap yazmak ve insanları manevi olarak eğitmekle geçirmiştir. Şâhidî, babasının şeyhlik yaptığı Kurbanzade civarındaki

²⁴² Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.29.

²⁴³ Mehmet Dik, D.1943, İlkokul Mezunları, Düğerek/Muğla.

Mevlevi tekkesinde şeyh iken Kanuni Sultan Süleyman'ın fermanı ile tekkesini, Şeyh Kemaleddin'in tekkesine nakletmiştir. Hicri 931 senesinde öldükten sonra, vasiyeti üzere şeyhin ayakucuna ve babasının yanına defnedilmiştir. Şuanda mezarı, kendisinin daha önce imamlık yaptığı Şâhidî Camisinin bahçesindeki yeşil boyalı ve kiremitle örtülü çatısı olan türbenin içindedir.²⁴⁴

Evliya Çelebi, Seyehatnamesi'nde, Şâhidî'den şöyle bahsetmektedir: "Muğla'da Şâhidî Hazretlerinin bir mektebi vardır. Şehrin bütün çocukları orada ilim tahsil ederler. Binden fazla çocuk vardır. Başka şehirlerde olup da derslere aklı ermeyen, buraya gelip birkaç ders okuyunca zihni açılır".²⁴⁵

Şâhidî, kendisini ilme adanmış bir şahsiyettir. Geriye birçok eser bırakmıştır. Belli başlı eserleri şunlardır: "Tuhfe-i Şâhidî, Gülşen-i Vahdet, Gülşen-i Tevhid, Gülşen-i Esrar ve Gülistan Şehri'dir".²⁴⁶

Şâhidî Efendi'nin mezar taşında ölüm tarihi olarak hicri 931 yazılıdır. Şâhidî'nin mezar taşında aşağıdaki yazı ve tarih bulunmaktadır.

"Gedayım Şâhidî-yi Mevleviyim

Diyar-ı Mentêşede Muğlaviyim

Bihamdilillah ki merd-i maneviyim

Ki gavvas-i bihari mesneviyim

Şâhidî'ye her kim ederse dua

İde mahşerde şefaât Mustafa

H. 931".

Kaynaklarda geçen bilgilere göre, dedesinin izdivacı ve babasının doğumu hakkındaki menkıbeli hadise şöyle anlatılır:

"Dedem Hicaz seferinden dönerken Mısır'a yakın bir kâfir köyüne uğrayıp sergerdelerden birinin evine misafir olur. Gece yatarken evin kızı tarafından uyandırılıp 'Misafir! Müslüman mısın?' diye sorulduğunda, dedem 'Lâ ilâhe illâllah Muhammedün Resulullah' diye cevap verir. Bunun üzerine kızın, 'Rasûl-i Ekrem Hazretleri bana rüyamda İslam'ı telkin etti, beni alıp bu kabristandan kurtarmalısın.

²⁴⁴ Ali Rıza Haksess, a.g.e., s.55.

²⁴⁵ Evliya Çelebi Seyehatnamesi, C.9, s.122.

²⁴⁶ Ali Rıza Haksess, a.g.e., s.56.

Aksi halde, elim eteğinde olur, davacı olurum' demesiyle kızı da alarak tekrar hicaz tarafına gider. Kızı kendisine nikâhlar ve bu izdivacdan babam doğmuştur".²⁴⁷

Şâhidîyle ilgili daha birçok menkıbeye yer verilmektedir. Bunlardan ilki Bursa'da tahsili sırasında bir gün Seyyid Hüseyin'in 'Kenzü'l Rümûz'unu okurken bir softanın "Bu nedir?" diye sorduğunu, kendisinin de "Dünyayı terk etmeyi, dünya nimetlerine ehemmiyet vermemeyi telkin ediyor" dediğini, buna mukâbil o softanın "bu kadar zahmetten sonra, demek bu dünyayı terk edeceğim ha! Bana mevki, mal mülk, evlat gerek" demesinin kendisine pek dokunduğunu, fakat zavallı softanın yanından ayrılıp odasına gidince, tavına yakalanıp öldüğü anlatılır. Bu olay, Şâhidî'nin hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Tahsilini tamamlayarak memleketi Muğla'ya dönmüştür. Yine bir gün Kozluk'ta Cuma günü abdest alırken garip hale gelip kendinden geçtiğini ve orada bulunan bir meczubun "Abdest alırken göğe bakmadın mı? Bütün melekler başının üstündeydi" dediğini, bu sözün kendisini çok etkilediğini ve Cuma namazından sonra minbere çıkıp vaaza başladığını, vaazı bitirip inerken herkesin minberin dibine koşarak elini öptüğünü, bu arada bir Mevlevî şeyhinin kendisine "sende bu kadar bilgi varken neden başında Mevlevî külahı yok?" dediğini, kendisinin de " bir pîr bulsam derhal... Mevlevî külahı giyerim" demesi üzerine Fenâyi mahâsını taşıyan bu şeyhle beraber Divanî Muhammed Çelebi'ye gidip intisap etmiştir.²⁴⁸ (Şekil 21, 22, 23)

3.6.2.1.h. Şeyh Seyyid Kemaleddin

Muğla merkezde Şâhidî türbesinin yanında meftundur. Seyyid ve Mevlevî şeylerinin büyüklerindedir. Mezarı, Şâhidî türbesinin bitişiğinde, baş tarafı hizasında ve türbe dışında bulunmaktadır. Mezarının baş tarafında dört köşeli bir mezar taşı varsa da aradan geçen uzun zaman nedeniyle bazı harfler silinmiş olduğundan yazılar tam anlamıyla okunamamaktadır. Okunan harflerden de bir anlam çıkartılamamaktadır. Bu nedenle de doğum ve ölüm tarihi bilinmemektedir. Ancak Sultan Yıldırım Beyazıt ve Sultan Çelebi Mehmet döneminde yaşadığına dair bilgilere rastlanmıştır.²⁴⁹

Şeyh Seyyid Kemaleddin, kendisini adıyla bilinen zaviyede insanlara ilim ve irfan dağıtmaya adanmıştır. Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nin Mentеше'ye ait

²⁴⁷ Mehmet Naci Önal, *a.g.e.*, s.314.

²⁴⁸ Mustafa Çıpan, *Muğlalı Şahidi, Hayatı ve Eserleri*, Konya, 1986, s.199.

²⁴⁹ Zekai Eroğlu, *a.g.e.*, s. 215.

bölümünde Muğla'dan bahsettikten sonra Muğla'da bulunan ziyaret yerleri hakkında bilgi verirken Seyyid Kemaleddin hakkında: "Bu şehrin kuzeyindeki kale dibinde Seyyid Kemaleddin, üstü açık dört köşe duvar içindedir. Pek çok kerametleri vardır. Kerametlerinden birincisi şudur: Mübarek başları ucunda büyük bir ardıç ağacı vardır. Ağacın içi boştur. Çevresini ancak beş kişi birlikte kucaklayabilir. Ağacın içi on kişinin girebileceği kadar geniştir. Bir gün inancı olmayan birkaç kişi Seyyid Kemaleddin'i imtihan için gelip, hediye olarak badem getirirler ve keramet göstermesini isterler. Şeyh Efendi: Badem getiren adamlar....! Diye seslenerek "Şeyhlerin keramet göstermesi kadınların hayızlı hallerini teşhir etmeleri gibidir. Ancak, şu getirdiğiniz bademlerin tazesini yiyiniz" diyerek getirdikleri bademlerden bir tanesini ardıç ağacının kovuğuna "bismillah" deyip koyar. Allah'ın izni ve inayetiyle bademin hemen dalları çıkar ve yedi saat içerisinde taze badem verir. Hala o kadar çok badem verir ki, diğer vilayetlere hediye olarak götürürler. Bademin kökleri toprakta değil de ardıç ağacındadır. Bu kerametten sonra Seyyid Kemaleddin vefat eder."²⁵⁰

Bursa'daki Emir Sultan Hazretleri, Seyyid Kemaleddin Hazretlerinin kardeşi olduğu rivayet edilir. Başka bir rivayette ise, Seyyid Kemaleddin'in, Şâhidî İbrahim Dede'nin hocası olduğuna yer verilir. Ancak bu iki şahsın yaşadıkları devrin farklı olduğuna işaret ederek Çelebi, bu rivayetin ihtimal dışı bir durumu anlattığını ifade eder.²⁵¹

Yukarıda bahsi geçen kerameti dolayısıyla Seyyid Kemaleddin, halk tarafından oldukça ilgi görür. Şâhidî türbesine gelen ziyaretçiler, türbenin bitişiğinde bulunan bu şeyhin mezarını da unutmazlar. Buraya gelenlerin türlü türlü dertlerinin yanında bin bir çeşit de dilekleri olur. Bu şeyhten bir şeyin bereketli olması için dilekte bulunulur. Yeni bir iş yeri açan kişi buraya gelerek gelirinin birden bire çokça olması ve sürümlü bir satışının olması için Şeyh Seyyid Kemaleddin'in mezarının yanı başında dua ve niyazda bulunur. Eğer dileği kabul oluverirse, bu zatın adına kurban kesileceği belirtilir.²⁵² Bazen buraya gelenlerin çoğunluğunun tarım ve meyve işleriyle iştigal edenlerden olduğu gözden kaçmaz. Bu kişiler, bu şahsın gösterdiği keramet doğrultusunda ürünlerinin çabucak bereketli bir hale gelmesini dilemek için buradadırlar. Kurumak üzere olan ardıç ağacına dilek tutarak çaput bağlayanlar da

²⁵⁰ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.9, s.133.

²⁵¹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.9, s.135.

²⁵² Sevdije Çamur, D. 1942, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Göktepe/Muğla.

vardır. Çocuklarının ilmî açıdan belli bir yere gelmesini isteyen ailelerin de buradan bir şeyler umduğu söylenir.²⁵³ (Şekil 24, 25)

3.6.2.1.ı. Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi

Hicri 1212 (M. 1797)yılında doğan Hacı Süleyman Efendi, İliminin başlangıcını 20 yaşlarındayken Kırkağaç'ta, Hacı Süleyman Efendi'den; yüksek ilmini ise, Evliyazade Hacı İbrahim Efendi'den almıştır. İlimini tamamladıktan sonra tasavvuf yoluna yönelerek Konya'da Bozkırlı Memiş Efendi Hazretlerinden Batını (sır ve gerçekle ilgili) ilimleri almış, Abdullah Mekki Hazretlerinin güneş gibi nurlarından faydalanmıştır. Daha sonra memleketi olan Muğla'ya dönerek yapmayı başardığı Kurbanzade Camii Medresesinde, insanları İslamî bilgilerle donatırken, bir taraftan da insandaki kötü ahlakları yok ederek ruh terbiyesi vermeye çalışmıştır.

Kıymetli âlimlerden ve Nakşibendî Tarikatının büyüklerinden olan Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi, belirli vakitlerde Hatm-i Hâcegan yaptırırdı. İlimin tüm alanlarında uzmandı. Özellikle tefsir, hadis ve tasavvufta büyük söz sahibiydi. Talebelerine hadis derslerinde Camiu's-Sağir'i okuturdu. Her an ilahi cezbe içerisinde olduğu ve kendisini ilme adanmış güzel ahlak sahibi ve cömert bir kişiliğe sahip olduğu rivayet edilir.²⁵⁴

Kendi adıyla anılan Kurbanzade Camiini yaptırmıştır. Yaptırdığı bu camide hem imam, hem hatip hem de tekke şeyhi idi. Hicri 1292 (M. 1875) yılında öldükten sonra camiinin önündeki çeltik ağacının dibinde, Kurbanzade camiinden önce yapılmış olan camiinin ilk imamı olan Bülbül Hoca adıyla tanınan kişinin yanına defnedilmiştir.²⁵⁵

Mezarına farklı amaç ve dilekler için gelenlerin olduğu bilinmektedir. Buraya gelenlerin ifadeleri dikkate alındığında kötü ahlaklı ve asi çocukların uslanması için üç Cuma sabah namazından hemen sonra çocuk, buraya getirilerek mezarının etrafında döndürülür. Bazen de çocuk getirilmezse, çocuğa ait olan elbise vb. şeyler getirilerek mezarın toprağına sürülür ve çocuğa ait olan şeyle birlikte mezarın

²⁵³ Hatice Türkmen, D. 1941, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Köyceğiz/Muğla.

²⁵⁴ Ali Rıza Haksess, a.g.e., s.102.

²⁵⁵ Ali Rıza Haksess, a.g.e., s.103.

etrafında dönülür. Ancak bu uygulama icra edildikten sonra kimseyle konuşmadan ve arkaya bakılmadan eve varılmalıdır.²⁵⁶

Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi ile alakalı halk arsında anlatılan kerametli olaylar vardır. Bunlardan birincisi, Bu mübarek zatın hastalığı ağırlaştığı zaman sevenlerinden Mustafa Efendi'nin eşi Hafize Hanım ziyaretine geldiğinde "Hafize'nin bize karşı güzel düşünceleri olduğundan Cuma günü vefat edeceğimizi tahmin etmekte ise de Salı günü de olabilir" demiş ve bir gün sonra Salı günü vefat ettiği rivayet edilmektedir.²⁵⁷ Bu durum, bu zatın geleceğe dair bilgilendirildiğine yorumlanmakta ve mezarı başına gelen bazı kişilerce gelecekleri hakkında olacakları rüyasında göstermesi dilenmektedir.²⁵⁸

İkincisine gelince, oturduğu evin önünde küçük küçük torbalar içerisinde yemişler bulundurur ve gelen ziyaretçilerin çocuklarına ikramda bulunarak "bunları ayıplamayın kurban oğlunun keseleridir" demiş.

Üçüncüsü ise, Kurbanzade bir gün hizmetine bakan talebesi Şaban'ın Osman Dayı'ya Muğla'daki kütüphanesinin anahtarını vererek "şimdi git kütüphanedeki Ruhu'l-Beyan Tefsirini al getir" demiş. Osman Dayı kütüphaneye gelip kapısını anahtarla açıp içeri girdiğinde kendisine Kurbanzade'nin söz konusu tefsiri uzattığını görmüş.

Dördüncü olarak da bir gün Halifesi Hacı Molla Mustafa Efendi'ye yaylada bir desti vermiş ve destinin bir eşinin Muğla'daki kütüphanede olduğunu, ikisini doldurarak getirmesini istemiş. Hacı Molla Mustafa Efendi Muğla'ya gelerek kütüphaneyi açtığı anda Kurbanzade'nin içerde namaz kıldığını görmüş. Seslenmeden oradaki destiyi alıp doldurarak yaylaya gelen Mustafa Efendi, Kurbanzade'yi orada görmüş.²⁵⁹ Bu ve benzeri kerametleri anlatılan bu şahsın halk üzerinde de küçümsenemeyecek kadar etkisi vardır. Her konuda kendisinden gıpta ile söz edilmektedir.

Bir kişinin çok hızlı ve çabuk olduğunu anlatmak için Muğla yöresinde "Kurbanzade gibi maşallah" denilir. Çokça gezerek farklı yerlerde görülen kişiler için de "Kurbanzade'yi geçtin ha!" ibaresi kullanılır.²⁶⁰ Bu deyişler de bizlere bu kişinin

²⁵⁶ Ünal Çoban.

²⁵⁷ Ali Rıza Haksess, *a.g.e.*, s.103.

²⁵⁸ Ahmet Gümüş.

²⁵⁹ Ali Rıza Haksess, *a.g.e.*, s.103; Mehmet Naci Önal, *a.g.e.*, s.323.

²⁶⁰ Necibe Kartal; Necla Kuş.

toplumun hafızasında ne derece etkiye sahip olduğunu gösteren birer örnektir. (Şekil 26, 27)

3.6.2.1.i. Emirbayezid Efendi

Doğum ve ölüm tarihi bilinmemekle birlikte II. Selim ve III. Murat dönemlerinde yaşadığı tahmin edilmektedir. Asıl adı Emir Küçük olduğundan zamanınca mahallesine de Emir Küçük Mahallesi denilmiştir. 1930 yıllarında Emir Küçük Mahallesi ile Beyazıt birleştirilerek mahallenin adı Emir Beyazıt Mahallesi olarak değiştirilmiştir.

Emirbayezid Efendi'nin mezarı Muğla'nın Emir Beyazıt Mahallesinde Mehmet Çelebi oğlu Osman'ın 14 nolu evinin bahçesinde. Belediyenin düzenleme yapması sonucu ve taşınmazların el değiştirilerek farklı düzenlemelere tabi kılınması neticesinde, bugünkü durumu itibarıyla mezar, Karadeniz Pastanesi sahibi Burhan Çiloğlu'nun yeni inşa ettiği apartmanın yanı başında bulunmaktadır.

Muğlalılar tarafından büyük ve ulu kişilerden biri olduğu kabul edilen Emirbayezid Efendi'nin kabrine "süt vermeyen ve anasını emmeyen hayvanlar getirilerek mezarın etrafında dolandırılmış. Daha sonra süt vermesi ve yavrusunu emzirmesi için burada birkaç saat tutulmuş. Hatta hayvanların günlerce burada beklediği de olurmuş".²⁶¹Günümüzde ise, böyle bir uygulamanın ortadan kalkarak yerini başka uygulamalara bıraktığı binmektedir. Bu mezarın yanı başındaki asmaya bez ve çaput bağlanarak, ailenin geçimsizliğinin ortadan kalkması ve karı-koca arasında muhabbetin kuvvetlenmesi umulmaktadır. Bazı anneler tarafından kendilerine karşı saygısızlık ve asi davranmasından şikayetçi olduklarından evlatlarının bu durumdan sıyrılarak ana-babaya itaat eden, vatanına ve milletine faydalı bir kişi olması için bu mezara gelinerek dilekte bulunulur.²⁶²

Emirbayezid Efendi, aslen Buharalı olup kendisini insanlara hak yolu, doğruyu göstermeye adanmış bir şahsiyettir. Muslihiddin ve Kerameddin ile aynı dönemde yaşadıkları bildirilmektedir.²⁶³

²⁶¹ Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.73; Mehmet Naci Önal, *a.g.e.*, s.298.

²⁶² Gülseren Nazik, D. 1970, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Muğla.

²⁶³ Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.73.

3.6.2.1.j. Şeyh Şemseddin (Hamursuz Mustafa Dede)

Sultan Çelebi Mehmet ve Sultan II. Murat zamanında yaşadığı tahmin edilmekle birlikte, doğum ve ölüm tarihlerini gösteren bir belge ve bilgiye rastlanmamıştır. Sade bir hayat yaşadığı bilinen Şeyh Şemseddin, Kurbanzade'nin bulunduğu yerdeki Mevlevi Hanenin şeyhi idi. Bu tekkede bulunan aşhane ve fırınının idareciliğini, halkevinin sol cenahındaki kabristanda yatan Kazancı Dede yapardı. -kendisi hakkında ayrıntılı bir bilgiye ulaşılamamıştır- Ekmek fırınının sorumluluğunu ise, Hamursuz Mustafa Dede üstlenmiştir. Kendisine hamursuz denmesinin sebebi olarak da ekmek yaparken hamura maya katmamamsı gösterilmektedir.²⁶⁴

Şeyh Şemseddin Hazretleri Mevlevi şeyhlerinin ulularından biridir. Aynı zamanda o, Muğla'ya hayat verdiği düşünülen Şemseddin Suyu'nu da Karamuğla deresinden getirtmiştir. Muğla'nın Dibek Taşı'ndaki Dibek Mescidi mihrabının önündeki çınar ağacının altında yatan Şemsi Ana'nın, Şeyh Şemseddin'nin kız kerdeşi olduğu bilinmektedir. Halk arsında, Şemseddin Suyu'nu Şemsi Ana'nın getirdiğine dair bir kanaat varsa da kaynaklarda bu suyun Şeyh Şemseddin Hazretleri tarafından getirildiğine dair bilgiler bulunmaktadır.²⁶⁵

Şeyh Şemseddin'in mezarı Muğla'nın Emir Beyazıt Mahallesiinde oturan Saatçi Emin oğlu Halilibrahim'in 29 nolu evinin avlusundadır. Ancak, mezar taşı bulunmamaktadır. Sadece baş tarafına yakın bir yerde çok büyük bir sakız ağacı bulunmaktadır. Bu ev sakinlerinin ifadesine göre, daha önceki yıllarda buraya birçok ziyaretçi gelip bu ağaca bez ve benzeri şeyler bağlayarak dilekte bulunurlarmış. Günümüzde ise, bu ağacın dibinde mum yakmak için bir bölüm oluşturulmuştur. Ancak mezarın bir hanenin avlusunda olması nedeniyle çok rağbet görmediği de bir gerçektir. Böyle olmakla birlikte ziyaretçilerin eksik olmadığı bildirilmektedir.²⁶⁶ (Şekil 28)

3.6.2.1.k. Pisili İsa Efendi

Osmanlı padişahlarından Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşadığı bilinen İsa Efendi'nin aslen nereli olduğu, ölüm ve doğum tarihleri tam olarak bilinmemekle birlikte, halk arasında âlim, şeyh ve camii yaptıran Pisili Hoca olarak

²⁶⁴ Zekai Eroğlu, *a.g.e.*, s.218.

²⁶⁵ *Yurt Ansiklopedisi*, C.8, s. 5895.

²⁶⁶ Ünal Çoban; Safiye Çoban.

anılır. Mezarı Yeşilyurt (Pisi) Beldesi ile amlık Tepe arasındadır. Ancak mezarında mezar taşı bulunmamaktadır. Etrafındaki ağaçlar, buraya gelenler için son derece önem arz eder. Özellikle Perşembe günleri öğleden sonra buraya gelerek dilek ve dua da bulunulur. Ağaçlara bağlanan bezler, mezardan alınıp poşetlere konularak evlerin bir köşesine konulacak olan toprak, halk için oldukça önemlidir. Böyle yapanlar, ailelerinde huzurlu bir ortamının olacağına, halk arasında sevilen ve sayılan bir kişi olacaklarına ve çocuklarının geleceklerinde ilim adamı olacağına inanır.²⁶⁷

Pisili İsa Efendi ile ilgili olarak halk arasında farklı söylentilere yer verilmektedir. Bunlardan en dikkate değer olanını buraya kaydetmenin, halkın bu şahsa niçin ve ne derece önem verdiğini göstereceği kanaatindeyim. Söylentilere göre İsa Efendi, Rodos Seferi sırasında ordusuyla birlikte Pisi'de Kanuni Sultan Süleyman tarafından ziyaret edilir. Bu ziyaret esnasında Pisili İsa Efendi, padişahı ağırlar ve padişahın kendisine Rodos Adasını alıp alamayacağı sorması zerine: "Marmaris'in Armutalan bölgesinden geçerken askerlerinizi kontrol ediniz. Üzerlerinde armut bulunursa, sefere devam etmeyiniz. Eğer hiçbir askerinizin üzerinde armut bulunmazsa, sefere devam edin ve inşallah fethedersiniz" buyurarak keramet göstermiştir. Hatta kendisini ziyarette bulunan askerlere biraz süt ile hayvanları için biraz arpa ve saman verdiği, ancak az miktarda olan bu şeylerin bitmediği gibi arttığı söylentileri halk arsında konuşulmaktadır. Öyleki, bir şeyin çok bereketli olduğunu belirtmek için "Pisili Hoca Bereketi kattın yahu!" denilir.²⁶⁸

Pisili İsa Efendi, oturduğu Pisi Köyüne bir mescit, bir zikir çekilen tekke ve dervişlerin kalabilecekleri bir sofuhane yaptırmıştır. Bugün itibariyle bu eserler ayakta değildir. Ancak, kalıntıları belli olmaktadır. (şekil 29)

3.6.2.1.I . Müftü Fazıl Efendi

Müftü Fzıl Efendi'nin, 11. Padişah II. Selim devrinde yaşayan meşhur âlimlerden Hoca Ahmet Blfi, Hoca Keramet'in ve Molla elebi hazretleriyle aynı dönemde yaşadığı bilinmektedir. Ancak, lm ve doğum tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Mezarı, Muğla'da Emir Beyazıt mahallesinde kendisinin yaptırmış olduğu söylenen Müftü Pınarı adıyla bilinen eşme ve camiinin bitişiğinde olduğu söylense de daha sonraki yıllarda imar çalışmaları sırasında mezarın başında mezar

²⁶⁷ Humayun zer.

²⁶⁸ Metin zer.

taşı olmadığından çeşme ile birlikte tesviye edilmiştir. Çeşmenin üst tarafında kendi adına yaptırdığı camii, yanında küçük bir oda ve mihrabı bulunan bir çilehanesinin var olduğu kaydedilmektedir.²⁶⁹Bu gün itibariyle söz konusu yapılar viran olmuş durumdadır. Halkın söylentisine göre Müftü Fazıl Efendi, yeniden yapılmış olan Müftü Pınar çeşmesinin yanındaki mezardadır. Ancak, halk arasında Müftü Camii ve Müftü Pınarı şeklinde bilinmesine rağmen, bu sokakta son yıllara dek Havva Ana lakabında bir hatun ikamet ettiği için burası Havva Ana Sokağı ve Camii olarak bilinir. Bu çeşme belediyece restore edilip modern bir görünüm verilmiştir. Bu çeşmenin suyunun şifa verici olduğuna inanıldığından Muğla halkından ve civar ilçelerden büyük bir rağbet görmektedir. Böbrek taşına, karın ağrısına ve daha birçok hastalığa iyi geldiği düşünülmektedir. Buraya gelenler şişelerle su doldurulup götürürler.²⁷⁰ (Şekil 30)

3.6.2.1.m. Bekir Efendi

Bekir Efendi Konyalı Mehmet Efendi oğlu Feyzullah Efendinin oğludur. 1824'te doğmuş 1952'de vefat etmiştir.

Mezarı Muğla'da Şeyh Camisi karşısında yüksek yerdeki kabristanın arka tarafındadır. Yanında üstadı Hacı Ömer Efendi'nin kardeşi Hafız Hacı Ali Efendi yatmaktadır.

İslami ilimlerde ve fıkıh'ta uzmandır. Menteşe müftülüğü ve Şeyh Bedreddin Medresesinde Müderrislik görevlerinde bulunmuştur.

Bekir Efendi Muğla'nın Yerkesik köyündendir. İlim tahsiline Ödemiş'te Çakır Ahmetzâde ile başlamış, Muğla'da Hacı Ömer efendi ile devam etmiştir. İcazet almasına yakın bir zamanda üstadının hacca gitmesi nedeniyle sınıf arkadaşı ile beraber Hacı Hamzazâdelerden Mehmet Rahimi Efendi'nin derslerine devam ederek icazet almıştır. Üstadı Hacı Ömer Efendi'nin, Şeyh Bedreddin medresesine müderris olarak tayin edilip ders vermeye başlaması ile bir defa icazet verebilmiştir. Müftü Mehmet Sadettin Efendi'nin vefat etmesiyle Muğla müftüsü olmuştur. Dokuz yıldan fazla müftülük yaparak birçok fetvalar vermiştir.

²⁶⁹ Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.68.

²⁷⁰ Safiye Çoban; Ünal Çoban.

Bekir Efendi kendi halinde yaşayan çok muhterem bir kişidir. Evden camiye camiden medreseye gider gelir ve kendi köşesine çekilir devamlı ibadet yapan yalnız bir hayat sürmüştür.²⁷¹ (Şekil 31)

3.7. KUTSAL NESNELER VE MEKÂNLAR İLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI

3.7.1. Çınar Ağacı

Yatağan'ın Bozüyük Beldesindeki Pınarbaşı mevkiinde bulunan asırlık bir çınar ağacıdır. Görüntü itibariyle oldukça heybetli olmakla birlikte biçimsel olarak da dikkat çekicidir. Ağacın 300 yıllık olduğu tahmin edilmektedir. On beş kişinin el ele vererek etrafını ancak sarabileceği çaptadır. Gövdesinin toprakla birleştiği yerde yirmi kişiyi alacak büyüklükte kovuk vardır. Bu mekân mesire yeri olarak kullanılmaktadır. Bu çınar ağacının bulunduğu yerde suyu hayli fazla olan bir de pınar bulunmaktadır. Yöre halkı buraya gelerek piknik ve eğlence düzenlemektedir. Etrafının ağaçlarla gölgelendirilmiş olması buranın önemine önem katmaktadır. Buradaki suda tatlı su balığı da yetiştirilmektedir.

Buraya gelenler, hasta ve cılız çocuklarını çınar ağacının etrafında üç kez dolaştırdıktan sonra çocuklarının geleceğinin parlak olması ve kolay bir yaşam sürmesi inancıyla ağacın kovuğundan geçirirler. Belirli bir ziyaret günü olmamakla birlikte, bu ağaca çivi çakılıp çaput bağlandıktan sonra, kimin ne rahatsızlığı varsa ağaca çakılıp, bağlanıp kalacağına inanılır.²⁷² Bugünlerde çivi çakma uygulamasına belediye tarafından yasak getirilmiştir. Çaputlar da belediyenin tanzim ettiği yere bağlanmaktadır. Çınar ağacı Bozüyük Belediyesince korumaya alınmıştır. Daha önceki yıllarda ağacın kovuğuna mum yakılarak dilekte bulunulduğu söylenmektedir. Bu ağacın yaprağını alıp şifa için kaynatarak içenlerin olduğu da bilinmektedir.²⁷³ Burada yetiştirilen tatlı su balığına ayrı bir önem verilir. Şifalı olduğuna inanılır. (Şekil 32)

²⁷¹ Ali Rıza Hakses, *a.g.e.*, s.124.

²⁷² Abdullah Köprülü; Erdoğan Çolak, D.1940, İlkokul Mezunu, Bozüyük Beldesi, Yatağan/Muğla.

²⁷³ Adil Evcı.

3.7.2. Üçüz Çam Ağacı

Bu çam ağacı, Yaran Belen Ereninin başucunda bulunmaktadır. Civar köylerdeki halk, bu ağacın kutsal ve bereketli olduğuna inanır. Aileler, çocuklarının hayatının verimli ve sıkıntısız olacağını düşünerek bu çam ağacının taze kozalağını kaynatarak çocuklarına içerirler. Bu üç çatalı çam ağacının bereket ve bolluk dağıtıcı bir özelliğine olan inançtan dolayı, ilkbahar ve sonbaharda tarlaya ekilecek olan tohum, bu çam ağacının etrafında dolaştırıldıktan sonra buradan alınan az miktardaki toprakla birlikte karıştırılarak tarlaya ekilir. Böyle yapılıncı, ürünün iki kat daha fazla olacağına inanılır.

Koruyucu özelliğinin var olduğu düşünülerek bu çam ağacından alınan bir kabuk parçası, bir bez parçasına sarılarak vücudun herhangi bir yerine bağlanır. Bu uygulamayı yapanlar, kendilerine bir zarar gelmeyeceğine ve bela ve musibetlerden korunacaklarına inanırlar.²⁷⁴ (Şekil 33)

3.7.3. Akasya Ağacı

Akasya ağacı Muğla'ya bağlı Çaybükü Köyünün güney doğusunda bulunmaktadır. Çaybükü Köyündeki Ormancı Türküsüne mekânlık etmiş olan Belen Kahvesine ziyarete gelenler, bu ağaca bez ve çaput bağladıktan sonra, ağaca doğru dönerek dilek ve temennilerinin kabul olması için dua ederler. Yöre halkı tarafından bu ağacın, derdi olanlara derman olduğuna inanılır. Özellikle, çocuğu olmayan aileler buraya gelerek, ağacın yanında bulunan yatırın toprağından ve buradaki eren suyundan biraz aldıktan sonra dileklerinin yazılı olduğu bir bez parçasını bu ağaca asar. Yatırdan aldığı toprağı ve ağaçtan kopardığı yaprağı evinin bahçesindeki toprağın altına gömer. Kaynaktan alına su da eşler tarafından yedi gün boyunca içilir. Bu uygulama sonucunda çocuk sahibi olunacağına inanılır.

Karı-koca arasındaki geçimsizliklerin çaresini de burada arayanların varlığı bilinmektedir. İyi bir geçimin olması inancıyla, bu ağaçtan koparılan bir çift yaprak birbiri üzerine konularak iyice delik deşik edilir. Sonra birbirine sarılarak geçimsiz olan ailenin evinin kapısının eşiğine konulur. Ayrıca yaramaz çocukların uslanması amacıyla çocuklar buraya getirilerek ağacın etrafında yedi kez döndürülür ve arkasına baktırmadan ve hiç konuşmadan eve getirilir.²⁷⁵ (Şekil 34, 35, 36)

²⁷⁴ Kazım Gülen; Hamdi Kırıköğlü.

²⁷⁵ Necil Bostan; Mehmet Gümüş.

3.7.4. Ulu Kaya

Ulu kaya Yatağan'a bağlı Hisarardı Köyü Selvi Mahallesi'nin batısındaki dağın yamacındadır. Bu kayanın halk açısından manevi bir değeri bulunmaktadır. Derdi olan buraya gelerek derdine derman, isteklerine karşılık bulmak ister. Her kim hangi dertle ve istekle gelirse gelsin mutlaka karşılığını alacağına inanılır. Bu yüzden buraya gelenlere hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmamaları gerektiği salık verilir. Ümitsizliğe kapılmanın dert ve isteklerin karşılıksız olmasına sebep olacağı düşünülür. Yaşlısı-genci burada kendisine bir sığınak bulabilmektedir.

Çocuğu olmayan çiftler bu kayanın etrafında yedi kez döndükten sonra buradan aldıkları taş kırıntılarını ve toprağı evlerinin bahçesine gömerler. Ayrıca 40 adet temiz taş toplanır ki, bununla eşler yıkanılır. Böylece üzerlerinde var olduğunu düşündükleri nazar, etki ve büyü gibi durumlardan kurtulduklarına inanılır.

Sınava girecek olan üniversite ve lise öğrencileri, bu kayanın yanına gelirler. Dua ve dilekten sonra buradan aldıkları toprak ve küçük taşları kendilerine başarı ve uğur getireceği inancıyla sınav esnasında yanlarında bulundururlar.

Geçimi iyi olmayan eşler, birbirinden habersiz bir şekilde eşine ve kendisine ait olan bir eşyayı birbirine iyice bağlayarak bu kayanın etrafında döndürdükten sonra oraya gömer. Zengin olmak isteyenler bu kayanın üzerinden aşağıya doğru demir paralar yuvarlar. Bu uygulama özellikle çocuklarca yapılmaktadır.²⁷⁶ Kısacası, toplumda her sıkıntı ve dileği olan buraya gelip farklı uygulamalarda bulunmaktadır.

3.7.5. Pisi Tepesi

Pisi Tepesi, Yeşilyurt Beldesinde Pisili Hoca'nın bulunduğu yere verilen isimdir. Burası etrafına göre biraz yüksekte ve zeytin ve pelit ağaçları ile kaplıdır. Bu tepe, Pisili Hoca'nın maneviyatı dolayısıyla hürmet görmektedir. Buranın etrafı duvarla çevrilmiş ve ulu orta her şeyin ve herkesin girmesi engellenmiştir. İnsanların buraya girerken abdestli olmaları zorunludur. Abdestsiz olarak bu tepeye çıkanların çarpılacağına, işlerinin aksi gideceğine inanılır.

Yukarıda, Pisili Hoca ile ilgili bilgi verirken buraya gelinerek kurban ve adak kesildiğinden bahsedilmişti. Bu tepenin hemen ilk çıkışında yemek pişirmek,

²⁷⁶ Ali Aydemir; Şaban Gündoğdu, Hisarardı Merkez Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

hayvanları kesip kızartmak ve bunların hep birlikte yenilmesi için bir yer tanzim edilmiştir. Özellikle, Perşembe ve cumartesi günleri yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Durdine derman, isteğine karşılık bulmak isteyen bu tepeye ve Pisili Hoca'ya sığınmaktadır. Buraya gelen birkaç kişi²⁷⁷ ile yapılan görüşmede herkesin farklı amaçlar için burada buldukları anlaşılmıştır.

Bayan ziyaretçilerin çok daha içten ve dikkatli davranışlarda buldukları gözden kaçmamaktadır. Buraya geldiklerinde en azından bir günlük kaza namazlarını kılmaya gayret ettiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle bu tepede kılınan namazın kesinlikle kabul göreceğine ve sevabının da bir ömür boyu namaz kılınmış gibi olacağına inanılmaktadır. Çocuk ziyaretçilerin ebeveynlerinin yanlarından ayrılmaması telkin edilirken anne-babalarının ellerini bıraktıkları anda Pisili Hoca'nın, çocukları çok sevmesinden dolayı onları alıkoymaya söylemektedir.²⁷⁸ (Şekil 37)

3.7.6. Allan Kavağı

Muğla kent merkezinde Karabağlar mevkiindeki Hacı Ahmet Kahvesine doğru giden yol üstünde bulunan çok büyük ve içi oyuk bir çınar ağacıdır(Muğla'da çınar ağacına Kavak denilir).

Halk, bu ağacın kutsal bir güç taşıdığına inanır. Hiç kimse, gece vaktinde bu ağacın kovuğundan geçmeye cesaret edemez. Bu çınar ağacı ile alakalı diğer bir inanç da hasta çocukları iyileştirmesidir. Hasta olan çocuk her şeye rağmen iyileşmiyorsa, iki kadın tarafından bu çınar ağacına götürülür ve kadınlardan biri çınarın kovuğuna girer; diğeri, dışarıda kalır. Kadınlar, çocuğu "al çocuğunu ver çocuğumu" sözleriyle birbirlerine alıp verirler. Böylece, çocuğun iyileşeceğine inanılır.²⁷⁹

Allan Kavağı ile ilgili olarak halk arasında, aşağıda yer verilecek olay anlatılmaktadır.

"Eskiden bir grup genç kendi aralarında eğlenirlerken, gece geç bir saatte iddiaya girerler. İddia konusu, o an kendine güvenen birisi Allan Kavağına gidecek ve oyuk olan yerine kazık çakıp gelecektir. Bu cesareti kendinde bulan birisi gider, kavağın oyuğuna kazığı çakar. Ancak, bilinmeyen bir güç kendisini top donundan

²⁷⁷ Ali Çakmak, D.1936, İlkokul Mezunu; Ayşe Çakmak, D. 1937, İlkokul Mezunu, Saburhane Mahallesi Muğla; Ali Yayla, D. 1940, İlkokul Mezunu, Menteşe Beldesi, Kavaklıdere/Muğla.

²⁷⁸ Nihal Şatır, D.1955, İlkokul Mezunu, Ula/Muğla.

²⁷⁹ Ünal Çoban; Safiye Çoban.

çekmekte ve bırakmamaktadır. Genç korkudan bayılır. Geri dönmediğini gören arkadaşları merak ederler ve hep birlikte kavağın yanına gelirler. Bir de görürler ki, arkadaşları baygın halde yatmaktadır. Paniklemenin verdiği heyecanla kazığı top donu ile birlikte kavağa çakmıştır".²⁸⁰ (Şekil 38)

²⁸⁰ *Muğla 1973 İl Yıllığı*, s.78.

IV. BÖLÜM

4.1. EFSANELER

4.1.1. İnce Kemer Efsanesi

İnce Kemer Köprüsü, eski Aydın yolu üzerindedir. Efsanesi anlatıla anlatıla günümüze kadar gelmiştir. Kayra Kralı, Çine Çayı üzerine bir köprü yaptırmaya karar verir. Çine Çayının azgın sularına dayanabilecek ve aynı zamanda, verilen kısa süre içerisinde köprüyü yapabilecek ustaya kızını vereceğini söyler. Bunun üzerine zamanın ustalarından bir usta, köprüyü yapabileceğini bildirir ve işe koyulur. Verilen sürenin bitimine bir gün kala azimli ve çalışkan usta son taşı koyacağı sırada Kralın kızının bir başkasına verildiği haberini alır. Ancak usta son taşı koyarak köprüyü tamamlar. Bu acı ve aldatılmaya dayanamayan usta, köprünün en yüksek yerine gelir ve seslenerek kendisini aşağıya bırakır. Söylediği şey şudur ve Gökbel dağlarında yankı bulur:

“Gelin alan doymasın,

Bu köprüden atla geçen olmasın”.

Bu efsane yöre halkını fazlasıyla etkilemiştir. İnce Kemer Köprüsü, efsanesinden dolayı ‘Gelin Geçmez Köprüsü’ olarak da bilinmektedir. Daha sonraki yıllarda gelinlik kızlar köprüden geçmek yerine çayın içerisinde geçmeyi tercih etmişlerdir.²⁸¹ (Şekil 22).

4.1.2. Gücük Efsanesi

Günün birinde deveci, kervanı ile büyük bir kaynağın başına gelir. Kana kana su içer. Pelit ağaçlarının altına boylu boyuna uzanır. Çok derin bir uykuya dalar. Uykusunun tam derin zamanında deveci, rüyasında ak sakallı, nur yüzlü bir evliya görür. Evliya deveciye şöyle seslenir: “Kara deveyi adak et. Adak etmezsen kaynak gücük gücük akacak”. Deveci korkudan sıcak sıcak terleyerek kalkar. Kara devesinin başına bir uğursuzluk gelmemesi için uyanır uyanmaz hızlı hızlı Alaşar Köyüne doğru yol almaya başlar. Deveci bir müddet gittikten sonra Kara Devesi çatlayıp ölür. Bugün kara devenin çatlayarak öldüğü yere “Çatlı” denilmektedir.

²⁸¹ Semiha Çağlar; Mustafa Yüksel; Mustafa Mutlu; Mehmet Naci Önal, a.g.e., s.182.

Hemencecik buradan su çıkmaya başlar. Bu su köy içme suyu olarak kullanılmaktadır. Çatlı denilen yerde bir de bir erenin olduğu ifade edilmektedir. Ancak böyle bir durumla karşılaşılmamıştır. Buradan çıkan suyun önceki yıllarda çok olduğu ifade edilmekle birlikte günümüzde oldukça azalmış durumdadır. Zamanla azalarak azar azar aktığından “Gücük” adını almıştır. Halk buranın maneviyatına inandıklarından adak ve kurban kesme, dilekte bulunma, yağmur duası icra etme, hayır yemekleri verme, çaput bağlama, dilekte bulunma gibi uygulamalarda bulunmaktadır. Buradan çıkan suyun bazı hastalıkların tedavisine iyi geldiğine inanılır. Bu nedenle hasta olan kişinin buraya gelerek bu sudan içerse, sağlığına kavuşacağı düşünülür. Hasta kendisi gelemese, topraktan yapılmış bir kap ile buradan su doldurulup hastaya verilir.²⁸²

4.1.3. Marsiyas Efsanesi

Kavalı bulan tanrıça Athena imiş. Günün birinde kaval çalarken bir derenin suyundan yüzüne bakacak olur. Kaval çalarken yüzünün nasıl buruşup çirkinleştiğini görmüş ve kavalı öfkeyle atıp dere kenarından uzaklaşmış. Kavalı bulup alanı büyük cezaya çarptıracağına ant içmiş. Marsiyas bu durumdan habersiz bir şekilde yerde bulunduğu kavalı almış ve çalmaya koyulmuş. Marsiyas kavalın sesini çok sevmiş ve dünyada kavalın daha güzel ses veren saz olmadığını ileri sürmüştü. Apollon tanrının lyra’sıyla yarışmayı bile göze almış. Tanrı bu yarışma için bir şart koymuş: “Kim yenerse, yenilene istediğini yapacak”. Yargıç olarak Tmolos tanrısını almışlar. Birinci yarışma sonuç vermemiş. İkinci yarışmada ise, Apollon Marsiyas’a meydan okuyarak kavalını ters çevirerek çalmasını söylemiş. Tanrı kendi lyra’sını ters tuttuğu halde aynı sesi çıkardığı halde Marsiyas ters çevirdiği kavalından ses çıkaramamış ve bu yüzden de yenik düşmüştü.

Yarışmayı gözleyen Phrygia Kralı Midas yine de kavalın lyra’dan üstün olduğunu söyleyince, tanrı onun kulaklarını eşek kulakları haline getirmiş. Ama bununla da kalmamış. Marsiyas’ı tutmuş, bir ağaca bağlamış ve derisini yüzmüş. Marsiyas, bu korkunç işkence içerisinde can vermiş. Apollon sonradan yaptığından pişman olmuş, lyra’sını yere atarak kırmış, Marsiyas’ı da bir ırmak haline getirmiş. Gökbel’de akan Çine Çayı işte bu ırmakmış.²⁸³

²⁸² Orhan Maşat, Alaşar Köyü Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla; Mehmet Naci Önal, a.g.e., s.188.

²⁸³ *Yurt Ansiklopedisi*, C.8, s.5898.

4.1.4. İki Kardeş ve Hızır

İki kardeş varmış. Biri evli, diğeri bekârmış. Her yıl ekin kaldırarak üleşirleşmiş. Evli olan, “benim kardeşim bekârdır, evlenecek” diyerek kendi hissesinden kardeşinin hissesine katarmış. Kardeşi de gelir ve “benim ağabeyim evlidir, onun çoluk çocuğu var, onunki çok olsun” dermiş. Kendi hissesinden alır ağabeyininkine katarmış. Mahsulü böyle yaparken paylaşmayı bitirememişler. Derken Hızır aleyhisselam gelerek: “Bereketinizi mi alayım, yoksa muhabbetinizi mi alayım? der. O iki kardeş de: “Düzenimiz dursun, sen bizim bereketimizi al. Düzenlik yerinde dursun, bizim bereketimiz gitmez” derler.²⁸⁴

Bu hikaye genellikle aralarında çok iyi anlaşan kardeşler için kullanılır. Halk arasında, Hızır sizin muhabbetinizi almasın denilir ki, bu efsaneye dayandırılmaktadır.²⁸⁵

4.1.5. Şeytanın İnsan Şeklinde Görülmesi

Şeytanın farklı şekillere büründüğü düşüncesi halk arasında yaygın bir durumdur. Özellikle, güzel bir kız ve gelin olmuş bir kız şeklinde görüldüğü anlatılır ve kaynaklarda da böyle kaydedilmektedir. Şimdi bu efsanelerden birine burada yer verelim.

Değirmene, Çırpı Köyünden bir adam gider. Yeni Köy değirmeninde ununu öğütür ve sabaha yakın bir saatte köyüne gitmek üzere yola koyulur. Yolda köye doğru giderken üç kız görmüş. Yolda dikilip duruyorlarmış. Kızlardan biri adamın bir yüzüne, diğeri bir yüzüne dolaşmış ve önüne geçmişler. Adam kızlarla konuşmamış. Kızlarda adama laf atmamış. Eşeğine üş diyerek oradan hızlıca uzaklaşmış. Yol ayrımına kadar adamla gelen kızlar birdenbire kayboluvermişler.²⁸⁶

Halk inancı olarak değerlendirilebilecek ve halkın hayatında az ya da çok etkisi görülen daha birçok efsanenin olduğu bilinmekle birlikte, araştırmanın kapsamından çıkmamak için burada örnek olabilecek efsanelere yer verilmiştir. Gerçi, efsanelerin hemen hemen hepsinde farklı unsurlar mevcuttur. Ancak, ortak

²⁸⁴ Mehmet Naci Önal, *a.g.e.*, s.399.

²⁸⁵ Necil Bostan; Mehmet Gümüş.

²⁸⁶ Cemile Metin, D. 1943, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çırpı Köyü/ Muğla.

özelliikleri olarak gizemli ve olağanüstü bir durum içermiş olmaları ve halkın zihninde ve yaşamında belli bir yer tutunmuş olmalarıdır.

SONUÇ

Halk inançları, her milletin günlük yaşamında var olan kültürel birikimlerin pratik hayattaki yansımalarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Muğla-Yatağan ve çevresindeki halk inançları, yukarıda da bu yörenin tarihi, İslamlaşması ve sosyal durumundan bahsedildiği üzere, yörede yaşam sürmüş olan milletlerin yaşam tecrübelerinin ve inançlarının bütünleşmesi sonucunda varlığını sürdüren pratik ve düşüncelerden ibarettir. Bu inançların bir kısmı, İslamiyet öncesi tarihte kendine yer bulurken, önemli bir bölümünün de İslamiyet'le alakalı olduğu şüphesizdir. Tarih boyunca ekonomik ve sosyal alandaki sıkıntılar, halkın inanç ve yaşantısına yön veren etkenlerin başında gelmektedir. Zira bu sıkıntılı dönemlerde halk, aydınlar tarafından yeterince uyarılamamış ve doğru bilgilerle donatılamamıştır. Özellikle yıllarca süren savaşların yaşandığı dönemlerde insanlar, sıkıntılılarından kurtaracak doğru yolu gösteren birileri tarafından yönlendirilmeyince, halk inançlarında teselli aramış ve onlara bağlanmıştır. Dolayısıyla, halk inançları olarak bilinen uygulamalar halkın günlük hayatının bir parçası haline gelmiştir. Halk inançlarının ortaya çıkıp varlığını devam ettirmesinde, insanın maddi ve manevi bir takım ihtiyaçlarının çok büyük bir rol üstlendiği bilinen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muğla-Yatağan ve civarındaki halkın tamamına yakını Müslüman olduğu için günlük yaşamlarında yer verdikleri ve bizim halk inançları olarak nitelendirdiğimiz pratiklerin, İslam dininin farklı şekillerde yansımaları olduğu söylenebilir. Ancak, bu uygulamaların içerisinde İslam ile bağdaşmayanlar da yok değildir. Arefe günleri mezarlıklara mersin ağacının atılması, cami görevlisi veya başka bir kişiye ölmüşleri adına fatiha, yasin gibi sureleri okutup alınmazsa okunan şeylerin faydasının olmayacağı düşüncesiyle az ya da çok bir miktar ücretin verilmesi ve yağmur duası sonunda oradakilerin birbirlerini ıslatmazsa yağmurun yağmayacağına düşünülmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Halk inançlarının bir bölümünün hadis veya ayetlerin farklı şekillerde yorumlanıp algılanmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Duanın dinimizde önemli bir yeri bulunduğu şüphesizdir. Nitekim ayette:” De ki, sizin dualarınız olmayınca, Rabbim size ne kıymet versin”²⁸⁷ buyrulmaktadır. Bu ayet, halkımız tarafından yanlış algılanmış ve farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bunun neticesinde de erenler, yatırlar ve maneviyatının olduğuna inanılan herhangi bir şey, Allah ile kul

²⁸⁷ Furkan, 77.

arasına birer vasıta kılınmıştır. Gözlemlerden edinilen bilgilere göre halk, kutsal yer ve nesnelere olmadan dualarının ve dileklerinin kabul olmayacağı şeklinde bir inanca yönelmiştir. Buralarda yapılan dua ve ibadetlerin çok daha sevap olduğu ve kesin olarak kabul olacağı düşünülmektedir.

Din öğretilerinin bilimsel olarak ulaşmadığı ve öğretilmediği yerlerde halk inançları, halkın yaşantısına ışık tutmuş ve halk da bu uygulamalarda teselli aramıştır. Bu, her halk inancının batıl olduğu anlamına yorumlanmamalıdır. Halk inançları tevhid'e aykırı değilse; Kur'an ve Hadis'in misyonuna ters düşmüyorsa ve bu inançlarda şirk kokmuyorsa, bu tür inançları yöre halkının folklorik özellikleri olarak değerlendirmek mümkündür. Halk inançlarını bir bütün olarak red veya kabul ederek hakkında hüküm vermek yerine, tek tek inceleyip irdeledikten sonra, batıl(hurafe) veya doğru olduğuna bakmak daha isabetli bir yöntem olacaktır.

Hak din olarak dinler, karakterleri gereği önceki dinlerin bazı hükümlerini devam ettirmişler, önemli bir kısmına da yeni yorumlar ve yeni hükümler getirmişlerdir. Millet olarak Türkler, çok farklı dinler benimsemişlerdir. Ancak, İslamiyet'i kabul ettikleri gibi hiçbir dini grup halinde kabullenmemişlerdir. Bunda İslamiyet'ten önceki Türklerin din, kültür, örf ve âdetleri belirleyici olmuştur. Türkler, İslamiyet'i benimserken, yukarıda da değinildiği üzere, önceki yaşantılarını tamamen terk etmemişlerdir. İslam dinine uygun olan inanç ve uygulamalarını devam ettirmişler, ters düşenlerin bazılarını terk etmişler, bazılarını da İslamiyet'in ruhuna uyarlamışlardır. Nihayetinde, benimsedikleri din ile kendi kültürlerini sentezleyerek tevhid inancı dâhilinde kalmayı başarmışlardır.

Bir dinin bid'at ve hurafelerden arındırılması elbette, önemli bir hizmettir. Ancak, eski inanç ve uygulamaların hepsinin batıl, hurafe olduğu sonucuna varılması da haksızlık olacaktır. Türkler ve İslam'ı benimseyen diğer milletler, bazı güzel, yararlı ve benimsedikleri dine aykırı olmayan uygulamalarını İslamlaştırma konusunda muvaffak olmuşlardır. Sivrilikler, aydınların telkin ve bilgilendirmesi sonucunda, yararlı birer pratiğe dönüştürülmüştür, dönüştürülmelidir de.

Halk inançlarının temelinde, Türk halkının geçmişteki Gök Tanrı/Ulu Tanrı inancının ve insanların yaşadıkları dünyada kaçınılmaz olarak münasebette olduğu toprak, hava, ateş, su, ölüm, hastalık, korku, vb. gibi hayatın içindeki unsurlarla mücadele veya bu mücadelede başarılı olmak için başvurulan pratikler, inanışlar ve görüşlerin var olduğu söylenebilir. Bu mücadele ve esnasında meydana çıkan durumlara halk inancı olarak bakılabilir.

İnsan hayatına faydalı ve inanılan dinle uyuşan halk inançları yaşatılmalı ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Ancak, bu konuda oldukça bilinçli ve titiz olunmalıdır.

KAYNAK KİŞİLER

AYDEMİR, Ali, D.1975, Hisarardı Köyü Selviler Mahallesi Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

BAŞ, Hüseyin, D.1940, Esenköy Muhtarı, Esenköy Yatağan/Muğla.

BİLYAR, Ömer, D.1940, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Çıkirçek Mahallesi Yatağan/Muğla.

BOSTAN, Necil, D.1926, Okur-Yazar, Çaybükü Köyü/Muğla.

ÇAĞLAR, Semiha, D.1955, İlkokul Mezunu, Yeni Mahalle Yatağan/Muğla.

ÇAKMAK, Ali, D.1936, İlkokul Mezunu, Saburhane Mahallesi /Muğla.

ÇAKMAK, Ayşe, D.1937, İlkokul Mezunu, Saburhane Mahallesi/ Muğla.

ÇAMUR, Sevdije, D.1942, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Göktepe/Muğla.

ÇETİNKAYA, Kadir, D.1961, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.

ÇİLLİ, Habibe, D.1909, Okur- Yazar değil, Salkım Köyü Kestanecik Mahallesi Kavaklıdere/Muğla.

ÇOBAN, Halil, D.1970, İlkokul Mezunu, Çaybükü Köyü/Muğla.

ÇOBAN, Ünal, D.1975, Muğla Devlet Hastanesi Personeli, Muğla.

ÇOBAN, Safiye, D.1980, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Muğla.

ÇOLAK, Erdoğan, D.1940, İlkokul Mezunu, Bozüyük Beldesi, Yatağan/Muğla.

ÇOLAK, Osman, D.1952, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Çıkirçek Mahallesi Yatağan/Muğla.

DEMİRTAŞ, Osman, D.1955, Bağyaka Camii İmam-Hatibi, Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.

DİK, Mehmet, D.1943, İlkokul Mezunu, Düğerek/Muğla.

EVCİ, Adil, Bozüyük Merkez Camii İmam-Hatibi, Bozüyük Beldesi/Yatağan.

GÖKTEPE, Saadettin, D.1935, İlkokul Mezunu, Emekli, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.

GÜLEN, Bakiye, D.1937, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

GÜLEN, Kazım, D.1936, İlkokul Mezunu, Emekli, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

GÜLER, Ersöz, Ahi Ebu Bekir Camii imam-Hatibi, Yatağan.

GÜMÜŞ, Ahmet, Muğla Sosyal Sigortalar Hastanesi Personeli, Muğla.

GÜMÜŞ, Mehmet, D. 1955, İlkokul Mezunu, Çaybükü Köyü/Muğla.

GÜNDOĞDU, Şaban, Hisarardı Merkez Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

KABARAN, Husni, D.1945, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü Pirenlik Mahallesi Yatağan/Muğla.

KARADAĞ, Muharrem, D.1955, İlkokul Mezunu, Şeref Köyü Yatağan/Muğla.

KARTAL, Gsiye, D.1953, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KARTAL, İhsan, D.1950, İlkokul Mezunu, Bağyaka Ky ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KARTAL, Nazime, D.1948, Okur-Yazar değil, Bağyaka Ky ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KARTAL, Necibe, D.1936, İlkokul Mezunu, Bağyaka Ky ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KARTAL, Mehmet, D.1961, İlkokul Mezunu, Bağyaka Ky Yatağan/Muğla.

KARTAL, mer, D.1946, İlkokul Mezunu, Bağyaka Ky ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KARTAL, Zhre D.1938, Okur-Yazar, Bağyaka Ky ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KIRIKOĞLU, Hamdi, D.1936, İlkokul Mezunu, Tilkiler Mahallesi Kavak Ky Yatağan/Muğla.

KIRIKOĞLU, Necati, D.1945, Kavak Ky Muhtarı, Kavak Ky Yatağan/Muğla.

KKSAL, mer, Yeşil Bağcılar Camii İmam-Hatibi, Yeşil Bağcılar Yatağan/Muğla.

KPRL, Abdullah, D.1953, Lise Mezunu, Bzyk Beldesi İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

KUŞ, Cevdet, D.1938, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KUŞ, Hüseyin, D.1930, İlkokul Mezunu, ıkırek Mahallesi Bağyaka Köyü Yatağan/Muğla.

KUŞ, Necla, D.1940, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

KUŞ, Sultan, D.1939, İlkokul Mezunu, Bağyaka Köyü ıkırek Mahallesi Yatağan/Muğla.

MADRAN, Celal, D.1932, Okur-Yazmaz, ukurz Köyü Keçili Mahallesi Yatağan/Muğla.

MAŞAT, Orhan, Alaşar Köyü Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

MAŞAT, Yüksel, Ahi Ebubekir Camii Müezzin-Kayyımı, Yatağan.

MAVİ, Mesut, Yeşil Bağcılar Belediye Başkanı, Yeşil Bağcılar Yatağan/Muğla.

METİN, Cemile, D.1943, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Çırpı Köyü/ Muğla.

MUTLU, Hatice, D.1963, İlkokul Mezunu, Tilkiler Mahallesi Kavak Köyü Yatağan/Muğla.

MUTLU, Mustafa, D.1934, İlkokul Mezunu, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

MUTLU, Zeki, D.1961, İlkokul Mezunu, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

NAZİK, Gülseren, D.1970, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Muğla.

ÖZEN, Mehmet Ali, Ahi Ebu Bekir Camii Müezzin Kayyımı, Yatağan.

ÖZER, Humayun, D. 1942, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Yeşilyurt/Muğla.

ÖZER, Metin, D. 1937, İlkokul Mezunu, Çiftçi, Yeşilyurt/Muğla.

SÜLÜK, Süleyman, Haciveliler Köyü Camii İmam-Hatibi, Haciveliler Köyü Yatağan/Muğla.

ŞATIR, Nihal, D.1955, İlkokul Mezunu, Ula/Muğla.

TATAR, Dursun, D.1936, İlkokul Mezunu, Esenköy Yatağan/Muğla.

TEKE, Erdem, Taşkesik Köyü Camii İmam-Hatibi Yatağan/Muğla.

TEMİZ, Bilal, Sinan Bey İlköğretim Okulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Yatağan/Muğla.

TİLKİOĞLU, Ayşe, D.1966, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

TİLKİOĞLU, Güngör, D.1969, İlkokul Mezunu, Şeref Köyü Eyli Mahallesi Yatağan/Muğla.

TİLKİOĞLU, Necip, D.1966, İlkokul Mezunu, Kavak Köyü Tilkiler Mahallesi Yatağan/Muğla.

TÜRKMEN, Hatice, D. 1941, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı, Köyceğiz/Muğla.

ULUKAVAK, Ahmet, D.1941, İlkokul Mezunu, T.K.İ. Şoförü, Bağıyaka Köyü Çıkirçek Mahallesi Yatağan/Muğla.

ÜSTÜN, Durmuş, D.1936, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.

YAŞAR, Ergün, D.1974, Kapubağ Camii İmam-Hatibi, Kapubağ Köyü Yatağan/Muğla.

YAYLA, Ali, D. 1940, İlkokul Mezunu, Menteşe Beldesi, Kavaklıdere/Muğla.

YILDIRIM, Üzeyir, Yatağan Aşağı Camii İmam-Hatibi, Yatağan.

YILDIZ, Ayhan, Kavak Köyü Camii İmam-Hatibi, Yatağan/Muğla.

YILDIZ, Ayşe, D.1935, İlk Okul Mezunu, Bağıyaka Köyü Yatağan/Muğla.

YILDIZ, Hasan, D.1931, İlkokul Mezunu, Bağıyaka Köyü Yatağan/Muğla.

YÜKSEL, Mustafa, D.1921, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla
YÜKSEL, Sultan, D.1933, İlkokul Mezunu, Deştin Köyü Yatağan/Muğla.

KAYNAKÇA

- ACIPAYAMLI**, Orhan, “Türkiye’de Bahar Bayramı Hıdırellez”, A.Ü.D.T.C.F. Antropoloji Dergisi, Ankara, 1978, S.8.
- BAĞLIOĞLU**, Ahmet, **XX. Yüzyıl Muğla Tarihi ve İnanç Coğrafyası** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 1996.
- BEAN**, George E., **Karia**, (Çev: Burak Akgüç), İstanbul, 1987.
- BUDDA**, Ömer Hilmi, **Dinler Tarihi**, Vakıf Basımevi, İstanbul, 1935.
- BUHARİ**, Ebu Abdullah Muhammed bin İsmail, I-VIII, Çağrı Yayınlar, İstanbul, 1992.
- ÇAY**, Abdulhaluk M., “Hıdırellez Kültür Bayramı” , Kültür Bakanlığı Halk Kültürü Araştırma Dairesi Yayınları, 138 Gelenek Görenek ve İnançlar Dizisi: 8, Ankara, 1990.
- ÇELEBİ**, Mevlüt, “Milli Mücadelede İtalyan İşgalleri”, **Atatürk Araştırma Dergisi**, C.9, S.26, Ankara, 1993.
- ÇELİK** Ali, **İslam’ın Kabul veya Reddettiği Halk İnançları**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.
- ÇINAR**, Ali Abbas (haz.), **Muğla Kitabı**, Muğla-İzmir, 2004.
- ÇIPAN**, Mustafa, **Muğlalı Şahidi, Hayatı ve Eserleri**, Konya, 1986.
- ÇOBANOĞLU**, Özkul, **Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.
- EROĞLU**, Zekai, **Muğla Tarihi**, İstanbul, 1983.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Haz. Mümin Çevik), C.IX, İstanbul, 1984.
- EYÜBOĞLU**, İsmet Zeki, **Bütün Yönleri İle Anadolu İnançları**, Koza Yayınları, İstanbul, 1974.
- GÖKBEL**, Ahmet, **Anadolu Varsaklarında İnanç ve Adetler**, Atatürk Kültür merkezi Yayınları, Ankara, 1998.
- GÖKBEL**, Asaf, **Milli Mücadelede Aydın**, Aydın, 1994.
- GÜNALTAY**, Şemseddin, **Yakın Şark II**, Ankara, 1987.
- GÜNAY**, Nasuh, **Yalvaç’taki Halk İnançları’nın Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi**, I.Uluslararası Pisidia Antiocheia Sempozyumu, Yalvaç, 1997.
- HAKSES**, Ali Rıza, **Muğla Menteşe Büyükleri**, Muğla Valiliği yayınları, Muğla, 1999.
- HANÇERLİOĞLU**, Orhan, **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, 1997.
- İBN-İ MACE**, Ebu Abdullah Muhammed bin Yezid el-Kazvîni, Sünen I-II, İstanbul, 1992.

- İNAN**, Abdulkadir, “Manas Destanında Aş-Yuğ Merasimi”, **Makaleler ve İncelemeler**, T.D.K. Basımevi, Ankara, 1987, I/123.
- KAHVECİ**, Mücella, “Muğla’da Hıdırellez”, **Türk Halk Kültüründen Derlemeler**, “Hıdırellez Özel Sayısı”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- KALAFAT**, Yaşar, **İslamiyet ve Türk Halk İnançları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1996.
- MEB Türkçe Sözlük**, Ankara, 1998.
- Meydan Larousse**, C.I, İstanbul, 1960-1981.
- Muğla 1973 İl Yıllığı**, İzmir, 1973.
- ÖNAL**, Mehmet Naci, **Muğla Efsaneleri**, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2003.
- PAKALIN**, M. Z., **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I-III, MEB Yayınları, İstanbul, 1946.
- SARIKÇIOĞLU**, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta, 2000.
- TANYU**, Hikmet, **Dinî Folklor veya Dinî-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerine Bir Araştırma**, A.Ü.İ.F.D., Ankara 1979, XXIII/123-124.
- TÜRKEŞ**, Ünal, **Kurtuluş Savaşında Muğla**, İstanbul, 1973.
- UMAR**, Bilge, **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 1993.
- UYKUCU**, K. Ekrem, **İlçeleriyle Birlikte Muğla Tarihi**, İstanbul, 1968.
- UZUNÇARŞILI**, İ. Hakkı, **Anadolu Kitabeleri**, İstanbul, 1929.
- , **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Ankara, 1998.
- , **Osmanlı Tarihi, İstanbul’un Fethinden Kanuni’nin Ölümüne Kadar**, C.2, Ankara, 1988.
- ÜLKEN**, Hilmi Ziya, **Sosyoloji sözlüğü**, İstanbul, 1969.
- Yatağan Belediyesi Tanıtım Kitabı**, 2004.
- YAZIR**, M.Hamdi, **Hak Dini Kur’an Dili** I/441-443, İstanbul, 1993.
- Yeni Türk Ansiklopedisi**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1985. VII/2607.

RESİMLER

Şekil:1
Yeni Yapılan Mezara Bağlanan Çaputlar

Şekil:2
Ahi EbuBekir Türbesindeki Mezar Taşı

Şekil: 3
Ahi EbuBekir Türbesi

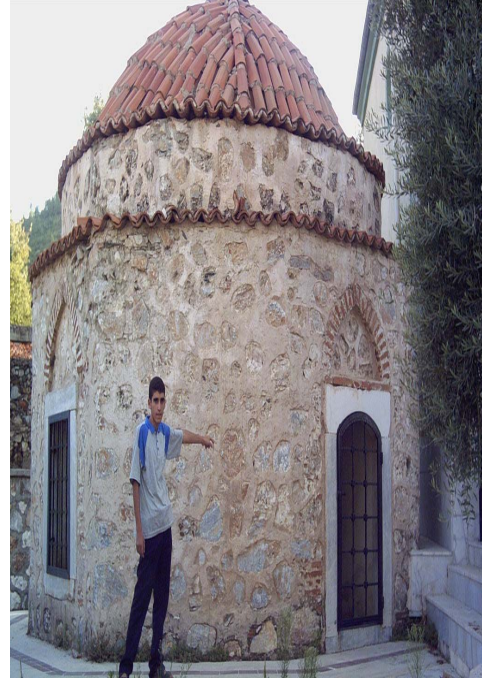
Şekil:4
Ahi EbuBekir Türbesi(Genel bir görünüş)

Şekil: 5
Ahi EbuBekir Türbesinin yanındaki Dilek Taşı

Şekil: 6
Siyami Bey Türbesi (İçten Görünüş)

Şekil: 7
Siyami Bey Türbesi (Dıştan Görünüş)

Şekil: 8
Aktaş Mezarlığı (Bakım Yapılmış Hali)

Şekil: 9
Eyli Dağı(Ağacın Uzaktan görünüşü)

Şekil:10
Yaran Belen Ereni

Şekil: 11
Kapı Ağız Mezarlığı

Şekil:12
Şemsi Ana Türbesi

Şekil: 13
Şemsi Ana Türbesi(Bayan Dua Ediyor)

Şekil: 14
Şemsi Ana Türbesi'ndeki Mezar Taşı

Şekil: 15
Hamursuz Dede

Şekil: 16
Hamursuz Dede(Muğla'ya doğru görünüş)

Şekil: 17
Pisili Hoca Türbesi

Şekil: 18
Pisili Hoca Türbesi(Genel Bir Görünüş)

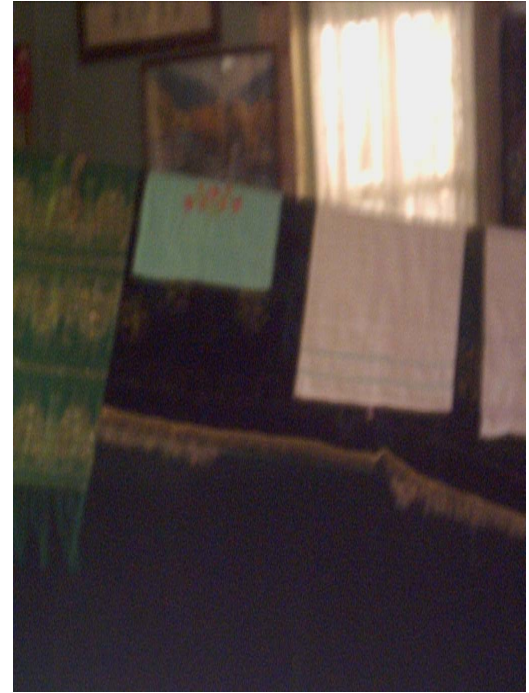
Şekil:19
Pisili Hoca Türbesi

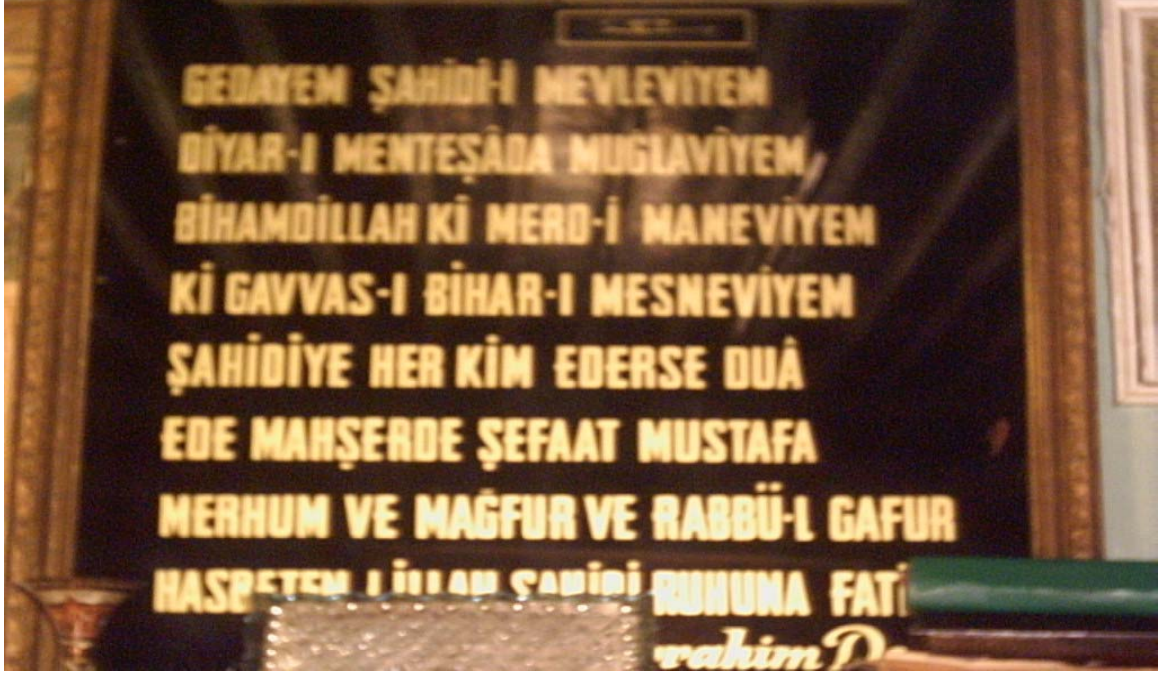
Şekil: 20
Pisili Hoca Türbesi'ndeki Mezar Taşı.

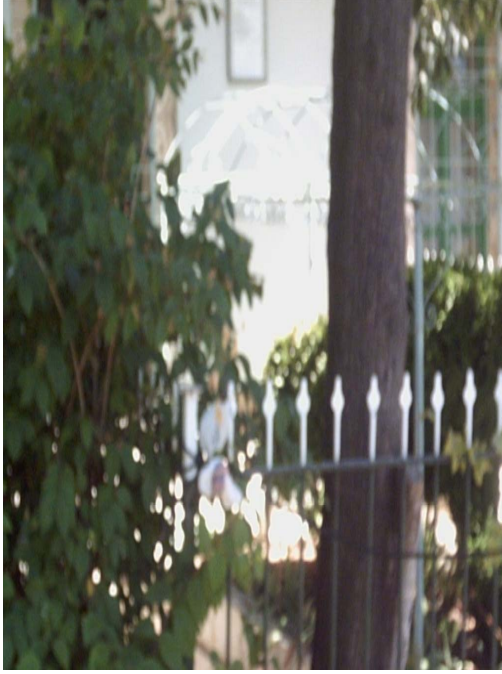
Şekil:21
Şahidi Türbesi (İç Yakın Görünüş)

Şekil: 22
Şahidi Türbesinin Sağında Babasının Türbesi

Şekil:23
Şahidi'nin Mezar Taşındaki Yazının Tablosu

Şekil: 24
Şehy Seyyid Kemaleddin Türbesi

Şekil: 25
Şehy Seyyid Kemaleddin Türbesi

Şekil:26
Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi

Şekil: 27
Kurbanzade Hacı Süleyman Efendi

Şekil: 28
Hamursuz Mustafa Dede(Şeyh Şemseddin)

Şekil: 29
Pisili İsa Efendi

Şekil:30
Müftü Fazıl Efendi'nin Çeşmesi

Şekil: 31
Bekir Efendi

Şekil:32
Çınar Ağacı

Şekil: 33
Üçüz Çam Ağacı ve Yaran Belen Ereni

Şekil:34
Akasya Ağacı

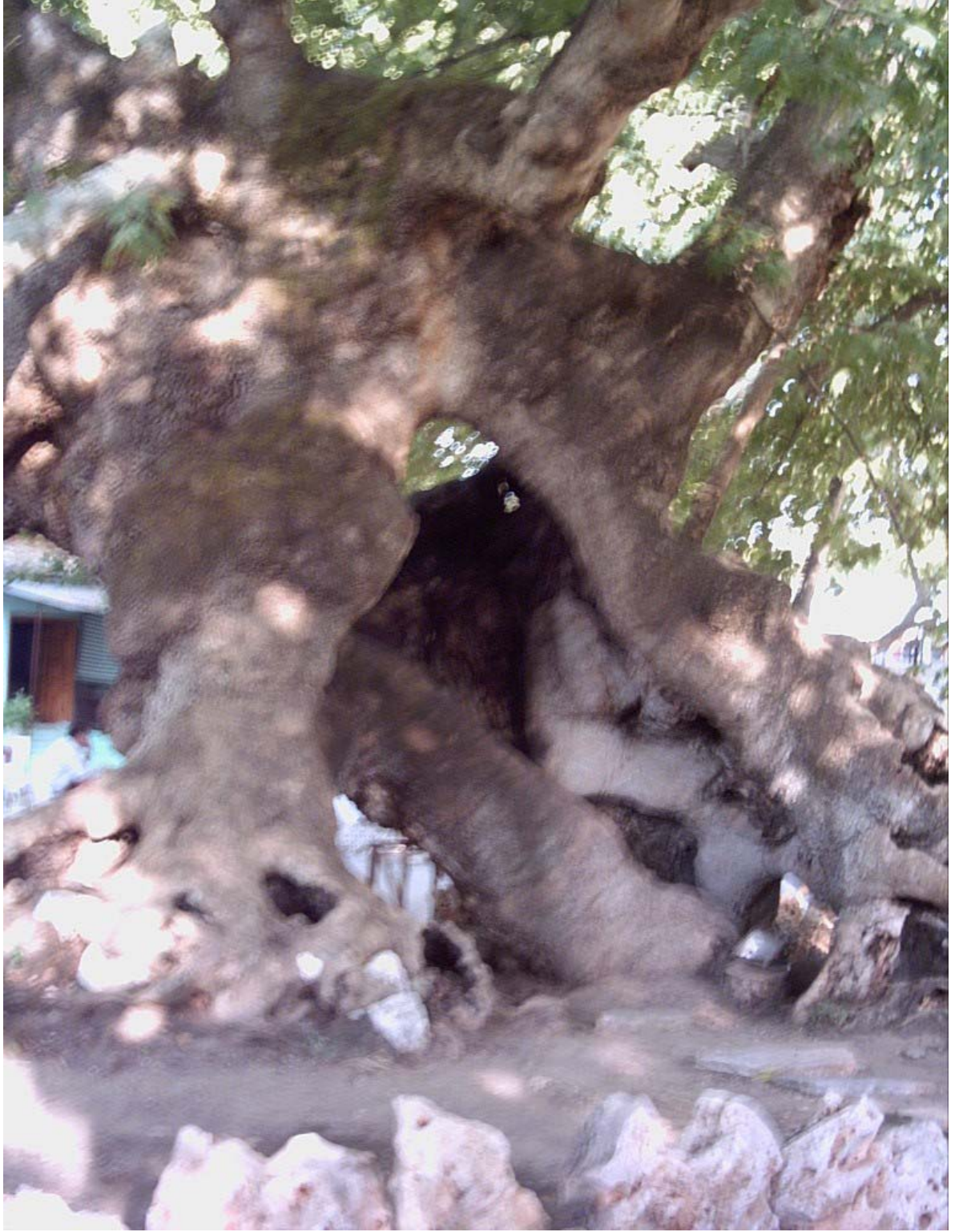
Şekil: 35
Akasya Ağacının Yanındaki Çeşme

Şekil: 36
Akasya Ağacının Üst Tarafındaki Eren

Şekil: 37
Pisili Hoca Türbesi ve Pisi Tepesi

Şekil: 38
Allan Kavağı